ZİYA GÖKALP

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

VARLIK YAYINLARI

ZİYA GÖKALP

Türkçülüğün Esasları

YEDİNCİ BASILIŞ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

FAYDALI KİTAPLAR : 61

Bu kitabın ilk baskısı Şubat 1952, ikinci baskısı Temmuz 1955, üçüncü baskısı Eylül 1958, dördüncü baskısı Mayıs 1961, beşinci baskısı Mayıs 1963, altıncı baskısı Eylül 1966 da yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1388
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Mayıs, 1968

BİRİNCİ KISIM

TÜRKÇÜLÜĞÜN MAHİYETİ

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

Bu kitap, *Nazarî Kısım* ve *Amelî Kısım* dile ikiye ayrılmıştır. Nazarî kısım, Türkçülüğün mahiyetini tetkik edecek, Amelî kısım, Türkçülüğün programını tesbit etmeğe çalışacaktır.

Not : Eser ruh ve metinde hiçbir değişiklik yapılmadan aynen verilmiş, gerekli görüldükçe eskimiş bazı sözlerin karşılıkları yanlarına parantez içinde eklenmiştir. **(Varlık)**

I

TÜRKÇÜLÜĞÜN TARİHİ

Türkçülüğün memleketimizde zuhurundan evvel, Avrupa'da, Türklüğe dair iki hareket vücude geldi. Bunlardan birincisi Fransızca Turquerie denilen Türkperestlik'tir. Türkiye'de yapılan ipekli ve yün dokumalar, halılar, kilimler, çiniler, demirci ve marangoz işleri, mücellitlerin, tezhipçilerin yaptıkları teclitler ve tezhibler, mangal'ar, şamdanlar ilh... gibi Türk sanatının eserleri çoktan Avrupa'daki nefaisperestlerin dikkatini celbetmişti. Bunlar Türklerin eseri olan bu güzel eşyayı bin'erce liralar sarfederek toplarlar ve evlerinde bir Türk salonu, yahut Türk odası vücude getirirlerdi. Bazıları da bunları başka milletlere ait bedialarla beraber, bibloları arasında teşhir ederlerdi.

Avrupalı ressamların Türk hayatına dair yaptıkları tablolarla, şairlerin ve filozofların Türk ah'âkını tavsif yolunda yazdıkları kitaplar da Turquerie dahiline girerdi. Lamartine'in, Auguste Comte'un, Pierre Lafayette'in, Âli Paşa'nın hususî kâtibi bulunan Misemer'in, Pierre Loti'nin, Farrère'in Türkler hakkındaki dostane yazıları bu kabildendir. Avrupa'daki bu hareket, tamamiy'e, Türkiye'deki Türklerin, bediî sanat'arda ve ahlâktaki yüksekliklerinin bir tecellisinden ibarettir.

Avrupa'da zuhur eden ikinci harekete de Türkiyat (Türkoloji) namı verilir. Rusya'da, Almanya'da, Macaristan'da, Danimarka'da, Fransa'da, İngiltere'de birçok ilim

adamları eski Türk'lere, Hun'lara ve Moğol'lara dair tarihî ve atikiyatî taharriler (arkeolojik araştırmalar) yapmağa başladılar. Türklerin pek eski bir millet olduğunu, gayet geniş bir sahada yayılmış bulunduğunu ve muhtelif zamanlarda cihangirâne devletler ve yüksek medeniyetler vücude getirdiğini meydana koydular. Vakıa, bu sonki tetkiklerin mevzuu, Türkiye Türkleri değil ,kadim Şark Türkleriydi. Fakat, birinci hareket gibi, bu ikinci hareket de memleketimizde bazı mütefekkirlerin ruhuna tesirsiz kalmıyordu. Bilhassa, Fransız müverrihlerinden De Guignes'in Türk'lere, Hun'lara ve Moğol'lara dair yazmış olduğu büyük tarihle İngiliz âlimlerinden Sir Davids Lomley'in, Sultan Selimi Salise ithaf ettiği "Kitabı ilm-ü Nâfi" ismindeki umumî Türk sarfı, mütefekkirlerimizin ruhunda büyük tesirler yaptı. Bu ikinci eser, müellifi tarafından İngilizce yazılmıştır. Bir müddet sonra, validesi bu kitabı Fransızcaya tercüme ederek Sultan Mahmud'a ithaf etti. Bu eserde Türkçenin muhtelif şubelerinden başka, Türk medeniyetinden, Türk etnoğrafyasından ve tarihinden bahsolunuyordu.

Sultan Abdülaziz'in son devirleri ile Sultan Abdülhamid'in ilk devirlerinde, İstanbul, büyük fikir hareketine tecelligâh olmuştu. Burada hem bir encümeni dâniş (akademi) teşekküle başlamış, hem de bir darülfünun (üniversite) vücude gelmişti. Bundan başka, askerî mektepler de yeni bir ruhla yükselmeğe başlamıştı.

O zaman bu darülfününda hikmeti tarih müderrisi bulunan Ahmet Vefik Paşa idi. Ahmet Vefik Paşa, "Şecerei Türki"yi Şark Türkçesinden İstanbul Türkçesine tercüme etti. Bundan başka, Lehçei Osmanî ismînde bir Türk kâmusu vücude getirerek, Türkiyedeki Türkçenin umumî ve büyük Türkçenin bir lehçesi olduğunu ve bun-

dan başka Türk lehçeleri bulunduğunu, aralarında mukayeseler yaparak meydana koydu.

Ahmet Vefik Paşanın bu ilmî Türkçülükten başka, bir de bediî Türkçülüğü vardı. Evinin bütün mobilye'eri, kendisinin ve ailesi fertlerinin elbiseleri umumiyet'e Türk mamulâtındandı. Hattâ, çok sevdiği kerimesi Avrupa tarzında bir terlik almak için çok ısrar gösterdiği halde, "evime Türk mamulâtından başka birşey giremez" diyerek bu arzunun husulüne mümanaat göstermişti. Ahmet Vefik Paşa'nın başka bir orijinalitesi de Molière'in mudhikelerini (komedilerini) Türk âdetlerine adapte etmesi ve şahısların isim'erini ve hüviyetlerini Türkçeleştirmek suretiyle Türkçeye nakletmesi ve millî bir sahnede oynatması idi.

Darülfünunun bir müderrisi Türkçülüğün bu ilk esas larını kurarken, askerî mekteplerin nâzırlığında bulunan Şıpka kahramanın Süleyman Paşa da, Türkçülüğü askerî mekteplerine sokmağa çalışıyordu. Sü'eyman Paşanın Türkçülüğüne De Guignes'in tarihi müessir olmuştur. diyebiliriz. Çünkü memleketimizde i'k defa olarak Çin membalarına istinaden Türk tarihi yazan Süleyman Paşa, bu eserinde bilhassa De Guignes'i mehaz edinmiştir. Süleyman Paşa "Tarih-i Âlem"inin methalinde bu eseri niçin yazmağa teşebbüs ettiğini izah ederken diyor ki, "Askerî mektep'erinin nezaretine geçince, bu mekteplere lâzım olan kitapların tercümesini mütehassıslara havale ettim. Fakat, sıra tarihe gelince bunun tercüme tarikile yazdırılamıyacağını düşündüm. Avrupada yazılan bütün ta rih kitapları ya dinimize, yahut milliyetimize (Türklüğümüze) ait iftiralarla doludur. Bu kitap'ardan hiçbirisi tercüme edilip de mekteplerimizde okutturulamaz. Bu sebebe binaen mekteplerimizde okunacak tarih kita-

bının te'lifini ben üzerime aldım. Vücude getirdiğim bu kitapta hakikate mugayir hiçbir söze tesadüf olunamıyacağı gibi, dinimize ve milletimize muhalif hiçbir söze de rastgelmek imkânı yoktur."

Avrupa tarihlerindeki Hunların Çin tarihindeki Hiyong-Nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu ve Oğuz Hanın, Hiyong-Nu devletinin müessisi Mete olması lâzımgeldiğini bize ilk defa öğreten Süleyman Paşadır. Süleyman Paşa, bundan başka, Cevdet Paşa gibi lisanımızın sarfına dair bir kitap da yazdı. Fakat, bu kitaba Cevdet Paşa gibi, "Kavaidi Osmaniye" adını vermedi. "Sarfı Türkî" namını verdi. Çünkü lisanımızın Türkçe olduğunu biliyordu. Ve Osmanlıca namile üç lisandan mürekkep bir dil olamıyacağını anlamıştı. Süleyman Paşa, bu husustaki kanaatini, Talimî Edebiyatı Osmaniye namı ile bir kitap neşreden Recaizade Ekrem Beye yazdığı bir mektupta açıkça meydana koydu. Bu mektupta diyor ki, "Osmanlı edebiyatı demek doğru değildir. Nasıl ki, lisanımıza Osmanlı lisanı ve milletimize Osmanlı milleti demek de yanlıştır. Çünkü; Osmanlı tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin unvanı ise yalnız Türktür. Binaenaleyh, lisanımız da Türk lisanıdır. edebiyatımız da Türk edebiyatıdır."

Süleyman Paşa, askerî rüşdiyelerinde okunmak üzere "Esma-i Türkiye" adlı kitabı da, Osmanlıcanın tesiri altında Türkçe kelimelerin unutulmaması maksadıyla yazmıştı.

Görülüyor ki, Türkçülüğün ilk babaları Ahmet Vefik Paşa ile Süleyman Paşadır. Türkocaklarında vesair Türkçü müesseselerde bu iki Türkçülük kılavuzunun büyük kıt'ada resimlerini talik etmek (asmak) kadirşinaslık icabındandır.

Türkiye'de Abdülhamit bu kudsî cereyanı durdurmağa çalışırken, Rusya'da iki büyük Türkçü yetişiyordu. Bunlardan birincisi Mirza Fetih Ali Ahundof'tur ki, Âzeri Türkçesinde yazdığı orijinal mudhikeler bütün Avrupa lisanlarına tercüme edilmiştir. İkincisi Kırım'da "Tercüman" gazetesini çıkaran İsmail Gasprinski'dir ki, Türkçülükteki şiarı "dilde, fikirde ve işde birlik"di. Tercüman gazetesini şimal Türkleri anladığı kadar şark Türkleri ile garp Türkleri de anlardı. Bütün Türklerin aynı lisanda birleşmelerinin kabil olduğuna bu gazetenin vücudü canlı bir delildi.

Abdülhamid'in son devrinde, İstanbul'da Türkçülük cereyanı tekrar uyanmağa başladı.

Rusya'dan İstanbul'a gelen Hüseyinzade Ali Bey Tıbbiyede Türkçülük esaslarını anlatıyordu. "Turan" ismindeki manzumesi, panturanizm mefkûresinin ilk tecellisi idi. Yunan harbi başladığı sırada Türk şairi Mehmet Emin Bey:

Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur.

Mısraile başlayan ilk şiirini neşretti. Bu iki manzume Türk hayatında yeni bir inkılâbın başlayacağını haber veriyordu. Hüseyinzade Ali Bey Rusya'daki milliyet cereyanlarının tesiriyle Türkçü olmuştu. Bilhassa, daha kolejde iken, Gürcü gençlerinden son derece milliyetperver olan bir arkadaşı ona, milliyet aşkını aşılamıştı.

Türk şairi Mehmet Emin Beye, Türkçülüğü aşı'ayan - mumaileyhin beyanatına göre - Şeyh Cemaleddini Efgani'dir. Mısır'da Şeyh Mehmet Abde'yi, Şimal Türkleri arasında Ziyaeddin bin Fahreddin'i yetiştiren bu büyük İslâm müceddidi, Türk vatanında Mehmet Emin Beyi bu-

larak halk lisanında, halk vezninde milliyetperverane şiirler yazmasını tavsiye etmişti.

Türkçülüğün ilk devrinde De Guignes tarihinin müessir olduğunu görmüştük. İkinci devrinde de Léon Cahun'un "Asya Tarihinde Methal" unvanlı kitabının büyük tesiri oldu. Necip Âsım Bey birçok ilâvelerle bu kitabın Türklere ait olan kısmını Türkçeye nakletti. Necip Âsım Beyin bu kitabı her tarafta Türkçülüğe dair temayüller uyandırdı. Ahmet Cevdet Bey, İkdam gazetesini, Türkçülüğün bir organı haline koydu. Emrullah Efendi, Veled Çelebi ve Necip Âsım Bey de Türkçülüğün ilk mücahidleriydi.

Fakat, İkdam gazetesi etrafında toplanan bu Türkçülerden bilhassa, Fuat Raif Beyin, Türkçeyi sadeleştirmek hususunda yanlış bir nazariyeyi takip etmesi, Türkçülük cereyanının kıymetten düşmesine sebep oldu. Bu yanlış nazariye tasfiyecilik fikriydi.

Tasfiyecilik, lisanımızdan Arap, Acem cezirlerinden (köklerinden) gelmiş bütün kelimeleri çıkararak, bunların yerine Türk cezrinden doğmuş eski kelimeleri, yahut Türk cezrinden yeni edatlarla yapılacak yeni Türk kelimelerini ikame etmekten ibaretti. Bu nazariyenin fiilî tatbikatını göstermek üzere neşrolunan bazı makaleler ve mektuplar zevk sahibi olan okuyucuları tiksindirmeğe başladı. Halk lisanına geçmiş olan arabî ve farisî kelimeleri, Türkçeden çıkarmak, bu lisanı en canlı kelimelerinden, dinî, ahlâkî, felsefî tâbirlerinden mahrum edecekti. Türk cezrinden yeni yapılan kelimeler, sarf kaidelerini hercümerc edeceğinden başka, halk için ecnebî kelimelerden daha yabancı, daha meçhuldü. Binaenaleyh, bu hareket lisanımızı sadeciliğe, vuzuha doğru götürecek yerde, muğlâkiyete ve zulmete doğru götürüyordu. Bundan başka, tabiî kelimeleri atarak, onların yerine sun'î kelime-

ler ikamesine çalıştığı için, hakiki bir lisan yerine sun'î bir Türk Esperantosu vücude getiriyordu. Memleketin ihtiyacı ise, böyle bir yapma Esperantoya değil, bildiği ve anladığı mûnis ve gayri sun'î kelimelerden mürekkep bir müdaheme (anlaşma) vasıtasına idi. İşte, bu sebepten dolayı İkdam'daki tasfiyecilik cereyanından, fayda yerine mazarrat husule geldi.

Bu sırada Tıbbiyede teşekkül eden gizli bir inkılâp cemiyetinde pantürkizm, panottomatizm, panislâmizm mefkûrelerinden hangisi daha ziyade şe'niyete (realiteye) muvafık olduğu münakaşa ediliyordu. Bu münakaşa, Avrupa'daki ve Mısır'daki genç Türklere de intikal edecek bazıları pantürkizm mefkûresini, bazıları da panottomatizm mefkûresini kabul etmişlerdi. O zaman Mısır'da çıkan Türk gazetesinde Ali Kemal, Osmanlı ittihadı fikrini ileri sürerken, Akçuraoğlu Yusuf Beyle Ferit Bey Türk ittihadı siyasetini tavsiye ediyorlardı.

Bu sırada Hüseyinzade Ali Bey İstanbul'dan ve Ağaoğlu Ahmet Bey Paris'ten Bakû'ya gelmişler ve orada mücadele için elele vermişlerdi. Topçubaşıyef de bunlara iltihak etti. Bu üç zat orada o zamana kadar hâkim bulunan sünnîlik ve şiîlik ihtilâflarını izale ederek Türklük ve İslâmlık camiaları etrafında bütün Azerbaycanlıları toplamağa çalıştılar.

24 Temmuz inkılâbından sonra Türkiye'de Osmanlılık fikri hâkim olmuştu. Bu esnada, intişara başlayan "Türk Derneği" mecmuası, gerek bu sebepten, gerek yine tasfiyecilik cereyanına kapılmasından dolayı hiçbir rağbet görmedi.

31 Marttan sonra, Osmanlıcılık fikri eski nüfuzunu kaybetmeğe başladı. Vaktiyle Abdülhamid'e İslâm ittihadı fikrini vermiş olan Alman Kayzeri bu fırsattan istifa-

de ederek, Sultanahmet meydanında İslâm ittihadı namına bir miting yaptırdı. Bu günden itibaren memleketimizde gizli ittihad islâm teşkilâtı yapılmağa başladı. Genç Türkler, Osmanlıcı ve ittihadı islâmcı olmak üzere iki muarız kısma ayrılmağa başladılar. Osmanlılar kozmopolit, ittihadı islâmcılar ile ültramonden idiler.

Her iki cereyan da memleket için muzırdı. Ben, 1326 kongresinde Selânik'te merkezi umumî azâlığına intihap olunduğum sırada siyasî ahval bu merkezdeydi.

Bu sırada, Selânik'te Genç Kalem'ler isminde bir mecmua çıkıyordu. Mecmuanın sermuharriri Ali Canip Beyle bir gece Beyazkule bahçesinde konuşuyorduk. Bu genç bana mecmuasının lisanda sadeliğe doğru bir inkılâp yapmağa çalıştığını, Ömer Seyfeddin'in bu mücadelede pişvâ olduğunu anlattı. Ömer Seyfeddin'in lisan hakkındaki bu fikirleri tamamiyle benim kanaatlerime tevakkuf ediyordu. Gençliğimde, Taşkışla'da mahpus bulunduğum sırada, neferlerin mülâzimi evvele "evvel mülâzim", mülâzimi saniye "sani mülâzim", Trablusgarb'a "Garb Trablusu", Trablusşam'a "Şam Trablusu" demeleri bende şu kat'î kanaati uyandırmıştı:

Türkçeyi islâh için bu lisandan bütün Arabî ve Farisî kelimeleri değil, umum Arabî ve Farisî kaideleri atmak, Arabî ve Farisî kelimelerden de Türkçesi olanları terkederek, Türkçe bulunmıyanları lisanda ibka etmek.

Bu fikre dair bazı yazılar yazmış isem de, neşrine fırsat bulamamıştım. Nasıl ki, Türkçülük hakkında yazı yazmağa da henüz bir fırsat elvermemişti. Daha on beş yaşında iken Ahmet Vefik Paşanın "Lehçei Osmanî"si ile Süleyman Paşanın "Tarihi Âlem"i bende Türkçülük temayüllerini doğurmuştu. 312 de İstanbul'a geldiğim zaman ilk aldığım kitap Léon Cahun'ün tarihi olmuştu. Bu

kitap âdeta pantürkizm mefkûresini teşvik etmek üzere yazılmış gibidir. O zaman Hüseyinzade Ali Beyle temas ederek, Türkçülük hakkındaki kanaatlerini öğreniyordum.

Hulâsa, on yedi on sekiz seneden beri Türk Milletinin sosyolojisi ve piskolojisini tetkik için sarfettiğim mesainin mahsulleri kafamın içinde istif edilmiş duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir vesilenin zuhuruna ihtiyaç vardı. İşte, Genç Kalemler'de Ömer Seyfeddin'in başlamış olduğu mücahede bu vesileyi izhar etti. Fakat ben lisan meselesini kâfi görmiyerek Türkçülüğü bütün mefkûreleriyle, bütün programiyle ortaya atmak lâzımgeldiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri ihtiva eden "Turan" manzumesini yazarak Genç Kalemler'de neşrettim. Bu manzume, tam zamanında intişar etmişti.

Çünkü, Osmanlıcılıktan da, İslâm ittihatçılığından da memleket için tehlikeler doğacağını gören genç ruhlar kurtarıcı bir mefkûre arıyorlardı. Turan manzumesi bu mefkûrenin ilk kıvılcımı idi. Ondan sonra, mütemadiyen bu manzumedeki esasları şerh ve tefsir etmekle uğraştım.

Turan manzumesinden sonra, Ahmet Hikmet Bey "Altınordu" makalesini neşretti. İstanbul'da "Türk Yurdu" mecmuasiyle Türkocağı cemiyeti teşekkül etti. Halide Hanım "Yeni Turan" adlı romanlariyle Türkçülüğe büyük bir kıymet verdi. Hamdullah Suphi Bey Türkçülüğün faal bir reisi oldu. İsimleri yukarıda geçen yahut geçmiyen bütün Türkçüler, gerek Türk Yurdunda, gerek Türkocağında birleşerek beraber çalıştılar. Köprülüzade Fuat Bey Türkiyat sahasında büyük bir mütebahhir ve âlim oldu. İlmî eserleriyle Türkçülüğü tenvir etti.

Yakup Kadri, Yahya Kemal, Falih Rıfkı, Refik Halit, Reşat Nuri beyler gibi nâsirler ve Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Hikmet Hâzım, Vâlâ Nureddin beyler

gibi şairler yeni Türkçeyi güzelleştirdiler. Müfide Ferit Hanım da gerek kıymetli kitaplariyle, gerek Paris'teki yüksek konferanslariyle Türkçülüğün yükselmesine büyük hizmetler sarfetti.

Türkçülük âlemi bugün o kadar genişlemiştir ki, bu sahada çalışan sanatkârlarla ilim adamlarının hepsinin isimlerini saymak, ciltlerle kitaplara muhtaçtır. Yalnız Türk mimarlığında Mimar Kemal Beyi unutmamak lâzımdır. Bütün genç mimarların Türkçü olmasında mumaileyhin büyük bir tesiri vardır.

Maamafih, Türkçülüğe dair bütün bu hareketler akim kalacaktı, eğer Türkleri Türkçülük mefkûresi etrafında birleştirecek büyük bir inkıraz tehlikesinden kurtarmaya muvaffak olan büyük bir dâhi zuhur etmeseydi! Bu büyük dâhinin ismini söylemeğe hacet yok, bütün cihan bugün Gazi Mustafa Kemal Paşa ismini mukaddes bir kelime addederek her an hürmetle anmaktadır. Evvelce Türkiye'de, Türk Milletinin hiçbir mevkii yoktu. Bugün, her hak Türkündür. Bu topraktaki hâkimiyet Türk hâkimiyetidir, siyasette, harsta, iktisadda hep Türk hâkimdir. Bu kadar katî ve büyük inkılâbı yapan zat Türkçülüğün en büyük adamıdır. Çünkü; düşünmek ve söylemek kolaydır. Fakat, yapmak ve bilhassa muvaffakıyetle neticelendirmek çok güçtür.

1- Avrupa'da Türkperestlik
2- Osmanlı imp. son günlerinde ilk Türkçülük arayanları ve
3- Osmanlıcılık, ~~İslam~~ cılığı ümmetçilik

II

TÜRKÇÜLÜK NEDİR?

Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir. O halde, Türkçülüğün mahiyetini anlamak için, evvelemirde, millet adı verilen zümrenin mahiyetini tâyin etmek lâzımdır. Millet hakkındaki muhtelif telâkkileri tetkik edelim:

1) Irkî Türkçülere göre millet ırk demektir. Irk kelimesi esasen mevaşî fenninin ıstılahlarındandır. Her hayvan nevi, teşrihî vasıfları itibariyle birtakım enmuzeclere (tiplere) ayrılır. Bu enmuzeclere ırk adı verilir. Meselâ, at nevi'nin Arap ırkı, İngiliz ırkı, Macar ırkı adlarını alan birtakım teşrihî enmuzecleri vardır.

İnsan arasında da, eskiden beri, beyaz ırk, siyah ırk, sarı ırk, kırmızı ırk namlariyle dört ırk mevcuttur. Bu tasnif, kaba bir tasnif olmakla beraber, hâlâ kıymetini muhafaza etmektedir.

Beşeriyet (antropoloji) ilmi Avrupadaki insanları kafalarının şekli ve saçlariyle ve gözlerinin rengi itibariyle üç ırka ayırmıştır. Uzun kafalı kumral, uzun kafalı esmer, yassı kafalı.

Maamafih, Avrupa'da hiçbir millet, bu enmuzeclerden yalnız birini muhtevi değildir. Her milletin içinde, muhtelif nisbetlerde olmak üzere bu üç ırka mensup fertler mevcuttur. Hattâ, aynı ailenin içinde, bir kardeş uzun kafalı kumral, diğerleri uzun kafalı esmer ve yassı kafalı olabilirler.

Vakıâ bir zamanlar, bazı beşeriyatçılar bu teşrihî enmuzeclerle içtimaî hasletler arasında bir münasebet bulunduğunu iddia ederlerdi. Fakat birçok ilmî tenkidlerin ve bilhassa bizzat beşeriyatçılar arasında en yüksek bir mevkide bulunan Manouvrier ismindeki âlimin, teşrihi vasıfların içtimaî seciyeler üzerinde hiçbir tesiri olmadığını ispat etmesi, bu eski iddiayı tamamiyle çürüttü. Irkın, bu suretle içtimaî hasletlerle hiçbir münasebeti kalmayınca, içtimaî seciye'erin mecmuu olan milliyetle de hiçbir münasebeti kalmaması lâzımgelir. O halde milleti başka bir sahada aramak iktiza eder.

2) Kavmi Türkçüler de milleti kavim - zümresiyle karıştırırlar.

Kavim, aynı anadan, aynı babadan üremiş, içine hiç yabancı karışmamış kandaş bir zümre demektir.

Eski cemiyet'er, umumiyetle saf ve yabancılarla karışmamış birer kavim olduklarını iddia ederlerdi. Halbuki, cemiyetler kablettarih (tarihten önceki) zamanlarda bile, kavmiyetçe halis değildir. Muharebelerde esir alma, kız kaçırma, mücrimlerin kendi cemiyetinden kaçarak başka bir cemiyete girmesi, izdivaçlar, muhaceretler, temsil ve temessül gibi hâdiseler daima milletleri birbirine karıştırmıştı. Fransız âlimlerinden Camille Julian ile Meillet en eski zamanlarda bile saf bir kavmin bulunmadığını iddia etmektedirler. Kablettarih zamanlarda bile saf kavim bulunmazsa tarihî devirlerde kavmî hercümerçlerden sonra, artık saf bir kavmiyet aramak abes olmaz mı? Bundan başka sosyoloji ilmine göre, fertler dünyaya gelirken lâiçtimaî (non-social) olarak gelirler. Yâni içtimaî vicdanlarından hiçbirini beraberlerinde getirmezler. Meselâ lisanî, dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, hukukî, iktisadî vicdanlardan hiçbirini beraber getirmezler. Bunların hep-

s'ni sonraları terbiye tarikiyle cemiyetten alırlar. Demek ki içtimaî hasletler uzvî verasetle intikal etmez, yalnız terbiye tarikiyle intikal eder. O halde, kavmiyetin millî seciye noktai nazarından da hiçbir rolü yok demektir.

Kavmî saffet, hiçbir cemiyette bulunmamakla beraber, eski cemiyetler, kavmiyet mefkûresini takip ederlerdi. Bunun sebebi dinî idi. Çünkü, o cemiyetlerde, mâbud, cemiyetin ilk ceddinden ibaretti. Bu mâbud, yalnız kendi zürriyetinden bulunanlara mâbudluk etmek isterdi. Yabancıların kendi mâbedine girmesini, kendisine yapılacak ibadetlere iştirak etmesini, kendi mahkemelerinde kendi kanunlarına göre muhakeme olunmasını arzu etmezdi. Buna binaen, cemiyetin içinde muhtelif tebenni (evlât edinme) yollariyle girmiş birçok fertler bulunmakla beraber bütün cemiyet, yalnız mâbudun zürriyetlerinden mürekkep itibar olunurdu. Eski Yunan medinelerinde (sitelerinde), kablelislâm (İslâmdan önceki) Araplarda, eski Türklerde, hulâsa henüz ilk devrinde bulunan bütün cemiyetlerde şu yalancı kavmiyeti görürüz.

Şurası da var ki, içtimaî tekâmülün o merhalesinde yaşayan milletler için kavmiyet mefkûresini takib etmek normal bir hareket olduğu halde, bugün içinde bulunduğumuz merhaleye nispetle marazîdir. Çünkü, o merhalede bulunan cemiyetlerde, içtimaî tesanüd yalnız dindaşlık rabıtasından ibaretti. Dindaşlık kandaşlığa istinad edince, tabiîdir ki, içtimaî tesanüdün istinatgâhı da kandaşlık olur.

Bugünkü içtimaî merhalemizde ise, içtimaî tesanüd, harstaki iştirâke istinat ediyor. Harsın intikal vasıtası terbiye olduğu için kandaşlıkla hiçbir alâkası yoktur.

3) Coğrafî Türkçülere göre, millet, aynı ülkede otu-

ran ahalilerin mecmuu demektir. Meselâ, onlara göre bir İran milleti, bir İsviçre milleti, bir Belçika milleti, bir Britanya milleti vardır. Halbuki İran'da Farisî, Kürt ve Türkten ibaret olmak üzere üç millet, İsviçre'de Alman, Fransız ve İtalyandan ibaret olmak üzere yine üç millet, Belçika'da aslen Fransız olan Valcılarla aslen Cermen olan Flâmanlar mevcuttur. Büyük Britanya adalarında ise Anglo Sakson, İskoçyalı, Galli, İrlandalı namlariyle dört millet vardır. Bu muhtelif cemiyetlerin lisanları ve harsları birbirinden ayrı olduğu için, heyeti mecmualarına millet adını vermek doğru değildir.

Bazan bir ülkede müteaddit milletler olduğu gibi, bazan da bir millet müteaddit ülkelere dağılmış bulunur. Meselâ, Oğuz Türklerine bugün Türkiye'de, Azerbaycan'-da, İran'da, Harzem ülkesinde tesadüf ederiz.

Bu zümrelerin lisanları ve harsları müşterek olduğu halde, bunları ayrı milletler telâkki etmek doğru olabilir mi?

4) Osmanlıcılara nazaran, millet Osmanlı İmparatorluğunda bulunan bütün tebaaya şamildir. Halbuki, bir imparatorluğun bütün tebaasını bir tek millet telâkki etmek büyük bir hatadan ibaretti. Çünkü, bu halitanın içinde müstakil harslara malik müteaddit milletler vardır.

5) İslâm ittihatçılarına göre, millet bütün müslümanların mecmuu demektir.

Aynı dinde bulunan insanların mecmuuna ümmet adı verilir. O halde müslümanların mecmuu da bir ümmettir. Yalnız lisanda ve harsta müşterek olan millet zümresi ise bundan ayrı bir şeydir.

6) Fertçilere göre, millet bir adamın kendisini mensup addettiği herhangi bir cemiyettir. Filhakika, bir fert kendisini zâhiren şu yahut bu cemiyete nispet etmekte

hür zanneder. Halbuki fertlerde böyle bir hürriyet ve istiklâl yoktur. Çünkü insandaki ruh duygularla fikirlerden mürekkeptir. Yeni ruhiyatçılara göre, hissî hayatımız asıldır, fikrî hayatımız ona aşılanmıştır. Binaenaleyh ruhumuzun normal bir halde bulunabilmesi için, fikirlerimizin hislerimize tamamiyle uygun olması lâzımdır. Fikirleri hislerine tevafuk ve istinat etmiyen bir adam ruhen hastadır. Böyle bir adam hayatta mesut olamaz. Meselâ hissen dindar olan bir genç kendisini fikren dinsiz telâkki ederse, ruhî bir muvazeneye malik olabilir mi? Şüphesiz, hayır! Bunun gibi, her fert hisleri vasıtasiyle muayyen bir millete mensuptur. Bir millet, o ferdin, içinde yaşadığı ve terbiyesini aldığı cemiyetten ibarettir. Çünkü, bu fert içinde yaşadığı cemiyetin bütün duygularını terbiye vasıtasiyle almış tamamiyle ona benzemiştir. O halde bu fert ancak bu cemiyetin içinde yaşarsa mesut olabilir. Başka bir cemiyetin içine giderse, daüssılaya uğrar, hastalanır, hissen müşterek bulunduğu cemiyetin içine gitmek için hasret çeker. O halde, bir ferdin istediği zaman, milliyetini değiştirebilmesi kendi elinde değildir. Çünkü, milliyet de haricî bir şe'niyettir. İnsan milliyetini, cehaletle tanıyamamışken, sonradan, taharri ve tahrik vasıtasiyle keşfedebilir. Fakat, bir fırkaya girer gibi, sırf iradesiyle şu yahut bu millete intisap edemez.

O halde, millet nedir? Irkî, kavmî, coğrafî, siyasî, iradî kuvvetlere tefevvuk ve tahakküm edebilecek başka ne gibi bir rabıtamız var?

İçtimaiyat ilmi ispat ediyor ki, bu rabıta terbiyede, harsta yâni duygularda iştiraktir. İnsan en samimî en derunî duygularını ilk terbiye zamanında alır. Daha beşikte iken, işittiği ninnilerle anadilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki, en çok sevdiğimiz lisan anadilimizdir. Ruhumuza vücut veren bütün dinî, ahlâkî, bediî

duygularımızı bu lisan vasıtasiyle almışız. Zaten ruhumuzun içtimaî hisleri, bu dinî, ahlâkî, bediî duygulardan ibaret değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi cemiyetten almışsak, daima o cemiyette yaşamak isteriz. Başka bir cemiyet'in içinde daha büyük bir refah'a yaşamamız mümkün iken, cemiyetin içindeki fakrı (yoksulluğu) ona tercih ederiz. Çünkü, dostlar içindeki bu fakirlik, yabancılar arasındaki o refahtan ziyade bizi mesut kılar. Zevkimiz, vicdanımız, iştiyaklarımız, hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız cemiyetindir. Bunların aksisadasını ancak o cemiyet içinde işitebiliriz.

Ondan ayrılıp da başka bir cemiyete intisap edebilmemiz için, bütün bir mâni vardır. Bu mâni, çocukluğumuzda o cemiyetten almış olduğumuz terbiyeyi ruhumuzdan çıkarıp atmanın mümkün olmamasıdır. Bu mümkün olmadığı için, eski cemiyet içinde kalmıya mecburuz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki, millet, ne ırkî, ne kavmî, ne coğrafî, ne siyasî, ne de iradî bir zümre değildir. Millet, lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan, yâni aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir. Türk köylüsü onu "dili dilime uyan, dini dinime uyan" diyerek tarif eder. Filhakika, bir adam kanca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla beraber yaşamak ister. Çünkü, insanî şahsiyetimiz, bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddî meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevî meziyet'erimiz de, terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. Büyük İskender diyor ki, "Benim hakikî babam Filip değil, Aristo'dur. Çünkü, birincisi maddiyetimin, ikincisi mâneviyetimin tekevvününe sebep olmuştur." İnsan için, mâneviyat, maddiyetten mukaddemdir. Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve mefkûrenin

millî olması aranır. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun mefkûresine çalışabilir. Çünkü, mefkûre bir vecd menbaı içindir ki, aranır. Halbuki, terbiyesiyle büyümüş bulunmadığımız bir cemiyetin mefkûresi, ruhumuza asla vecd veremez. Bilâkis, terbiyesini almış olduğumuz cemiyetin mefkûresi ruhumuzu vecdlere garkederek mesut yaşamamıza sebep olur. Bundan dolayıdır ki, insan, terbiyesiyle büyüdüğü cemiyetin mefkûresi uğruna hayatını feda edebilir. Halbuki, zihnen kendisini nisbet ettiği yabancı bir cemiyet uğruna ufak bir menfaatini bile feda edemez. Hulâsa, insan, terbiyece müşterek bulunmadığı bir cemiyet içinde yaşarsa bedbaht olur. Bu mütalâalardan çıkaracağımız amelî netice şudur: Memleketimizde vaktiyle dedeleri Arnavutluk'tan, yahut Arabistan'dan gelmiş milletdaşlarımız vardır. Bunları Türk terbiyesiyle büyümüş ve Türk mefkûresine çalışmayı itiyad edinmiş görürsek sair milletdaşlarımızdan hiç tefrik etmemeliyiz. Yalnız saadet zamanında değil, felâket zamanında da bizden ayrılmıyanları nasıl milliyetimizden hariç telâkki edebiliriz. Hususiyle, bunlar arasında milletimize karşı büyük fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler ifa etmiş olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakâr insanlara "Siz Türk değilsiniz" diyebiliriz. Filhakika, atalarda şecere aramak lâzımdır, çünkü bütün meziyetleri sevki tabiîye müstenid ve irsî olan hayvanlarda ırkın büyük bir ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ise, ırkın içtimaî hasletlere hiçbir tesiri olmadığı için, şerece aramak doğru değildir. Bunun aksini meslek ittihaz edersek, memleketimizdeki münevverlerin ve mücaridlerin birçoğunu feda etmek iktiza edecektir. Bu hal, caiz olmadığından "Türküm" diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hiyaneti görülenler varsa, cezalandırmaktan başka çare yoktur.

III

TÜRKÇÜLÜK VE TURANCILIK

Türkçülükle Turancılığın farklarını anlatmak için, Türk ve Turan zümrelerinin hudutlarını tâyin etmek lâzımdır. Türk bir milletin adıdır. Millet, kendisine mahsus bir harsa malik olan bir zümre demektir. O halde, Türkün yalnız bir lisanı, bir tek harsı olabilir.

Halbuki, Türkün bazı şubeleri Anadolu Türklerinden ayrı bir lisan, ayrı bir hars yapmağa çalışıyorlar. Meselâ Şimal Türklerinden bir kısım gençler bir Tatar lisanı, Tatar harsı vücude getirmekle meşguldürler. Bu hareket, Türklerin başka bir millet, Tatarların da başka bir millet olması neticesini verecektir. Uzakta bulunduğumuz için, Kırgızların ve Özbeklerin nasıl bir şiar takip edeceklerini bilmiyoruz. Bunlar da birer ayrı lisan ve edebiyat ,birer ayrı hars vücude getirmeğe çalışırlarsa, Türk milletinin hududu daha daralmış olur. Yakutlarla Altay Türkleri daha uzakta bulundukları için, bunları Türkiye Türklerinin harsı dairesine almak daha güç görünüyor.

Bugün, harsça birleşmesi kolay olan Türkler, bilhassa Oğuz Türkleri, yani Türkmenlerdir. Türkiye Türkleri gibi, Azerbaycan, İran ve Harzem ülkelerinin Türkmenleri de Oğuz uyruğuna mensupturlar. Binaenaleyh, Türkçülükteki yakın mefkûremiz Oğuz ittihadı, yahut Türkmen ittihadı olmalıdır. Bu ittihattan maksat nedir? Siyasî bir ittihat mı? Şimdilik hayır! İstikbal hakkında bugünden bir hüküm veremeyiz. Fakat, bugünkü mefkûremiz, Oğuzların yalnız harsça birleşmesidir,

Oğuz Türkleri, bugün dört ülkede yayılmış olmakla beraber, hepsi birbirine yakın akrabadırlar. Dört ülkedeki Türkmen illerinin adlarını karşılaştırırsak, görürüz ki, birinde bulunan bir il'in yahut boy'un diğerinde de şubeleri var.

Meselâ, Harzem'de Tekelerle Sarıları ve Karakalpakları görüyoruz. Memleketimizde Tekeler bir sancak teşkil edecek kadar çoktur; hattâ, bir kısmı vaktiyle Rumeliye nakledilmiştir. Türkiye'deki Sarılar bilhassa Rumkale'de otururlar. Karakalpaklar ise, Karapapak ve Terekeme adlarını alarak, Sivas, Kars ve Azerbaycan cihetlerinde yerleşmişlerdir. Harzem'de Oğuzun Salur ve İmrah boylariyle Çavda ve Göklen = Karluklardan Kealin illeri vardır. Bu isimlere Anadolu'nun muhtelif noktalarında tesadüf edilir. Göklen, kendi adını Van'da bir köye Gökoğlan şeklinde vermiştir.

Oğuzun Yayat ve Afşar boyları da gerek Türkiye'de, gerek Harzem, İran, Azerbaycan ve Türkiye ülkeleri Türk etnoğrafyası itibarile aynı uyruğun yurtlarıdır. Bu dört ülkenin mecmuuna Oğuzistan adını verebiliriz. Türkçülüğün yakın hedefi bu büyük kıtada yalnız bir tek harsın hâkim olmasıdır.

Oğuz Türkleri umumiyetle Oğuz Hanın torunlarıdır. Oğuz Türkleri birkaç asır evveline gelinceye kadar mütesanid bir aile halinde yaşarlardı. Meselâ Fuzulî bütün Oğuz şubeleri içinde okunan bir Oğuz şairidir. Korkut Ata kitabı Oğuzların resmî Oğuznamesi olduğu gibi, Şah İsmail, Âşık Kerem, Köroğlu kitapları gibi halk eserleri de bütün Oğuzistan'a yayılmıştır.

Türkçülüğün uzak mefkûresi ise Turan'dır. Turan bazılarının zannettiği gibi, Türklerden başka, Moğolları, Tonguzları, Finuvaları, Macarları da ihtiva eden bir ka-

vimler halitası değildir. Bu zümreye, ilim lisanında Ural - Altay zümresi denilir. Maamafih bu sonki zümreye mensip kavimlerin lisanları arasında bir akrabalık bulunduğu da henüz isbat edilememiştir. Hattâ, bazı müellifler, Ural kavimlerile Altay kavimlerinin birbirinden ayrı iki zümre teşkil ettiğini ve Türklerin Moğol'ar ve Tonguzlarla beraber Altay zümresine, Finuvalarla Macarların da Ural zümresine mensup olduklarını iddia ediyorlar. Türklerin Moğollarla ve Tonguz'arla lisanî bir karabeti olduğu da henüz isbat edilmemiştir. Bugün, ilmen sabit olan bir hakikat varsa, o da Türkçe konuşan Yakut, Kırgız, Özbek, Kıbçak, Tatar, Oğuz gibi Türk şubelerinin lisan ve an'anece kavmî bir vahdete malik bulunduğudur. Turan kelimesi, Turlar yâni Türkler demek olduğu için, münhasıran Türkleri ihtiva eden camiavî bir isim'e İran'da ve Azerbaycan'da mevcutturlar. Akkoyunlularla Karakoyunlular da bu üç ülkede yayılmışlardır. O halde, Turan kelimesini bütün Türk şubelerini ihtiva eden büyük Türkistan'a hasretmemiz lâzımgelir. Çünkü, Türk kelimesi bugün yalnız Türkiye Türklerine verilen bir unvan hükmüne geçmiştir. Türkiye'deki Türk harsına dahil olanlar, tabiî bu ismi alacaklardır. Benim itikadımca, bütün Oğuzlar yakın bir zamanda bu isimde birleşeceklerdir. Fakat, Tatarlar, Özbekler, Kırgızlar ayrı harslar vücude getirdikleri takdirde, ayrı milletler halini alacaklarından, yalnız kendi isimlerile anılacaklardır. O zaman bütün bu eski akrabaları kavmî bir camia halinde birleştiren müşterek bir unvana lüzum hissedilecek. İşte, bu müşterek unvan Turan kelimesidir.

Türkçülerin uzak mefkûresi, Turan adı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları lisanda, edebiyatta, harsta birleştirmektir. Bu mefkûre-

nin bir şe'niyet haline gelmesi mümkün mü yoksa değil mi? Yakın mefkûreler için bu cihet aranırsa da, uzak mefkûreler için aranmaz. Çünkü, uzak mefkûre, ruhlardaki vecdi nâmütenahi bir dereceye yükseltmek için, istihdaf edilen çok cazibeli bir hayaldir. Meselâ, Lenin, Bolşeviklik için yakın mefkûre olarak kollektivizmi, uzak mefkûre suretinde de komünizmi ileri sürmüştür. Komünizmin ne zaman husule geleceğini soranlara şu cevabı veriyor: "Komünizmin ne zaman tatbik olunacağını şimdiden kestirmek mümkün değildir. Bu, Hazreti Muhammed'in cenneti gibi ne zaman ve nerede görüneceği malûm olmayan bir şeydir."

İşte, Turan mefkûresi de bunun gibidir. Yüz milyon Türkün bir millet halinde birleşmesi. Türkçüler için ne kuvvetli bir vecd menbaıdır. Turan mefkûresi olmasaydı, Türkçülük bu kadar sür'atle intişar etmiyecekti. Maamafih, kimbilir. Belki, istikbalde Turan mefkûresinin husulü de mümkün olacaktır. Mefkûre, istikbalin halikidir. Dün Türkler için hayalî bir mefkûre halinde bulunan millî devlet, bugün Türkiye'de bir şeniyet halini almıştır.

O halde, Türkçülüğü mefkûresinin büyüklüğü noktasından üç dereceye ayırabiliriz:

1) Türkiyecilik,
2) Oğuzculuk yahut Türkmencilik,
3) Turancılık.

Bugün şeniyet sahasında yalnız Türkiyecilik vardır. Fakat, ruhların büyük bir iştiyakla aradığı Kızıl Elma, şeniyet sahasında değil, hayal sahasındadır. Türk köylüsü Kızıl Elmayı tahayyül ederken, gözünün önüne eski Türk ilhanlıkları gelir. Filhakika, Turan mefkûresi mazide bir hayal değil, bir şeniyetti. Milâddan 210 sene evvel. Kun hükümdarı Mete, Kunlar (Hunlar) namı altında

bütün Türkleri birleştirdiği zaman Turan mefkûresi bir şe'niyet haline girmişti. Kunlardan sonra Avarlar, Avarlardan sonra Gök Türkler, Gök Türklerden sonra Oğuzlar, bunlardan sonra, Kırgız Kazaklar, daha sonra, Kür Han, Cengiz Han ve sonuncu olmak üzere Timurlenk Turan mefkûresini şe'niyet haline getirmediler mi?

Turan kelimesinin mânası şu suretle tahdit olunduktan sonra, artık Macarların, Finuvaların, Moğolların, Tonguzların, Turanla bir alâkaları kalmamak icap eder. Turan, bütün Türklerin mazide ve belki de istikbalde bir şe'niyet olan büyük vatanıdır.

Turaniler, yalnız Türkçe konuşan milletlerdir. Eğer Ural ve Altay ailesi gerçekten varsa, bunun kendisine mahsus bir ismi olduğundan Turan adına ihtiyacı yoktur.

Bir de bazı Avrupalı müellifler, garbî Asya'da aslen Sâmiler yahut Ârilere mensup olmıyan, bütün kavimlere Turanî adını veriyorlar. Bunların maksadı ,bu kavimlerin Türklerle akraba olduğunu tasdik etmek değildir. Yalnız Sâmilerle Ârilerden hariç kavimler olduğunu anlatmak içindir.

Bundan başka, bazı müellifler de Şehnameye nazaran Tur ile İrc'in üçüncü bir kardeş'eri daha vardır ki adı Selem'dir. Selem ise İran'dan bir şubenin dedesi değil, bütün Sâmilerin müşterek ceddidir. O halde, Feridun'un oğulları olan bu üç kardeş Nuh'un oğulları gibi eski etnoğrafik taksimatın adlarından doğmuştur. Bundan anlaşılıyor ki Turan İran'ın bir cüz'ü değil, bütün Türk illerinin mecmuu olan Türk camiasından ibarettir.

1- Irkî Türkçülük
2- Kavmî "
3- Coğrafî "
4- Osmanlıcılık
5- Ümmetçilik
6- Ferdcilik
Esas: Harsî millet ve harsî Türkçülük

IV

HARS VE MEDENİYET

Hars ile medeniyet arasında hem iştirak noktası, hem de ayrılık noktaları vardır. Hars ile medeniyet arasındaki iştirak noktası, ikisinin de bütün içtimaî hayatları cami olmasıdır. İçtimaî hayatlar şunlardır: Dinî hayat, ahlâkî hayat, hukukî hayat, muakalevî hayat, bediî hayat, iktisadî hayat, lisanî hayat, fennî hayat. Bu sekiz türlü içtimaî hayatların mecmuuna hars adı verildiği gibi medeniyet de denilir. İşte, hars ile medeniyet arasında iştirak ve müşabehet noktası budur. Şimdi de hars ile medeniyet arasındaki ayrılıkları, farkları arayalım.

Evvelâ, hars millî olduğu halde, medeniyet beynelmilel'dir. Hars, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakalevî, bediî, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının âhenktar bir mecmuasıdır. Medeniyetse, aynı mamure'ye dahil birçok milletlerin içtimaî hayatlarının müşterek bir mecmuasıdır. Meselâ Avrupa ve Amerika mamuresinde bütün Avrupalı milletler arasında müşterek bir Garp medeniyeti vardır. Bu medeniyetin içinde birbirinden ayrı ve müstakil olmak üzere bir İngiliz harsı, bir Fransız harsı, bir Alman harsı ilâh... mevcuttur.

Saniyen, medeniyet usul vasıtasiyle ve ferdî iradelerle vücuda gelen içtimaî hâdiselerin mecmuudur. Meselâ dine dair bilgiler ve ilimler, usul ve irade ile vücuda geldiği gibi, ahlâka, hukuka, güzel sanatlara, iktisada, muakaleye, lisana ve fenlere dair bilgiler ve nazariyeler de hep

fertler tarafından usul ve irade ile vücuda getirilmişlerdir. Binaenaleyh, aynı mamure dahilinde bulunan bütün bu mefhumların, bilgilerin ve ilimlerin mecmuu medeniyet dediğimiz şeyi vücuda getirir.

Harsa dahil olan şeylerse, usul ile, ferdlerin iradesiyle vücuda gelmemişlerdir, sun'î değillerdir. Nebatların, hayvanların uzvî hayatı nasıl kendiliğinden ve tabiî bir surette inkişaf ediyorsa, harsa dahil olan şeylerin teşekkül ve tekâmülü de tıpkı öyledir. Meselâ, lisan ferdler tarafından usulle yapılmış bir şey değildir. Lisanın bir kelimesini değiştiremeyiz. Onun yerine başka bir kelime icad edip koyamayız. Lisanın kendi tabiatından doğan bir kaidesini de değiştiremeyiz. Lisanın kelimeleri ve kaideleri ancak kendiliklerinden değişirler. Biz bu değişmeye seyirci kalırız. Ferdler tarafından lisana yalnız bir takım ıstılâhlar, yani yeni lâfızlar ilâve olunabilir. Fakat, bu lâfızlar mensup olduğu meslekî zümre tarafından kabul edilmedikçe, lâfız mahiyetinde kalarak, kelime mahiyetini alamaz. Yeni bir lâfız, bir meslekî zümre tarafından kabul edildikten sonra da, zümrevî bir kelime mahiyetini alır. Ancak, bütün halk tarafından kabul edildikten sonradır ki, müşterek kelimeler arasına girebilir.

Fakat, yeni lâfızların bir zümre yahut bütün halk tarafından kabul edilip edilmemesi, mucitlerinin elinde değildir. Eski Osmanlı lisanında Şinasi'den beri milyonlarca yeni lâfızlar icad olunduğu halde, bunlardan cüz'î bir kısmı zümrevî kelimeler sırasına geçebilmiştir, müşterek kelimeler sırasına geçenlerse beş on kelimeye münhasırdır.

Demek ki harsın iki nümunesini lisanın kelimelerinde, medeniyetin ilk nümunesini de yeni lâfızlar suretinde icad olunan ıstılâhlarında görüyoruz. Kelimeler içtimaî

müesseselerdir, yeni lâfızlarsa ferdî tesislerdir. Bir ferdin icad ettiği bir lâfız, bazan, âni bir intişarla halk arasında yayılabilir. Fakat, bu intişar kuvvetini o lâfıza veren, onu icad eden adam değildir; cemiyetin ferdlerce meçhul olan gizli bir cereyanıdır.

Bundan on beş sene evvel, memleketimizde yanyana iki lisan yaşıyordu: Bunlardan birincisi, resmî bir kıymete malikti ve yazıyı inhisar altına almış gibiydi. Buna Osmanlıca adı veriliyordu.

İkincisi, yalnız halk arasında konuşmıya münhasır kalmış gibiydi. Buna da istihfafla Türkçe adı veriliyordu. Ve avama mahsus bir argo zannediliyordu. Halbuki asıl tabiî ve hakikî lisanımız bu idi. Osmanlıca ise, Türkçe, Arapça ve Acemceden ibaret üç lisanın sarfını, nahvini, kamusunu birleştirmekle husule gelmiş sun'î bir halitadan ibaretti. Bu iki lisandan birincisi tabiî bir teşekkül ve teamülle kendiliğinden vücuda gelmişti. Binaenaleyh, harsımızın lisanı idi. İkincisi ise ferdler tarafından usulle ve irade ile yapılmıştı. Bu lisanî aşurenin içine yalnız bazı Türkçe kelimeler ve edatlar karışabilirdi. Demek ki, Osmanlıcanın harsımızdan pek az hissesi vardı. Bundan dolayı ona medeniyetimizin lisanı idi diyebiliriz.

Memleketimizde bu iki lisan gibi, iki vezin de yanyana yaşıyordu. Türk halkının kullandığı Türk vezni, usul ile yapılmıyordu. Halk şairleri, vezinli olduğunu bilmeden gayet lirik şiirler yazıyorlardı. Tabiî bu ilham ile, ibda ile oluyordu. Usulle ve taklitle yapılmıyordu. O halde, bu vezin de Türk harsına dahildi. Osmanlı veznine gelince, bu, Acem şairlerinden alınmıştı. Bu vezinde şiir yazanlar taklitle ve usulle yazıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, aruz vezni denilen bu vezin halk arasına nüfuz edememişti. Bu vezinde şiir yazanlar, Acem edebiyatını tedris tari-

kiyle öğreniyorlar, usul vasıtasiyle aruzu tatbik ediyorlardı. Binaenaleyh, aruz vezni millî harsımıza dahil olamadı. Acemlerde ise köylüler bile aruz vezninde şiirler söylerler. Binaenaleyh, aruz vezni İran'ın millî harsına dahil demektir.

Memleketimizde bunlardan başka, yan yana yaşıyan iki musiki vardır. Bunlardan birisi halk arasında kendi kendine doğmuş olan Türk musikisi, diğeri Farabî tarafından Bizans'tan tercüme ve iktibas olunan Osmanlı musikisidir. Türk musikisi ilham ile vücude gelmiş, taklitle hariçten alınmamıştır. Osmanlı musikisi ise, taklit vasıtasiyle hariçten alınmış ve ancak usulle devam ettirilmiştir. Bunlardan birincisi harsımızın, ikincisi ise, medeniyetimizin musikisidir. Medeniyet, usulle yapılan ve taklit vasıtasiyle bir milletten diğer millete geçen mefhumların ve tekniklerin mecmuudur. Hars ise hem usulle yapılamıyan, hem de taklitle başka milletlerden alınamıyan duygulardır. Bu sebeple, Osmanlı musikisi kaidelerden mürekkep bir fen şeklinde olduğu halde, Türk musikisi, kaidesiz, usulsüz, fensiz melodilerden, Türkün bağrından kopan samimî nağmelerden ibarettir. Halbuki Bizans musikisinin menşeine çıkarsak bunu da eski Yunanlıların harsı dahilinde görürüz. Edebiyatımızda aynı ikilik mevcuttur. Türk edebiyatı halkın darbımeselleriyle bilmecelerinden, halk masallariyle halk koşmalarından, destanlarından, halk cenknameleriyle menkıbelerinden, tekkelerin ilâhileriyle nefeslerinden, halkın nekregûyâne fıkralarından ve halk temaşasından ibarettir. Darbımeseller doğrudan doğruya halkın hikmetleridir. Bilmeceleri de vücuda getiren halktır. Halk masalları da ferdler tarafından düzülmemiştir. Bunlar, Türkün esatir devrelerinden başlıyarak an'anevi bir suretle zamanımıza kadar gelen

peri masallariyle dev masallarıdır. Dede Korkut kitabındaki masallar ozandan ozana şifahî bir surette intikal ederek ancak birkaç asır evvel yazılmıştır. Şah İsmail, Âşık Kerem, Âşık Garip, Köroğlu kitapları da vaktiyle halk tarafından yazılmış halk masallarıdır. Türk tarihinde ve etnoğrafyasındaki ustûreler, lejandlar, efsaneler de, Türk edebiyatının unsurlarıdır. Cenknameler ve dinî menkıbelere gelince, bunlar, halk edebiyatının islâmî devresine mahsus mahsulleridir. Halk şairlerinin koşmalariyle destanları, mânileriyle türküleri de, yukarıda saydığımız eserler gibi, Türk halkının samimî eserleridir. Bunlar da usulle, taklitle yapılmamışlardır. Âşık Ömer, Dertli, Karaçaoğlan'ar gibi şairler, halkın sevgili şairleridir. Tekkeler de birer halk mâbedi olduğu için, buralarda doğan ilâhilerle nefesler de halk edebiyatına binaenaleyh Türk edebiyatına dahildir. Yunus Emre ve Kaygusuz'la Bektaşi şairleri bu zümreye dahildir. Osmanlı edebiyatı ise masal yerine ferdî hikâyelerle romanlardan, koşma ve destan yerine taklitle yapılmış gazellerle alafranga manzumelerden mürekkeptir. Osmanlı şairlerinden her biri, mutlaka Acem devrinde bir Acem şairiyle, Fransız devrinde bir Fransız şairiyle mütenazırdır. Fuzuli ile Nedim bile bu hususta müstesna değillerdir. Bu cihetle, Osmanlı ediblериyle şairlerinden hiç biri orijinal değildir, hepsi mukallittir, hepsinin eserleri bediî ilhamdan değil, zihnî hünerverlikten doğmuştur. Meselâ nekregûluk (humour) noktaiî nazarından bu iki zümreyi mukayese edelim: Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Bektaşi babaları halkın nekregûlarıdır. Kâni ile Sürurî ise Osmanlı divanının mizahçılarıdır. Tabiî nekrelikle sun'î mizah arasındaki fark bu karşılaştırma ile meydana çıkar.

Karagöz'le orta oyununa gelince, bunlar da halk te-

maşası, yani, an'anevî Türk tiyatrosudur. Karagöz'le Hacivad'ın muarazaları (çekişmeleri), Türkle Osmanlının, yani o zamanki harsımızla medeniyetimizin mücadelesinden ibarettir.

Ahlâkta da aynı ikiliği görürüz. Türk ahlâkı ile Osmanlı ahlâkı birbirine zıt gibidir. Mahmut Kaşgârî, Divan-ı Lûgat'ın Türk maddesinde, Türkleri muhtasaran tarif ediyor. Diyor ki, Türkte tesallûf ve tefahür (yapmacık ve öğünme) yoktur. Türk büyük kahramanlıklar ve fedakârlıklar yaptığı zaman, bir fevkalâdelik yaptığından habersiz gibi görünür. Câhız (1) da Türkleri aynen şu suretle tasvir ediyor. Osmanlı enmuzecine bakarsak eski şairlerinde fahriyelerin, yeni ediblerinde tasallûf ve tefahürün hâkim olduğunu görürüz. Servetifünun mektebi, Osmanlı edebiyatının en parlak bir devridir. Bu mektebe mensup olan ediblerle şairler ekseriyetle reybî, bedbin, ümitsiz, hasta ruhlar suretinde tecelli etmişlerdir. Hakikî Türk ise yakınlı, nikbin, ümitli ve sağlamdır.

Hattâ, ülemamız (âlimlerimiz) arasında da bu ikiliği görürüz. Osmanlı ülemasının an'anevi ünvanı ülemayı rüsum idi. Anadolu'daki ülema ise halk uleması idi. Birinciler rütbeli, fakat cahil idiler. İkinciler ilimli, fakat rütbesiz idiler. Siyaset ve askerlik sahasında büyük bir dâhi olan Afşarlı Nadir Şah bütün Müslüman'arı Sünnîlik dairesinde birleştirmek ve umum sultanları Osmanlı Padişahının riyaseti altına sokmak için müzakerelerde bulunmak üzere, İstanbul'a dinî ve siyasî bir heyet göndermiştir. İstanbul'da bu heyetle müzakereye ülemayı rüsumu memur ettiler. İran'ı ülema heyeti, bunlara söz anlatmaktan âciz kalınca Sadrazama müracaat ederek de-

---

(1) Hicrî üçüncü asırda yaşamış olan bir Arap şair ve nüktedânı.

diler ki: "Bizim siyasî hiç bir rütbemiz, ilimden başka pâyemiz yoktur. Halbuki müzakerede bulunduğumuz zatlar büyük rütbeli zevat olduklarından, huzurlarında serbestçe söz söyliyemiyoruz. Bizi taşradaki rütbesiz ülema ile görüştürürseniz çok memnun oluruz." Ragıp Paşanın Tahkiki Tevfik adlı kitabında naklettiği bu vâkıa gösteriyor ki, Nadir Şahın ilmî heyeti, Osmanlı ülemasına değil, Türk ülemasına kıymet veriyorlardı.

Eski devirlerin, hattâ siyasî ve askerî muvaffakıyetleri de halk arasından çıkmış cahil ve ümmî paşalara aitti. Bilâhare Ragıp Paşa ve Sefih İbrahim Paşa gibi Osmanlı maarifinde yüksek bir mevki ihraz edenler hükûmetin başına geçince, işler bozulmaya başladı.

Maamafih, bu içtimaî ikilikler yalnız fikrî faaliyetlere mahsustu. O zamanlar, elişi âvama mahsus sayıldığından, havas sınıfı tekniklerin bütün nevilerinden uzak duruyordu. Bu sebeple, mimarlık, hattatlık, hakkâklık, mücellitlik, tezhibcilik, marangozluk, demircilik, boyacılık, halıcılık, çuhacılık, ressamlık, nakkaşlık gibi amelî tekniklerin yalnız bir şekli vardı. O da halk tekniği idi. Demek ki, umumiyetle yüksek ve bediîliği haiz olan bu san'atlara münhasıran Türk San'atı namını verebiliriz. Bunlar Osmanlı medeniyetinin unsurları değil, Türk harsının unsurlarıydı. Bugün, Avrupa, bu eski san'atlerimizin mahsullerini milyarlar sarfederek parça parça topluyor. Avrupa'nın, Amerika'nın müzeleri, salonları hep Türk eserleriyle dolmaktadır. Avrupa'da bu Türkperestliğe Turquerie namı verilir. Avrupa'nın hakikî mütefekkir ve san'atkârları, meselâ Lamartine'leri, Auguste Comte'ları, Pierre Lafayette'leri, Misemer'leri, Pierre Loti'leri, Farrère'leri Türk'ün samimî san'atına, mahviyetli ve gösterişsiz ahlâkına, derin ve taassubsuz diyanetine, hü-

lâsa kanaat ve teslimiyetle beraber daimî bir nikbinlik ve mefkûrecilikten ibaret olan fakirâne, fakat mesudâne hayatına meftundurlar. Lâkin, bunların âşık oldukları şeyler, Osmanlı medeniyetine dahil olan usûlî ve taklidî eserler değil, Türk harsına mensup olan ilhamî ve orijinal eserlerdir.

Yalnız memleketimize mahsus olan bu garip vaziyetin sebebi nedir? Niçin bu ülkede yaşıyan bu iki enmuzeç, Türk enmuzeci ile Osmanlı enmuzeci birbirine bu kadar zıttır. Niçin Türk enmuzecinin her şeyi güzel, Osmanlı Osmanlı enmuzecinin her şeyi çirkindir? Çünkü, Osmanlı enmuzeci Türk'ün harsına ve hayatına muzır olan enperiyalizm sahasına atıldı, kozmopolit oldu, sınıf menfaatini millî menfaatin fevkinde gördü. Filhakika, Osmanlı İmparatorluğu genişledikçe, yüzlerce milletleri siyasî dairesine aldıkça, idare edenlerle idare olunanlar ayrı iki sınıf haline giriyorlardı. İdare eden bütün kozmopolitler Osmanlı sınıfını, idare olunan Türkler de Türk sınıfını teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf, birbirini sevmezdi. Osmanlı sınıfı, kendini milleti hâkime suretinde görür, idare ettiği Türklere milleti mahkûre nazariyle bakardı. Osmanlı daima, Türke; eşek Türk derdi, Türk köylerine resmî bir şahıs geldiği zaman, Osmanlı geliyor diye herkes koşardı. Türkler arasında Kızılbaşlığın zuhuru bile bu ayrılıkla izah olunabilir.

Şah İsmail'in dedesi olan Şeyh Cüneyd, Oğuz beyleri arasında "Evlât mı akdemdir, yoksa eshab mı?" diyerek propaganda yapıyordu. Oğuz boyları, Oğuz Han'ın evlâdı ve Kayilerin amcazadeleri değil miydiler? Nasıl oluyordu da Padişahın Enderundan çıkan devşirmelerden mürekkep olan eshabı bunlara takdim (tercih) ediliyordu? O tarihteki halk şeyhleri, Türklerin o zamanki mazlûmiyetini vaktiyle Ehli Beytin (Peygamber soyu) uğ-

ramış olduğu mazlûmiyete benzetiyorlardı. O zaman Türkmenlerin büyük bir kısmı bu müşabehete aldanarak baba ocağından ayrıldılar. Kendi kendilerine ayrı bir edebiyat, ayrı bir felsefe, ayrı bir mâbed yaptılar.

Maamafih dînen Osmanlılardan ayrılmamış olan Sünnî Türkler de, harsen Osmanlı emperiyalizmine tâbi olmadılar. Bunlar da kendi kendilerine millî bir hars yaparak, Osmanlı medeniyetine karşı tamamiyle lâkayıt kaldılar. Osmanlı medeniyetinin güzidelerine havas denildiği gibi, Türk harsının da ozanları, âşıkları, babaları ve ustaları vardı. Demek ki, memleketimizde iki türlü güzideler mevcuttu. Bunlardan birincisi sarayı temsil ediyordu, bu zümrenin maişetini temin eden de saraydı. Muselâ, Osmanlı şairleri saraydan câize almakla geçindikleri gibi, Osmanlı musikişinasları da sarayın verdiği ihsanlarla, maaşlarla geçinirlerdi. Halkın saz ve söz şairleri ise, halkın hediyeleriyle yaşarlardı. Ülemayı rüsum namını alan Osmanlı üleması; Kazaskerlikte, Kadılıklarda yüksek maaşlar ve arpalıklar alırlardı. Halk hocalarından ve şeyhlerinden ibaret olan Türk diniyatçılarını ise, yalnız halk beslerdi. Bu sebeple, güzel sanatlarda ve sair sanayide rehberlik eden ustalar, yiğitbaşılar ve âhi babalar yalnız halk sınıfından yetişirler ve daima halk ve Türk kalırlardı.

Görülüyor ki, hars ile medeniyeti birbirinden ayıran, harsın bilhassa duygulardan, medeniyetin bilhassa bilgilerden mürekkep olmasıdır. İnsanda duygular usule ve iradeye tâbi değildir. Bir millet, diğer milletin dinî, ahlâkî, bediî duygularını taklit edemez. Meselâ Türklerin islâmiyetten evvelki dininde Gök Tanrı mükâfat Tanrısıdır. Mücazata karışmaz, Mücazat ilâhı Erlik Han isminde başka bir üstûrevî (mitolojik) şahsiyettir. Tanrı yalnız cemal sıfatiyle tecelli ettiği için, eski Türkler

onu yalnız severlerdi; Tanrıya karşı korku hissiyle mütehassis olmazlardı. İslâmiyetten sonra, Türklerde muhabbetullahın (Tanrı sevgisinin) galip olması bu eski an'anenin devamından ibarettir. Türklerde muhafetullah (Tanrı korkusu) pek enderdir. İstanbul'da ve Anadolu'daki vâızların tecrübeleri gösteriyor ki, güzelliğe, iyiliğe dair va'zeden vâızların sâmileri (dinleyicileri artıyor, aksi yolu tutan vaizlerin sâmileriyse (dinleyicileriyse), daima azalıyor. Türklerin eski dinlerinde zühri ibadetleri yoktu, bediî ve ahlâkî âyinler çoktu. Bunun neticesi olarak İslâmiyetten sonra da, Türkler en kuvvetli bir imana, en samimî bir diyanete malik oldukları halde, zâhidane ve müteassıbane duygulardan âzade kaldılar. Bu hususta Yunus Emre'yi okumak kâfidir. Türklerin camilerde ilâhilere; ve mevlûdü şerif kıraatine, tekkelerde ise şiire, musikiye büyük bir mevki vermeleri bediî diyanet enmuzecine mensup bulunmalarındandır.

Eski Türk dininde, Türk Tanrısı sulh ve müsalemet ilâhı idi. Türk dininin mahiyetini gösteren il kelimesi, sulh mânasına idi (Mahmut Kâşgarî). "İlci" sulhcü demek olduğu gibi, İlhan "Sulh Hakanı" demekti. Türk ilhanlıları, Mançurya'dan Macaristan'a kadar daimî bir sulh vücude getiren sulhperest müceddditlerden (barışçı yenilikçilerden) başka bir şey değildiler.

En eski Türk devletinin müessisi olan Mete'nin yüksek ahlâkını, sulhperverliğini, emperyalizmden içtinabını Yeni Mecmua'da yazmıştım. Türk sulhperverliğinin müessisi Mete'dir.

Türklerin bu eski sulh an'anesi sayesindedir ki, Türk hükümdarları islâm devrinde de daima mağlûplara şefkatle muamele etmiş, daima kendilerini beynelmilel bir sulh âmili tanımışlardır. Türk tarihi baştanbaşa bu dâvaya şahittir. Avrupalıların o kadar itham ettikleri At-

tilâ bile, yine onların rivayetince mağlûp milletler ne zaman sulh istemişlerse derhal kabul etmiştir. Çünkü Attilâ da bir ilhan, yani, cihan sulhünü temine çalışan bir müceddidti. Avrupalılar, Attilâ'nın Tanrı Kutu unvanını, Allahın belâsı suretinde tercüme etmekle tarihî bir günah işlemişlerdir. Türklerin bütün sanat şubelerinde aşikâr olan bediî hususiyetleri de tabiîlik, sadelik, zarafet ve orijinalliktir. Türkün halılarında, çinilerinde, mimarîsinde, hüsnü hattında tecelli eden hep bu bediî meziyetlerdir. Türkün güzel sanatlarında olduğu gibi, diyanet ve ahlâkında da hep bu meziyetlerin hâkim olduğu görülür.

Bu misâlden de anlaşılır ki, bir harsı teşkil eden müteaddit içtimaî hayatlar arasında samimî bir tesanüt, derunî bir âhenk vardır. Türkün, lisanı nasıl sade ise, dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, iktisadî, ailevî hayatları da hep sade ve samimîdir. Türkün hayatındaki sevimlilik ve orijinallik bu merkezi seciyesinin bir tecellisinden ibarettir. Fakat, harsın, unsurları arasındaki bu âhenge bakıp da, medeniyetin âhenktar unsurlardan mürekkep olduğunu zannetmek doğru değildir. Osmanlı medeniyeti Türk, Acem, Arap harslariyle islâm dinine, Şark medeniyetine ve son zamanlarda da Garp medeniyetine mensup müesseselerden mürekkep bir halitadır. Bu müessese hiç bir zaman kaynaşarak, itmizaç ederek âhenktar bir manzume haline giremedi. Bir medeniyet ancak millî bir harsa aşılanırsa, âhenktar bir vahdet halini alır. Meselâ, İngiliz medeniyeti, İngiliz harsına aşılanmıştır. Bu sebeple İngiliz harsı gibi, İngiliz medeniyetinin unsurları arasında da bir âhenk vardır.

Hars ile medeniyet arasındaki bir münasebet de şudur: Her kavimin iptida yalnız harsı vardır. Bir kavim, harsen yükseldikçe siyasetçe de yükselerek kuvvetli bir

devlet vücuda getirir. Diğer taraftan da harsın yükselmesinden medeniyet doğmağa başlar. Medeniyet, iptida millî harstan doğduğu halde, bilâhare komşu milletlerin medeniyetinden de birçok müesseseler alır. Fakat, bir cemiyetin medeniyetinde fazla inkişafın sür'atle husulî muzirdir. Rigot diyor ki: Zihin fazla bir inkişafa mazhar olunca seciyeyi bozar. Fertte zihin ne ise, cemiyette de medeniyet odur. Fertte seciye ne ise, cemiyette de hars odur. Binaenaleyh, zihnin fazla inkişafı ferdî seciyeyi bozduğu gibi, medeniyetin fazla bir inkişafı da millî harsı bozar. Millî harsı bozulmuş olan milletlere dejenere milletler namı verilir.

Hars ile medeniyetin sonuncu bir münasebeti de şudur: Harsı kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir milletle, harsı bozulmuş, fakat medeniyeti yüksek olan diğer bir millet, siyasî mücadeleye girince, harsı kuvvetli olan millet daima galip gelmiştir. Meselâ eski Mısrîler, medeniyette yükselince harsları bozulmağa başladı. O zaman yeni doğan Fars devleti ise, medeniyette henüz geri olmakla beraber, kuvvetli bir harsa da malikti. Bu sebeple Farsîler, Mısrîleri mağlûp ettiler. Bir kaç asır sonra, İran'da da medeniyet yükseldi. Tabiîdir ki, hars zayıflamağa başladı. Bu kere de iptida harsları henüz bozulmamış olan Yunanlılara mağlûp oldular. Bir müddet sonra, Yunan harsı da bozulmağa başladığından, gerek Yunanîler, gerek İranîler, kuvvetli bir harsla meydana çıkan medeniyetsiz Makedonyalılara mağlûp oldular. Şark'ta Eşkânyan ve Sasaniyan sülâlelerinin, Garpta, Romalıların, harsı bozulmağa başlıyan Makedonyalılara galebesi de aynı suretle izah olunabilir. Nihayet medeniyetten hiç bir nasibi olmıyan, fakat harsta son derece kuvvetli olan Araplar meydana çıkarak hem Sasanilere, hem Romalılara galip geldiler. Fakat çok zaman geçme-

den Arap milleti de medenîleşmeğe başladığından, harsını kaybederek siyasî hâkimiyeti, Türkistan'dan yeni gelmiş olan Türeli Selçuk Türklerine teslim ettiler. Türe, Türklerin millî harsından başka bir şey değildir. Türklerin şimdiye kadar müstakil kalması, Çanakkale'den İngilizlerle Fransızları kovması ve mütarekeden sonra, İngiliz silâhlariyle ve parasiyle teçhiz edilmiş bulunan Yunanlılarla Ermenileri mağlûp ederek mânen İngilizleri yenmesi, hep bu millî harsın kuvveti sayesindedir.

Hars ile medeniyet arasındaki bu münasebetler anlaşıldıktan sonra, artık Türkçülüğün ne demek olduğunu ve bu memlekette ne gibi vazifelerin ifasına memur bulunduğunu tâyin edebiliriz. Osmanlı medeniyeti iki sebeple yıkılmağa mahkûmdu: Birincisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün İmparatorluklar gibi muvakkat bir camiadan ibaret olmasıydı. Ebedî hayata mâlik olan zümreler, camialar değil, cemiyetlerdir. Cemiyetlere gelince, bunlar, yalnız milletlerden ibarettir. Mahkûm milletler, millî benliklerini imparatorlukların kozmopolit idaresi altında, ancak muvakkaten unutabilirlerdi. Bir gün, mutlaka milletlerden ibaret olan hakikî cemiyetler, reâyalık uykusundan uyanacaklar, harsî istiklâllerini ve siyasî hâkimiyetlerini istiyeceklerdi. Avrupada beş asırdanberi bu ameliye devam ediyordu. Binaenaleyh, bu ameliyeden âzad kalmış olan Avusturya, Rusya ve Osmanlı İmparatorlukları da, selefleri gibi inhilâle duçar olacaklardı. İkinci sebep, Garp medeniyeti yükseldikçe Şark medeniyetini büsbütün ortadan kaldırmak hassasını haiz bulunmasıdır. Rusya'da ve Balkan milletlerinde Garp medeniyeti, Şark medeniyetinin yerine kâim olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğunda da aynı hal vukua gelecekti. Şark medeniyeti bazılarının zannettiği gibi gerçekten islâm medeniyeti değil, Garbî Roma medeniyetinin bir devamından

ibaretti. Osmanlılar, Şarkî Roma medeniyetini doğrudan doğruya Bizans'tan almadılar: Kendilerinden evvel, Müslüman Araplarla Acemler bu medeniyeti almış olduklarından, Osmanlılar onu, bu dindaş milletlerden aldılar. Bundan dolayıdır ki, bu medeniyeti, bazı mütefekkirler, islâm medeniyeti zannettiler. Yukardaki medeniyetimiz unvanlı mebhasta (bahiste), Şark medeniyetinin Şarkî Roma medeniyeti olduğunu tarihî delillerle isbata çalıştım. Bu husustaki deliller o kadar çoktur ki, bir iki makalede değil, birkaç ciltlik bir kitapta ancak cemedilebilir.

Garp medeniyetinin her yerde Şark medeniyetinin yerine kaim olması tabiî bir kanun olunca, Türkiye'de de bu ikame hâdisesinin vukuu zarurî demekti. O halde, Şark medeniyeti dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti, behemehal ortadan kalkacak, onun yerine, bir taraftan da Garp medeniyeti kaim olacaktır. İşte Türkçülüğün vazifesi, bir taraftan yalnız halk arasında kalmış olan Türk harsını arayıp bulmak, diğer cihetten Garp medeniyetini tam ve canlı bir surette alarak millî harsa aşılamaktır.

Tanzimatçılar, Osmanlı medeniyetini Garp medeniyetiyle telife çalışmışlardı. Halbuki iki zıt medeniyet yanyana yaşıyamazlar, sistemleri birbirine muhalif bulunduğu için ikisi de birbirini bozmağa sebep olur. Meselâ, Garp musikisi fenniyle Şarkın musiki fenni birbiriyle itilâf edemez. Garbın tecrübî mantığiyle Şarkın iskolâstik mantığı yekdiğeriyle barışamaz. Bir millet, ya Şarklı olur, ya Garplı olur. İki dinli bir ferd olmadığı gibi, iki medeniyetli bir millet de olamaz. Tanzimatçılar, bu noktayı bilmedikleri için, yaptıkları teceddütte muvaffak olamadılar.

Türkçülere gelince, bunlar, esasen Bizanslı olan Şark

medeniyetini büsbütün terkederek Garp medeniyetini tam bir surette almak istediklerinde, azimlerinde muvaffak olacaklardır. Tülkçüler, tamamiyle Türk ve Müslüman kalmak şartiyle Garp medeniyetine tam ve kat'î bir surette girmek istiyenlerdir. Fakat, Garp medeniyetine girmeden evvel, millî harsımızı arayıp bularak millî harsımızı meydana çıkarmamız icabeder.

1- Hars ve medeniyet
2- Osmanlı medeniyeti ve Türk harsı
3- Millî harsın medeniyete etkisi. Eski Türk dini ve islâmiyet

"Bir millet diğer ~~[illegible]~~ milletin dinî, ahlakî, bediî duygularını taklit edemez".

V

HALKA DOĞRU

Türkçülüğün ilk esaslarından biri de şu halka doğru umdesidir. Vaktiyle, bu umdeyi tatbik etmek üzere, İstanbul'da "Halka Doğru" unvanlı bir mecmua çıkarıyorduk. Sonraları, İzmir'de de aynı isimde bir mecmua neşrolundu.

Halka doğru gitmek ne demektir? Halka doğru gidecek olanlar kimlerdir? Bir milletin münevverlerine, mütefekkirlerine ki milletin güzideleri adı verilir. Güzideler yüksek bir tahsil ve terbiye görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. İşte halka doğru gitmesi lâzım gelenler bunlardır.

Güzideler halka doğru niçin gidecekler? Bu suale bazıları şöyle cevap veriyor: Güzideler, halka hars götürmek için gitmelidirler. Halbuki geçen mebhasta gösterdiğimiz veçhile, memleketimizde hars denilen şey, yalnız halkta mevcuttur. Güzideler henüz harstan nasiblerini almamışlardır. O halde harstan mahrum bulunan güzideler, harsın canlı bir müzesi olan halka, ne suretle hars götürebilecekler? Meseleyi halledebilmek için evvelâ şu noktalara cevap verelim: Güzideler neye mâliktir? Halkta ne vardır? Güzideler medeniyete maliktir. Halkta hars vardır. O halde, güzidelerin halka doğru gitmesi şu iki maksat için olabilir: 1) Halktan harsî bir terbiye almak için, halka doğru gitmek, 2) Halka medeniyet götürmek için, halka doğru gitmek.

Filhakika, güzidelerin halka doğru gitmesi bu iki maksat içindir. Güzideler harsı yalnız halkta bulabilirler, başka bir yerde bulamazlar. Demek ki, halka doğru gitmek, harsa doğru gitmek mahiyetindedir. Çünkü, halk, millî harsın canlı bir müzesidir.

Güzidelerin çocukken aldıkları terbiyede millî hars yoktu. Çünkü, içinde okudukları mektepler halk mektebi değildi, millî mektep değildi. Bu sebeple milletimizin güzideleri millî harstan mahrum olarak yetiştiler, gayrî millîleşerek yetiştiler. Şimdi bu eksikliği tamamlamak istiyorlar. Ne yapmalıdır? Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak, halkın kullandığı kelimelere, cümlelere dikkat etmek. Söylediği darbımeselleri, an'anevî hikmetleri işitmek. Düşünüşündeki tarzı, duyuşundaki üslûbu zaptetmek. Şiirini, musikisini dinleyerek, raksını, oyunlarını seyretmek. Dinî hayatına, ahlâkî duygularına nüfuz etmek. Giyinişinde, evinin mimarîsinde, mobilyelerinin sadeliğindeki güzellikleri tadabilmek. Bundan başka, halkın masallarını, fıkralarını, menkıbelerini öğrenmek. Halk kitaplarını okumak. Korkut Ata'dan başlıyarak âşık kitaplarını, Yunus Emre'den başlıyarak tekke ilâhilerini, Nasreddin Hoca'dan başlıyarak orta oyununu aramak bulmak lâzım. Halkın cenknameler okunan eski kahvelerini, ramazan gecelerini, cuma arifelerini, çocukların her sene sabırsızlıkla bekledikleri coşkun bayramlarını yeniden diriltmek, canlandırmak lâzım. Halkın sanat eserlerini toplıyarak millî müzeler vücuda getirmek lâzım. İşte, Türk milletinin güzideleri, ancak uzun müddet halkın bu millî hars müzeleri ve mektepleri içinde yaşadıktan ve ruhları tamamiyle Türk harsiyle meşbû olduktan sonradır ki, millîleşmek imkânına nail olabilirler. Rusların en büyük şairi olan Puşkin, bu suretle millîleştiği içindir ki, gerçekten bir millî şair ol-

du. Dante, Petrarca, Jean-Jacques Rousseau, Goethe, Schiller, D'Annunzio gibi millî şairler hep, halktan aldıkları feyizler sayesinde sanat dâhileri oldular.

İçtimaiyat ilmi de bize gösteriyor ki, dehâ esasen halktadır. Bir sanatkâr, ancak halktaki bediî zevkin tecelligâhı olduğundan dolayı dâhi olabilir. Bizde dâhi sanatkârların yetişmemesi, sanatkârlarımızın bediî zevklerini halkın canlı müzesinden almamaları dolayısiyledir. Bizde şimdiye kadar halk bediiyatına kim kıymet verdi? Eski Osmanlı güzideleri, köylüleri eşek Türk diye tahkir ederdi. Anadolu şehirlileri de taşralı tâbirleriyle tezyif olunurdu. Umum halka verilen unvan âvam kelimesinden ibaretti.

Havaş, yalnız sarayın bendelerinden mürekkep bulunan Osmanlı güzideleriydi. Halka kıymet vermedikleri içindir ki, bugün bu eski güzideler sınıfının ne lisanı, ne vezinleri, ne edebiyatı, ne musikisi, ne felsefesi, ne ahlâkiyatı, ne siyasiyatı, ne iktisadiyatı, hâsılı hiçbir şeysi kalmadı. Türk milleti, bütün bu şeylere yeniden her birini elifbasından başlamak mecburiyetinde kaldı. Bu milletin yakın bir zamana kadar kendisine mahsus bir adı bile yoktu. Tanzimatçılar ona: "Sen yalnız Osmanlısın. Sakın başka milletlere bakarak sen de millî bir ad isteme! Millî bir ad istediğin dakikada Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına sebep olursun" demişlerdi. Zavallı Türk, vatanımı kaybederim korkusiyle, "Vallahi Türk değilim. Osmanlılıktan başka hiç bir içtimaî zümreye mensup değilim" demeğe mecbur edilmişti. Boşo (1) ya karşı bu sözü her gün söyleyen mebuslarımız vardı.

Fakat, Osmanlıcılar hiç düşünmüyorlardı ki, her ne

---

(1) Osmanlı Meb'usan Meclisinde Yunancılığı ile meşhur bir Osmanlı meb'usu.

yapsalar, bu yabancı milletler, Osmanlı camiasından ayrılmağa çalışacaklardır. Çünkü artık yüzlerce milletlerden mürekkep olan sun'î camiaların devamına imkân kalmamıştır. Bundan sonra, her millet ayrı bir devlet olacak, mütecanis, samimî, tabiî bir cemiyet hayatı yaşıyacaktır. Şüphesiz, Avrupa'nın garbında beş yüz senedenberi başlayan bu içtimaî tekâmül hareketi, mutlaka şarkında da başlıyacaktı. Cihan harbinde Rusya, Avusturya, Osmanlı İmparatorluklarının yıkılması da gösterdi ki, bu içtimaî kıyamet pek yakınmış. Acaba Türkler, bu içtimaî mahşer meydanına kendilerinin de Türk adlı bir millet olduklarını, Osmanlı İmparatorluğu içinde kendilerinin de hususî bir vatanları ve millî hakları bulunduğunu bilmiyerek, anlamıyarak çıkmış olsaydılar, şaşkınlıktan ne yapacaklardı? Yoksa, "Madem ki Osmanlılık yıkıldı, bizim artık hiç bir millî ümidimiz, hiç bir siyasî emelimiz kalmadı" mı diyeceklerdi? Evvelce Türklüğe lâkayıt kalan bazı insaf sahibi Osmanlıcılar, Vilson prensipleri ortaya atıldıktan sonra, "Türkçülük bize, Osmanlı İmparatorluğundan müstakil, hususî ve millî bir hayatımız, hudutları etnoğrafi ilmi tarafından çizilmiş millî bir vatanımız, bu vatanda kendi kendimizi tam bir istiklâlle idare etmekten ibaret olan millî bir hakkımız olduğunu vaktiyle birçoğumuzun zihnine ve ruhuna yerleştirmiş olmasaydı, bugün halimiz ne olacaktı?" demeye başladılar. Demek ki, yalnız bir tek kelime, mukaddes ve mübarek Türk kelimesidir ki, bu hercümerç içinde doğru yolu görmemize sebep oldu.

Türkçüler, güzidelere yalnız milletlerinin adını öğretmekle kalmadılar, onlara milletin güzel lisanını da öğrettiler. Fakat, verdikleri ad gibi, bu öğrettikleri güzel lisan da halktan alınmıştı. Çünkü bunlar yalnız halka kalmıştı. Güzideler zümresi ise, şimdiye kadar bir sair-

filmenam (uyurgezer) hayatı yaşıyordu. Sairfilmenamlar gibi iki şahsiyet sahibi olmuştu. Hakikî şahsiyeti Türk olduğu halde, sairfilmenamlık vehmi içinde kendini Osmanlı sanıyordu. Öz lisanı Türkçe olduğu halde, sairfilmenamlar gibi hastalık neticesi olarak sun'î bir dil kullanıyordu. Şiirde de kendi samimî vezinlerini bırakarak Acemceden aldığı taklit vezinlerle terennüm ediyordu. Türkçülük, tedaviiruh mütehassısı bir tabip gibi bu sairfilmenama Osmanlı olmayıp Türk olduğunu, lisanının Türkçe ve vezinlerinin halk vezinleri bulunduğunu telkin etti. Hayır, telkin değil, hakikî tabirle onu ilmî delillerle ikna etti. Bu suretledir ki, güzideler, sun'î somnanbül halinden kurtularak normal bir surette düşünmeğe ve duymağa başladı.

Fakat bugün itiraf etmeliyiz ki, bu güzideler, halka doğru yalnız bir tek adım atabilmişlerdir. Tamamiyle halka doğru gitmiş olmak için halkın içinde yaşıyarak, ondan millî harsı tamamiyle almaları lâzımdı. Bunun için yalnız bir çare vardı ki, o da Türkçü gençlerin muallimlikle köylere gitmesidir. Yaşlı olanlar da hiç olmazsa Anadolu'nun iç şehirlerine gitmelidirler. Osmanlı güzideleri, ancak tamamiyle halk harsını aldıktan sonradır ki, millî güzideler mahiyetini alacaklardır.

Halka doğru gitmenin ikinci vazifesi de halka medeniyet götürmektir. Çünkü halkta medeniyet yoktur. Güzideler, medeniyetin anahtarlarına maliktir. Fakat, halka değerli bir armağan olarak aşağıda gösterdiğimiz veçhile, Şark medeniyetini, yahut onun bir şubesi olan Osmanlı medeniyetini değil, Garp medeniyetini götürmelidirler.

VI

GARBA DOĞRU

Bir eski atalar sözü bize şöyle diyor: "İşini bil, aşını bil, eşini bil!" Bu düstura nazire yaparak, sosyoloji de bize böyle hitap edebilir: "Milletini tanı, ümmetini tanı, medeniyetini tanı."

Türkçülük matbuatı ve millî felâketler bize az çok milletimizin, ümmetimizin nelerden ibaret olduğunu anlattı. Bu noktalarda artık herkesin aynı surette düşündüğü görülüyor. Fakat, hangi medeniyet zümresine mensup bulunduğumuz meselesine gelince, bu noktada hâlâ aramızda noktaî nazar farkları, belki de hakikî ihtilâflar vardır. Bu sebeple, millî meselelerin tetkikine başlarken, bu meseleyi de halle çalışmamız lâzımdır.

Medeniyet meselesinin müphem kalmasına bais olan sebeplerden birincisi, medeniyet mefhumile medenîlik mefhumunun birbirine karıştırılmasıdır. Eski zamanlarda, cemiyetler şu üç hasletten birine mensup sayılırdı: Vahşet, bedâvat (bedevîlik), medeniyet. Bugün, vahşet kelimesi ilim âleminden büsbütün dışarı atıldı. Çünkü eskiden vahşi denilen iptidaî cemiyetlerin de kendilerine mahsus birer medeniyeti olduğu meydana çıktı. Hattâ, bu cemiyetlerin bazı tekâmül merhalelerinden geçtikleri anlaşıldığından, bunlar hakkında iptidaî cemiyetler tâbirinin kullanılmasında bile ihtiyat edenler var.

Medeniyetin bütün insan cemiyetlerinde, mevcut bulunduğu görülünce, bunun hayvan cemiyetlerine de şâ-

mil olup olmadığı meselesi meydana çıkar. Medeniyet, birtakım müesseselerin, yani düşünüş ve icra tarzlarının, heyeti mecmuasıdır. Hayvan cemiyetleri ise, uzvî verasetle intikal eden sevki tabiîlerle idare olunurlar. Bunlarda, hattâ taksimi âmâl (iş bölümü) ve meslekî ihtisas bile irsîdir. Hükümdar, amele, asker gibi sınıflar, vazifelerine lâzım olan uzuvları hâmil olarak dünyaya gelirler. Hayvan cemiyetlerinde an'ane ve terbiye tariklerile intikal eden müesseselere benzer hiçbir şey yoktur. Binaenaleyh, bunlarda medeniyetin vücudunu kabul etmemek lâzımgelir. O halde, medeniyet hakkında aşağıdaki iki esası hakikat olarak ileri sürebiliriz: 1) Medeniyet, bütün insan cemiyetlerinde mevcuttur. 2) Medeniyet, yalnız insan cemiyetlerine mahsustur.

Medeniyet, birtakım müesseselerin heyeti mecmuasıdır, demiştik. Halbuki yalnız bir millete mahsus olan müesseselerin mecmuuna hars denilir. Yalnız bir ümmete mahsus bulunan müesseselerin mecmuuna da din adı verildiği gibi. Bu iki mefhumun karşısında, medeniyet mefhumunun mevkii ne olabilir? Sosyolojiye göre, harsları ve dinleri ayrı olan müteaddit cemiyetler arasındaki müşterek müesseselerin mecmuuna da medeniyet adını vermemiz muvafıktır. Demek ki, harsça ve dince birbirine, yabancı bulunan cemiyetler, medeniyette, müşterek olabilirler. Harstaki ihtilâflar nasıl dindeki müşarekete mâni değilse, harsın ve dinin ayrı olması da medeniyetteki iştirâke mâni olamaz. Meselâ Yahudilerle Japonlar gerek hars, gerek din itibarile Avrupalılara yabancı oldukları halde medeniyetçe Avrupa milletlerile müşterektirler.

Medeniyet meselesinin müphem kalmasının bir sebebi de, medeniyetin yalnız bir türlü olduğunu zannetmektir. Halbuki medeniyet de müteaddittir. Meselâ, bugün

Avustralya aşiretleri başka bir medeniyet dairesi, Şimal; Amerika Hindlileri başka bir medeniyet dairesi, Afrika aşiretleri ve Okyanusya aşiretleri de başka medeniyet daireleri teşkil ederler. Kurunu ulâda (ilkçağ) Akdeniz sahilinde yaşayan milletler arasında müşterek bulunan bir Akdeniz medeniyeti vardı. Bundan eski Yunan medeniyeti, Yunan medeniyetinden de eski Roma medeniyeti doğdu. Bu son medeniyetten de Şark ve Garp medeniyetleri doğdu. Asya'nın şarkında da bir Aksa-î Şark (Uzak Doğu) medeniyeti vardı. Çinliler, Moğollar, Tonguzlar, Tibetliler, Hindi Çinî kavimleri hâlâ o medeniyete mensupturlar.

Atik kavmiyat (arkeoloji) âlimleri yer altındaki insanî eserlerden kablettarih devirlerin medeniyet dairelerini bile bulup meydana çıkarabiliyorlar. Halkiyatçılar da, masalların, üstûre ve menkıbelerin, darbımesellerin birtakım medeniyet daireleri vücude getirdiğini keşfetmektedirler.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, medeniyet dairelerinin de kendilerine mahsus coğrafî sahaları ve bu sahaların muayyen hudutları var. Meselâ, bir masal, yahut bir âlet muayyen bir noktaya kadar intişar ediyor, ondan öteye gidemiyor. Çünkü her medeniyet başka bir sisteme mensuptur. Adeta her medeniyetin başka bir mantığı, başka bir bedi, (estetiği), başka bir hayat telâkkisi vardır. Bundan dolayıdır ki, medeniyetler birbirine karışamıyorlar. Yine bundan dolayıdır ki, bir medeniyeti bütün sistemiyle kabul etmiyenler, onun bazı kısımlarını alamıyorlar. Medeniyeti de, din gibi dışından değil, içinden almak iktiza eder. Medeniyet de tıpkı din gibidir. Ona da iptida inanmak ve kalben bağlanmak lâzım! Bu noktayı iyi anlamamış olan Tanzimatçıların bi-

zi Avrupa medeniyetine zevahiri taklit etmek tarikiyle sokmak teşebbüsleri, bundan dolayı kısır kaldı.

Medeniyetlerin coğrafî hudutları ayrı olduğu gibi, tarihî tekâmülleri de birbirinden müstakildir. Bu, tekâmüllerin de bir başlangıcı ve bir nihayeti vardır. Fakat medeniyet zümreleri, harsî zümrelerden daha geniş oldukları için ömürleri de ötekilerin ömründen daha uzundur.

Bundan başka, bir millet tekâmülünün yüksek merhalelerine çıktıkça, medeniyetini de değiştirmek mecburiyetinde kalır. Meselâ Japonlar, son asırda Aksa-î Şark medeniyetini terkederek Garp medeniyetine girdiler.

Bu hususta, en bariz misâli Türklerde görürüz. Çünkü Türkler içtimaî tekâmüllerinin üç ayrı merhalesinde birbirine benzemiyen üç muhtelif medeniyet zümresine girmek mecburiyetinde kalırlar: Türkler kavmî devlet hayatı yaşarken, Aksa-î Şark medeniyetine msnsuptular. Sultanî devlet devrine geçince, Şark medeniyetine girmeğe mecbur oldular. Bugün millî devlet devrine geçtikleri sırada da, içlerinde Garp medeniyetine dahil olmağa azmeden kuvvetli bir cereyan vücude geldiğini görüyoruz.

Aksa-î Şark medeniyetinin izlerine bilhassa şifahî, an'anelerden ayrılamıyan cahil tabakada tesadüf edebiliriz. Bu tabakanın hâlâ inanmakta bulunduğu "tandırname" ahkâmı Aksa-î Şark medeniyetinde esas olan itikadlarla ameliyelerin devamından ibarettir. Masallar eski menkıbelerle üstûrelerin bakiyeleridir. Bir taraftan eski Türk diniyle Aksa-î Şark milletlerine mahsus dinlerin mukayesesi, diğer taraftan bunların mecmuu ile elân halk arasında yaşamakta bulunan tandırname ahkâmı ve masallar arasındaki mukayeseler, bu hakikati meydana çıkarmağa kâfidir.

Bu mukayese bize, Türklerin Altay ırkı, yahut Moğol ırkı namları verilen zümrelere nisbetinin de hakikî mahiyetini izhar edebilir. Aryenlerden daha beyaz ve güzel olan Türklerin sarı ırka nispet edilmesi ilmî bir esasa istinad etmediği gibi, Altay ırkı denilen kavimler zümresinde de lisanî ve vahdetin vücudü henüz ispat edilememiştir. O halde, müphem bir surette ırk namı verilen bu zümrelerin de Aksa-î Şark medeniyeti zümresinden ibaret olması muhtemeldir. Bu ihtimale göre, bizim gerek Fino-Ugriyenlerle, gerek Tonguz ve Moğollarla yegâne rabıtamız, vaktile Aksa-î Şark medeniyetinde onlarla müşterek bulunmamızdan ve uzun müddet onları siyasî hâkimiyetimiz altında yaşatmamızdan ibarettir. Bu müşterek hayatlar dolayısiyle lisanlarımız arasında bazı müşterek kelimeler vücude gelmiş olabilir.

Türklerin İslâm dinine girmesile, Şark medeniyetine dahil olması aynı zamanda vukubuldu. Bu sebeple, birçoklarının nazarında, Şark medeniyetine islâm medeniyeti demek daha doğru görülüyor. Halbuki, yukarıda beyan ettiğimiz veçhile, dinleri ayrı bulunan cemiyetler aynı medeniyete mensup olabilirler. Demek ki medeniyet, dinden ayrı bir şeydir. Böyle olmasaydı, dinleri ayrı olan zümreler arasında müşterek olarak hiç bir müessesenin mevcut olmaması lâzımgelirdi. Din, yalnız mukaddes müesseselerden, yalnız itikatlarla ibadetlerden ibaret olduğu için, bunların haricinde kalan lâmukaddes müesseseler, meselâ ilmî mefhumlarla fennî âletler, bediî kaideler dinin haricinde ayrı bir manzume teşkil ederler. Riyaziyat, tabiiyat, hayatiyat (biyoloji), ruhiyat, içtimaiyat gibi müspet ilimler, sanayie ve güzel sanatlara mahsus fenniyeler, dinlere merbut değildir. Binaenaleyh, hiç bir medeniyet hiç bir dine nispet edilemez. Bir Hristiyan medeniyeti olmadığı gibi, bir İslâm medeniyeti de

yoktur. Garp medeniyetini Hristyan medeniyeti saymak doğru olmadığı gibi, Şark medeniyetile Garp medeniyetlerinin menbalarını islâm ve hristiyan dinlerinde değil, başka cihetlerde aramak lâzımdır.

Akdeniz medeniyeti kurunu ulâda eski Mısırlıların, Sümerlilerin, Hititlerin, Asûrîlerin, Finikelilerin ilh... yardımile teşekkül etmişti. Bu medeniyet, eski Yunanlılarda kemalini bulduktan sonra, Romalılara geçti, Romalılar bu medeniyeti, tâbiiyetleri altına aldıkları yüzlerce milletlere aşıladıktan sonra, Şarkî Roma ve Garbî Roma namlarile iki müstakil devlete ayrıldılar. Lâkin bu siyasî ayrılık, yalnız siyaset sahasında kalmadı. Akdeniz medeniyetinin de şarkî ve garbî namlarile ikiye ayrılmasına sebep oldu. Avrupalılar, Garbî Roma'ya vâris oldukları için, Garbî Roma medeniyetini benimseyerek ilerlettiler. Bundan şimdiki Garp medeniyeti vücude geldi. Müslüman Araplarsa, Şarkî Roma'nın siyasî vârisleri oldukları gibi, medenî halefleri de oldular. Şarkî Roma medeniyeti, Müslümanların eline geçince, Şark medeniyeti namını aldı. Bu müddeamızı ispat için Şark medeniyetinin unsurlarına biraz göz gezdirelim:

Arap mimarîsinin ilk modelleri Bizans mimarîsidir. Türk mimarîsi de bu iki mimarînin meczinden doğmuştur. Vâkıa Araplarla Türkler, hariçten aldıkları modelleri aynen taklit etmekle kalmadılar. Bu modellere dinî imanlarının, ahlâkî mefkûrelerinin ilhamile ibdaî tekemmüller ilâve ederek gayet şahsî mimarîlere malik oldular. Bu şahsîleştirme ameliyesi, Araplarla Türklerin dinî seciyelerinin ve millî harslarının tesirile vukua geldi. Bununla beraber, bu mimarîlerin ilk modellerini, Şarkî Roma medeniyetinde aramak hususunda güzel sanatlar müverrihleri müttefiktir.

Şarkta havassa mahsus olmak üzere bir dümtek mu-

sikisi vardır. Farabî bu musiki fennini Bizanstan alarak, Arapçaya nakletti. Bu musiki, Arabın, Acemin, Türkün havas sınıfına girmekle beraber, halkın derin tabakalarına inemedi. Yalnız havas tabakasına münhasır oldu. Bundan dolayıdır ki, Müslüman milletler mimarîde olduğu kadar bu Şark musikisinde de orijinal bir şahsiyet gösteremediler. Türkün halk tabakası eski Aksa-î Şark medeniyetinde ibda ettiği melodileri devam ettirerek millî bir halk musikisi vücude getirdi. Arapların, Acemlerin halk kısmı da eski melodilerinde devam ettiler. Bu sebeple, şark musikisi, şarkın hiç bir milletinde millî musiki mahiyetini alamadı. Bu musikiye islâm musikisi denilmemesine başka bir sebep daha vardır. Bu musiki, müslüman milletlerden başka, ortodoks milletlerin, Ermenilerin, Yahudilerin de mâbedlerinde terennüm edilmektedir.

Araplar mantığı, felsefeyi, tabiiyat ve riyaziyatı Bizansta tercüme ettikleri gibi, belâgat, aruz, sarf ve nahiv gibi bediî lisanî ilimlerde de oradaki usulleri nümune ittihaz ettiler. Tababet de İpokrat'ın ve Calinos'un tilmizlerinden iktibas edildi. Hulâsa, Araplar ilim, fen, felsefe namına akliyattan ve tecrübiyattan her ne varsa, Bizanstan aldılar. Sonraları Acemler gibi Türkler de bu marifetleri Araplardan iktibas ettiler. Müstakil Arap filozofları "Meşaî" ve "İşrakî" namlarile ikiye ayrılmışlardı. Meşaîler Aristo'nun, İşrakîler Eflâtun'un tilmizleriydi. Dine temessük eden İslâm hekimleri de "Mütekellim" ve "Mutasavvıf" namlarile ikiye ayrılmıştı. Mütekellimler, cüz'ü lâyetecezzâyı kabul ederek Demokrit ve Epikür felsefelerine, mutasavvıflar da İskenderiye filozofu Plotin'in "neoplâtonilik" sistemine vâris olmuşlardı. Fisagor'un, Zenon'un mütercimleri tilmizleri de vardı. Bu sonuncu filozofun tilmizlerine "Revakiyun" adı

verilirdi. Muhiddinî Arabî'nin "âyanı sabite"si Eflâtun'un enmuzeci fikretlerinden başka bir şey değildi. Mâbadettabiadan (metafizik) başka, ahlâk, siyaset, tedbirî menzil ilimleri de Aristo'dan iktibas edildi. Ahlâkî Nâsırî, Ahlâkî Celâlî, Ahlâkî Alâî gibi kitaplar umumiyetle "ahlâk, siyaset, tedbirî menzil" kısımlarını muhtevidir ve hepsi Aristo'yu takliden yazılmıştır.

Şarkî Roma medeniyetile Garbî Roma medeniyetini kurunuvustâ (Ortaçağ) devam ettiği müddetçe, birbirinden o kadar ayrılmadılar. Müslümanlar, Şark medeniyetini büyük istihalelere uğratamadıkları gibi, hristiyanlar da kurunu vustâ devrinde Garp medeniyetini büyük tekemmüllere mazhar edemediler.

Kurunu vustâda, Avrupa'da yalnız iki yeniliğin meydana çıktığını görüyoruz: Feodal şatolarda opera zuhur etti. Garbî Avrupanın cenup cihetlerine ihtiramkâr, aşk, şövalye aşkı, salon ve kadın bediiyatı vücude geldi. Birinci yenilik musikinin tekemmüliyle garp musikisinin teşekkülüne sebep oldu. Çünkü eski Yunanîlerin tesis ettikleri musiki fennindeki çeyrek sesler, operaya uymadığından, terkolundu. Aynı zamanda, operanın tesiriyle yeknesak melodiler terkedilerek musikiye armoni unsuru ilâve edildi. İkinci yenilik de kadınların ismet ve kudsiyetlerini kaybetmeksizin cemiyet hayatına karışmasını temin etti. Müslümanlar; harem, selâmlık, çarşaf, peçe gibi âdetleri hristiyan Bizansla mecus İran'dan almakta iken, garbî Avrupada kadınlar içtimaî hayata giriyorlardı. İşte kurunu vustâ devrinde şark medeniyetile garp medeniyeti arasında bu gibi küçük farklar müstesna olmak üzere büyük bir tenazur görülür. Meselâ, kurunu vustanın islâm mimarisine mukabil Avrupa'da gotik namile dinî bir mimarî görürüz. İslâm âleminin "hikemi-

yat"ına mukabil, Avrupa medreselerinde teessüs eden "iskolâstik" felsefesini buluruz.

Hür felsefeye göre, hakikat meçhuldür. Filozofun vazifesi, bu meçhul olan hakikati, an'anelere tâbi olmaksızın arayıp bulmaktır. Bulacağı hakikat içtimaî an'anelere mugayir olsa da umurunda değildir. Çünkü ona göre hakikat her şeyden daha faydalıdır ve daha kıymetlidir.

Halbuki hakîmiere göre, bütün hakikatler malûmdur. Çünkü an'aneler nakl ile sabit olmuş hakikatlerdir. Hakîmin vazifesi esasen malûm bulunan bu hakikatleri aklî delillerle ispat ve teyid eylemektir. Usullerindeki bu farktan dolayıdır ki, hakîmler, filozof namile telkip olunmalarını (adlandırılmalarını) istemezlerdi. Zira, filozofları münkir görürlerdi.

Avrupanın kurunu vustâdaki kilise filozofları da hep bu kanaatte idiler. Felsefe tarihinde bu sisteme "iskolâstik" adı verildi. İslâm hükemâsı gibi, Avrupa iskolâstikleri de Aristo'yu muallimi evvel ittihaz etmişlerdir. Bu zümrenin her ikisine göre, hikmetin gayesi, din ile Aristo felsefesinin telifinden ibaretti.

Avrupada rönesans, reform, felsefî teceddüd, romantizm gibi ahlâkî, dinî, ilmî, bediî, inkılâplar kurunu vustâ hayatına nihayet verdi. İslâm âleminde bu inkılâplar vücude gelmediği için, biz hâlâ kurunu vustâdan kurtulamamışızdır. Bu cihetle, Avrupa iskolâstiğe nihayet verdiği halde biz henüz onun tesiri altındayız. Birçok asırlar muvazi gittikleri halde şarkla garbın bu ayrılışına sebep nedir? Bu hususta müverrihler birçok sebepler sayarlarsa da biz, sosyolojinin gösterdiği sebebi daha doğru gördüğümüzden, onu ileri süreceğiz: Avrupanın büyük şehirlerinde içtimaî kesafetin artması içtimaî işlerin inkısamını (bölünmesini) mucip oldu. İhtisas meslekleri ve mütehassıslar vücude geldi. İhtisasla beraber, ferd-

lerde, ferdî şahsiyet teşekkül etti. Ruhların esas bünyesi değişti. Bu esaslı inkılâptan yeni ruha malik, mantıkça, mefkûrece eski insanlara benzemiyen yeni insanlar doğdu. Bunların ruhundan fışkıran yeni hayatı eski çerçeveler istiap edemezdi (sığamazdı). Bu sebeple, eski çerçeveler kırıldı, parçalandı. Serbest kalan yeni hayat, ibdakâr kudretini her tarafa tevcih ederek, her sahada teatiler (yükselmeler), tekemmül vücude getirdi; bilhassa büyük sanayii tekvin ederek, asrî medeniyetin alâmeti farikasını meydana koydu.

Şarkta ise, içtimaî kesafette ileri gitmiş büyük şehirler vücude gelmemişti. Mevcut büyük şehirler ise, nüfusça mütecanis olmadıkları gibi, ihtilât vasıtalarından, binaenaleyh manevî kesafetten mahrumdular. Bu mahrumiyetler dolayısiyle şarkta ne iş bölümü, ne ihtisas, ne ferdî şahsiyet, ne de büyük sanayi vücude gelemedi. Yeni bir ruha, yeni bir hayata mazhar olmadıkları için, şark milletleri, zarurî olarak medeniyetlerini kurunu vustâdaki şeklinden daha ileri götüremediler. Çünkü ataâlet kanunu mucibince bir sebep onu değiştirmedikçe her şey olduğu gibi kalır.

Maamafih, garbî ve merkezî Avrupa, kurunu vustâ medeniyetinden kurtulduğu halde, şarkî Avrupada yaşayan ortodoks milletler hâlâ bu medeniyetten kurtulamamışlardı. Ruslar, tâ Deli Petro zamanına kadar şark medeniyetinde kaldılar. Deli Petro, Rusları şark medeniyetinden çıkararak, garp medeniyetine ithal etmek için çok zahmetler çekti. Bir milletin şark medeniyetinden garp medeniyetine geçmesi için ne gibi usuller takip etmek lâzımgeldiğini anlamak için Deli Petro'nun teceddüt tarihini tetkik etmek kâfidir. Ruslar istidatsız görünürken, bu cebrî teceddütten sonra, sür'atle terakkiye başladılar. Şark medeniyetinin terakkiye mâni, garp medeniyetinin

tealiye saik olduğuna bu tarihî vak'a da bir delil değil midir?

Avrupa medeniyetinin temeli, "taksimi âmâl" (iş bölümü) dir demiştik. Taksimi âmâl, Avrupa'da yalnız hirfetleri, yalnız iktisadî meslekleri birbirinden ayırmakla kalmadı. İlimler sahasında da taksimi âmâl husule gelerek, her ilmin ayrı mütehassısları yetişmeğe başladı.

Güzel sanatlar sahasında da taksimi âmâl kendisini göstererek evvelce aynı şahısta birleşebilen sanatları birbirinden müstakil ihtisaslara ayırdı. İçtimaî hayatın muhtelif şubeleri de taksimi âmâl vasıtasile birbirinden ayrıldılar.

Siyasî kuvvetler, "teşriî, kazaî, icraî" namlarile üçe ayrıldığı gibi, siyasî teşkilâtla dinî teşkilât da birbirinden tefrik edildiler. Taksimi âmâlin bu tecellilerinden adalet teşkilâtı kuvvet bulduğu gibi, iktisadî, ilmî, bediî faaliyetler de son derece mükemmelleşti. Bu sebeple, Müslüman milletler, evvelce Avrupalılara askerî ve siyasî kuvvetçe müsavî, hattâ bazan faik iken Avrupa'da taksimi âmâlin husule getirdiği terakkiler neticesi olarak, onlara nisbetle gittikçe zayıf bir mevkide kalmağa başladılar.

Gerek askerlikte, gerek siyasette iki cemiyetin birbiriyle mücadele edebilmeleri için, iki tarafın aynı silâhlarla mücehhez olması lâzımdır. Avrupalılar, sanayideki fevkalhad terakkileri sayesinde, tank gibi, zırhlı otomobil gibi, tayyare, dritnot, tahtelbahir (denizaltı) gibi müthiş harp âletleri yapabildikleri halde, biz bunlara mukabil yalnız âdi top ve tüfek kullanmak mecburiyetindeyiz. Bu suretle İslâm âlemi Avrupaya karşı sonuna kadar nasıl mukavemet edebilecek? Gerek dinimizin, gerek vatanımızın istiklâlini nasıl müdafaa edebileceğiz?

Bu dinî ve vatanî tehlikeler karşısında yalnız bir kurtuluş çaresi vardır ki, o da ilimlerde, sanayide, as-

kerî ve hukukî teşkilâtlarda Avrupalılar kadar ilerlemektir, yani medeniyette onlara müsavî olmaktır. Bunun için de tek bir çare vardır: Avrupa medeniyetine tam bir surette girmek.

Vaktile, tanzimatçılar da bu lüzumu idrak ederek, Avrupa medeniyetini almağa teşebbüs etmişlerdi: Fakat onlar, aldıkları şeyleri yarım alıyorlar, tam almıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, ne bir hakikî darülfünun yapabildiler, ne mütecanis bir adliye teşkilâtı vücude getirebildiler. Tanzimatçılar, millî istihsali asrîleştirmeden evvel istihlâk tarzlarını, yani telebbüs, tegaddi (giyinme, beslenme), bina ve mobilya sistemlerini değiştirdikleri için, millî sanatlerimiz tamamiyle münkariz oldu, buna karşı yeni tarzda Avrupaî bir sanayiin cersumesi (zerresi) bile vücude gelemedi. Buna sebep, kâfi derecede ilmî tetkikat yapmadan, esaslı bir mefkûre ve kat'î bir program vücude getirmeden işe başlamak ve her işde yarım tedbirli olmaktı.

Tanzimatçıların büyük bir hatâsı da, bize şark medeniyetile garp medeniyetinin terkibinden bir irfan halitası yapmak istemeleriydi. Sistemleri büsbütün ayrı umdelere istinad eden iki makûs (zıt) medeniyetin imtizaç edemiyeceğini düşünememişlerdi. Hâlâ, siyasî bünyemizde mevcut olan ikilikler, hep bu yanlış hareketin neticeleridir: İki türlü mahkeme, iki türlü darültedris (okul), iki türlü vergi, iki türlü bütçe, iki türlü kanun.

Hâsılı bu ikilikler, saymakla tükenmez. Medrese ile mektep bir ikilik teşkil ettiği halde, her mektebin dahilinde de yine bu neviden ikilikler vardı. Yalnız Harbiye ile Tıbbiye'de münhasıran Avrupaî bir tedris usulü takip olunuyordu. Bu sayededir ki, bugün millî hayatımızı kurtaran büyük kumandanlarla ferdî hayatlarımızı kurtarabilecek âlim tabiplere mâlikiz. Bu iki meslek erbabı için-

den Avrupadaki meslekdaşlarına muadil mütehassıslar yetişmesi, bilhassa Harbiye ve Tıbbiye mekteplerinin ikilikten azâde kalması sayesindedir. Yeniçerinin fennî harbiyle, hekimbaşının fennî tıbbı bu mekteplere girmiş olsaydı, bugünkü şanlı kumandanlarımızla şöhretli doktorlarımıza mâlik olabilecek miydik?

İşte bu iki darültedrisin hali, bizim için yapacağımız maarif inkılâbında bir nümune olmalıdır.

Şark medeniyetini garp medeniyetile telife çalışmak, kurunu vustâyı, kurunu ahirede (yeni çağda) yaşatmak demekti. Yeniçerilikle Nizamiye askerliği nasıl imtizaç edemezse, hekimbaşılıkla ilme müstenid tababet nasıl uyuşamazsa, eski hukukla yeni hukuk, eski ilimle yeni ilim, eski ahlâkla yeni ahlâk da öyle imtizaç edemez, yazık ki yalnız askerlikle tababetteki yeniçerilik ilga olunabilir. Diğer mesleklerdeki yeniçerilikler, kurunu vustâ hortlakları suretinde hâlâ yaşamaktadırlar.

Birkaç ay evvel, Türkiye'yi Milletler Cemiyeti'ne idhal için İstanbul'da bir cemiyet teşekkül etmişti. Halbuki Avrupa medeniyetine kat'î bir surette girmedikçe, Milletler Cemiyeti'ne girmemizden ne fayda hâsıl olabilecekti? Kapitülâsyonlarla siyasî müdahalelere mahkûm edilmek istenilen bir millet, Avrupa medeniyetinin haricinde telâkki olunan bir millet demektir. Japonlar, Avrupaî bir millet sayıldıkları halde, biz hâlâ Asyaî bir millet addolunmaktayız. Bunun sebebi de Avrupa medeniyetine tam bir surette girmeyişimizden başka ne olabilir? Japonlar dinlerini ve milletlerini muhafaza etmek şartiyle garp medeniyetine girdiler. Bu sayede, her hususta Avrupalılara yetiştiler.

Japonlar, böyle yapmakla dinlerinden, millî harslarından hiçbir şey kaybettiler mi? Asla! O halde, biz niçin tereddüt ediyoruz? Biz de Türklüğümüzü ve Müslü-

manlığımızı muhafaza etmek şartiyle garp medeniyetine kat'î olarak giremez miyiz? Garp medeniyetine girmeğe başladığımız gündenberi değiştirdiğimiz şeyleri tetkik edelim. Bakalım bunlar arasında dinimize, milliyetimize taallûk eden şeyler var mı? Meselâ, rûmî takvimi bırakarak bunun yerine garp takvimini aldık. Rûmî takvim bizim için mukaddes bir şey miydi? Rûmî takvim, Rumlara, yani Bizanslılara aittir. Bunu takdis etmek lâzımsa, onlar takdis etmelidirler. Rûmî saati bırakıp şark saatini kabul etmemiz de aynı şeydir.

Aristo'nun istidlâl mantığını bırakarak Descares'la Bacon'un istikra mantığını ve bu mantıktan doğan "usuliyat"ı almanın dinimize ve harsımıza ne zararı olabilir!

Eski heyet (astronomi) yerine yeni heyeti, eski hikmete mukabil yeni hikmeti (fizik) eski kimyaya bedel yeni kimyayı almakla ne kaybederiz? Hayvanat, nebatat, arziyata (jeoloji) dair eski kitaplarımızda ne kadar malûmat bulabilmek imkânı var? Şarkta bulunmıyan hayatiyatı (biyoloji), ruhiyatı, içtimaiyatı garptan almağa mecbur değil miyiz? Evvelce, eski ilimlerimizin cümlesini Bizanstan almıştık. Şimdi Rumların ilimlerini Avrupa ilimlerile mübadele edersek, dinen ve harsen ne kaybederiz? Bu misaller ilânihaye uzatılırsa görülür ki, şark medeniyeti namına terkedeceğimiz şeyler hep Bizanstan aldığımız şeylerdir. Bu cihetler vâzıh bir surette meydana konulursa, şark medeniyetini bırakarak garp medeniyetine girmemize artık kimse samimî olarak itiraz edemez.

Medeniyet meselesinin halli başka bir cihetten de, memleketimizde âcil bir mahiyet almıştır. Ötedenberi memleketimizde bir "maarif meselesi", bir "terbiye meselesi" var. Bu mesele —birçok ikdamlara ve ihtimamlara rağmen—, bir türlü halledilemiyor. Bu meselenin ma-

hiyeti tamik edilirse, görülür ki, terbiye meselesi de medeniyet meselesinin bir fer'idir. Esas mesele halledilince, maarif meselesi de kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

Filhakika memleketimizde, gerek medeniyetçe, gerek pedagojice birbirine benzemiyen üç tabaka vardır: Halk, medreseliler, mektepliler. Bu üç sınıftan birincisi hâlâ Aksa-î Şark medeniyetinden tamamile ayrılamamış olduğu gibi, ikincisi de henüz şark medeniyetinde yaşıyor. Yalnız üçüncü sınıftır ki, garp medeniyetinden bazı feyizlere mazhar olabilmiştir. Demek ki, milletimizin bir kısmı kurunu ûlâda, bir kısmı kurunu vustâda, bir kısmı kurunu âhirde yaşamaktadır. Bu milletin böyle üç yüzlü bir hayat yaşaması "normal" olabilir mi?

Bu üç tabakanın medeniyetleri ayrı olduğu gibi, pedağojileri de ayrıdır. Bu üç terbiye usulünü tevhid etmedikçe, hakikî bir millet olmamız mümkün müdür? Maarifimizi halkiyat, medresiyat, mektebiyat diye üç kısma ayırabiliriz. Âşık kitaplarile halk masalları, koşmaları, darbımeselleri tandırname ahkâmı birinci kısmı, arabî ve farisîden tercüme edilen kitaplar ikinci kısmı, Avrupa lisanlarından nakledilenler de üçüncü kısmı teşkil eder. Medeniyetlerimizi tevhid edersek, maarifimizi ve pedagojimizi de birleştirmiş, ruhan, fikren mütecanis bir millet olmuş olacağız. O halde, bu işde daha bir müddet ihmal göstermek asla caiz değildir.

Hulâsa; yukarıdaki teşlihata göre, içtimaî ilmihalimizin birinci düsturu şu cümle olmalıdır: Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim, Garp medeniyetindenim.

VII

TARİHÎ MADDECİLİK VE İÇTİMAÎ MEFKÛRECİLİK

İçtimaî hâdiselerin tefsir ve izahında birbirine hem yakın, hem de uzak olan iki sosyoloji sistemi vardır. Bunlar, tarihî maddecilik ve içtimaî mefkûrecilik sistemleridir. Bu sistemlerden birincisi Karl Marx tarafından, ikincisi Emil Durkheim tarafından meydana atıldı.

İlk nazarda bu iki sistemin birbirine yakın olduğunu görürüz. Çünkü ikisi de, içtimaî hâdiselerin, tabiî sebeplerin neticeleri olduğunu, maddî, hayatî ve ruhî hâdiseler gibi tabiî kanunlara tâbi bulunduğunu esas olarak kabul ediyor. Bu telâkkiye ilim lisanında muayyeniyet (Fransızcası déterminisme) adı verilir.

Fakat bu noktadan sonra, bu iki içtimaîyat sistemi birbirinden uzaklaşmağa başlar. Karl Marx déterminisme'de bir nev'î inhisar iddia eder: İçtimaî hâdiseler arasında sebep olabilmek imtiyazı, yalnız iktisadî hâdiselere münhasırdır. Diğer içtimaî hâdiseler, meselâ, dinî, ahlâkî, bediî, siyasî, lisanî, muakalevî hâdiseleri asla sebep olamazlar, yalnız netice olabilirler. Binaenaleyh, Karl Marx'a göre, iktisadî hâdiselerin gayrı olan bütün içtimaî hâdiseler gölgehâdiseler = épiphénomène'ler mahiyetindedir. Bir şeyin gölgehâdise olması, başka şeyler üzerinde, hiç bir tesiri haiz olmaması demektir. İnsanın, gölgesi yaptığı işlere bir tesir icra edebilir mi? Şüphesiz edemez. İşte gölgehâdiseler de, bizim arkamızdan gelen şu tesirsiz gölgeler gibidir. Demek ki, Marx'a göre, yalnız

iktisadî hâdiseler şe'niyettir, diğer içtimaî müesseseler, şe'niyet olmadıkları gibi, hâdise bile değildirler. Bunlar, ancak iktisadî hâdiselerin neticeleri ve gölgeleridirler.

Meselâ Karl Marx, dinlerin zuhurunu muhtelif sektelere ayrılmasını, zahidâne zaviyelerle mutasavvıfâne tekkelerin teşekkül etmesini, reform yapılmasını, dinle devletin ayrılmasını, yalnız istihsal tekniklerinin değişmesile izah ettiği gibi ahlâkî, hukukî, siyasî, bediî, iktisadî, muakalevî bütün mefkûrelerin ve an'anelerin doğmasını, büyümesini ve ölmesini de yine aynı iktisadî hâdiselerin sebebiyetile izaha çalışmıştır.

Durkheim'ın tesis ettiği sosyolojiye göre, böyle bir inhisar doğru değildir. İktisadî hâdiselerin sair içtimaî hâdiselerden hiç bir imtiyazı yoktur. İktisadî müesseseler nasıl bir hâdise ve bir şe'niyetse, dinî, ahlâkî, bediî ilh... gibi diğer içtimaî müesseseler de birer tabiî hâdisedir, birer şe'niyettir. Bu sonkileri, eşyanın gölgelerine benzeterek, gölgehâdiseler suretinde adlamak objektif şe'niyetten ayrılmak demektir.

Hikmette, kimyada, hayatiyatta gölgehâdiseler olmadığı halde, içtimaiyatta neden bulunsun? Filvakî vaktile, Moseley gibi bazı ruhiyatçılar "şuur"a gölgehâdise namını veriyor ve şuurun ruhî hâdiseler üzerinde hiç bir tesiri bulunmadığını iddia ediyorlardı. Fakat Alfred Fouillé, Ribot, James, Höffding, Bergson, Pierre Janet, Binet, Paulhan gibi yeni ruhiyatçılar bu nazariyeyi ilmî delillerle kat'î bir surette yıktılar. Artık ruhiyat sahasında gölgehâdise tâbiri kalmadı.

Bundan başka, içtimaî hâdiseler arasında yalnız iktisadî müesseseleri şe'niyet telâkki etmek, meselâ fizyolojik hâdiseler arasında yalnız mideye ve hazım enbubsine (borusuna) ait hâdiseleri şe'niyet telâkki edip diğer hayatî ufûlleri bunların şeniyetsiz ve tesirsiz gölgeleri

addetmek gibidir. Böyle bir nazariyeyi hiç bir fizyolojist kabul edebilir mi?

Karl Marx bu inhisarcılığı, nazariye sahasında bırakmıyarak, ameliye sahasına da nakletmekle ikinci bir hatâya düşmüştür. Marx'a göre halk, yalnız amele sınıfından ibarettir. Binaenaleyh amele sınıfı, diğer sınıfları ortadan kaldırmağa mecburdur. Halbuki halk, "umum" mânasına olduğundan, hukukça birbirine müsavî olmayı kabul eden bütün sınıfların mecmuu demektir. Filhakika umumla müsavi olmayı kabul etmiyen emperyalist, aristokrat, feodal sınıfları halkın haricinde görmek doğrudur. Burjuvalarla münevverler arasında da hukukça herkese müsavi olmayı kabul etmiyen sınıflar varsa, halk dairesinin haricinde kalmalıdırlar. Fakat hukukça umumun müsavi olduğunu kabul edenler, hangi meslekî zümreye mensup bulunurlarsa bulunsunlar halktandırlar.

Durkheim'in sosyolojisinde, diğer içtimaî hâdiseler iktisadî hâdiselere sebep olabildiği gibi, iktisadî hâdiseler de diğer içtimaî hâdiselere sebep olabilirler. Görüyoruz ki, Durkheim sosyolojisi iktisadî hâdiselerin ehemmiyetini ve kıymetini inkâr etmiyor. Gittikçe iktisadî hâdiselerin cemiyet içindeki kıymetinin arttığını, hattâ asrî cemiyetlerde iktisadî hayatın içtimaî bünyeye esas olduğunu ortaya atan Durkheim'dir. Durkheim'e göre, iktisadî cemiyetlerdeki tesanüd, yalnız ma'şerî vicdandan husule gelen mihanikî tesanüddür. Bunlar birbirine benzeyen; oba, oymak, il gibi bölmelerden mürekkep olduğu için Durkheim tarafından kıt'avî (segmentaire) cemiyetler tesmiye olunmuşlardır.

Mütekâmil cemiyetlerde ise, birinci nevi tesanütten başka bir de içtimaî iş bölümünden doğan uzvî tesanüt vardır. Durkheim, bunlara da, müteazzi (organize) cemiyetler adını vermiştir.

Malûmdur ki, iş bölümü, iktisadî hayatın da temelidir. Asrî cemiyetlerde dinî, siyasî, ilmî, bediî, iktisadî zümreler, iş bölümünden doğmuş olan ihtisas ve meslek heyetleridir. O halde Durkheim'in iktisadî hayata da lâyık olduğu mevki ve ehemmiyeti tamamiyle vermiş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Bununla beraber, Durkheim de bütün içtimaî hâdiseleri bir tek asla irca ediyor: Bu yegâne asıl "ma'şerî ter'iler" dir. Bu ıstılâhın tariften ziyade misallerle tavzihi mümkündür. Binaenaleyh, birkaç misal iradile ma'şerî "ter'iler"in ne demek olduğunu anlatmağa çalışacağım:

Meselâ meşrutiyetten evvel de memleketimizde ameleler vardı. Fakat bu amelelerin müşterek vicdanında "Biz amele sınıfını teşkil ediyoruz" fikri yoktu. Bu fikir bulunmadığı için, o zaman memleketimizde bir amele sınıfı da yoktu. Yine meşrutiyetten evvel memleketimizde birçok Türkler vardı. Fakat bunların ma'şerî vicdanında "Biz Türk milletiyiz" mefhumu bulunmadığı için, o zaman Türk milleti de yoktu. Çünkü bu zümre, ferdlerinin müşterek vicdanında şuurlu bir surette idrak bulunmadıkça, içtimaî bir zümre mahiyetini haiz olamaz. Bunun gibi aslen Türkçeye mensup bulunan bir kelime, Türk halkının lisanî vicdanında artık yaşamıyorsa, Türkçe bir kelime olmak meziyetini de, içtimaî bir hâdise olmak kıymetini de kaybetmiş demektir. Bunun gibi, esasen Türk töresine dahil bulunan bir âdet de, Türk halkının ahlâkî vicdanında artık bilinmiyor ve duyulmuyorsa, o da gerek içtimaî bir hâdise olmak, gerek Türk ahlâkında bir unsur bulunmak mahiyetlerini kaybetmiş demektir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, içtimaî hâdiseler, mutlaka mensup bulundukları zümrenin ma'şerî vicdanında şuurlu idrakler halinde bulunmalıdırlar. İşte, ma'şerî vicdandaki bu şuurlu idraklere "ma'şerî ter'iler" namı verilir.

Ma'şerî ter'iler, Marx'ın zannettiği gibi, içtimaî hayatta gayri müessir gölgehâdiselerden ibaret değildir. Bilâkis, bütün içtimaî hayatlarımız, bu ter'ilerin tesirlerine göre şekillerini alır. Meselâ, biz Türkiyelilerin müşterek vicdanımızda "Türk milletindeniz, İslâm ümmetindeniz, Garp medeniyetindeniz" ter'ileri vâzıh görünüşler gibi mer'i olmağa başlayınca, bütün içtimaî hayatlarımız değişmeğe başlıyacaktır. "Türk milletindeniz" dediğimiz için, lisanda, bediiyatta, ahlâkta, hukukta, hattâ diniyatta ve felsefede Türk harsına, Türk zevkine, Türk vicdanına göre bir orijinallik, bir şahsîlik göstermeğe çalışacağız. İslâm ümmetindeniz dediğimiz için, nazarımızda en mukaddes kitap Kur'an-ı Kerim, en mukaddes insan Hazreti Muhammed, en mukaddes mâbed Kâbe, en mukaddes din İslâmiyet olacaktır. Garp medeniyetindeniz dediğimiz için de, ilimde, felsefede, fenlerde ve sair medenî sistemlerde tam bir Avrupalı gibi hareket edeceğiz.

Ma'şerî ter'iler, yalnız zümre mefhumlarına mahsus değildir. Üstureler, menkıbeler, masallar, efsaneler, fıkralar, akideler, ahlâkî, hukukî, fennî, iktisadî kaideler; ilmî ve felsefî görüşler de birer ma'şerî ter'iden ibarettir. İtikadın ve nazariyenin zıddı addolunan âyinler ve ameliyeler bile, evvelâ zihinde tasavvur olunup sonra yapıldıkları için, esasen birer ma'şerî ter'iden ibarettirler.

Ferdî fikirler her ferdin kendine mahsus olan fikirleri demektir. Ma'şerî ter'iler ise, her cemiyetin bütün ferdleri arasında müşterek bulunan, daha doğrusu ma'-

şerî vicdanında meş'ur (şuurlu) ve müdrik bulunan suveri zihniyeden (zihnî suretlerden) ibarettir. Ferdî fikirler esasen cemiyet üzerinde hiç bir tesire malik değildir. Fakat, ferdî fikirler, içtimaî bir kuvvete istinat edip, ma'şerî bir ter'i mahiyetini aldığı zaman, içtimaî hayatta büyük bir âmil olur, meselâ büyük bir manevî nüfuza malik bulunan bir münci (kurtarıcı) ne düşünürse, fikirleri biraz sonra umumun müşterek düşünüşleri sırasına geçer. Tabiî, ferdî fikirler bu mahiyette bulunursa, içtimaî hayatta her an müessirdir. Bir millet, büyük muvaffakiyetleriyle dehâsını, fedakârlığını, kahramanlığını fiilen isbat etmiş, büyük bir şahsiyete malik olduğu zaman, onun ma'şerî ter'iler yaratmak iktidarı sayesinde her türlü teceddütleri kolayca icra edebilir. İşte biz bugün, böyle bir dehâ hazinesine malikiz. Alelâde ferdlerin hattâ ilimde büyük bizaaları (bilgileri) ve amelde yüksek kudret ve faaliyetleri olsa bile, asla muvaffak olamıyacakları teceddüt ve terakkileri, umumun vicdanında münci ve dâhi tanılan böyle bir şahsiyet bir sözle, bir nutukla, bir beyanname ile vücude getirebilir.

Ma'şerî ter'iler, galeyanlı buhranlar esnasında gayet şiddetli vecitlerle halellenerek son derece büyük bir kudret ve kuvvet iktisap ederler. Ma'şerî ter'iler, asıl mefkûre halini aldıktan sonradır ki, hakikî inkılâpların âmili olurlar. Meselâ Türkçülerin ortaya attıkları Türkçülük fikri, gençliğe münhasır zümrevî bir ter'iden ibaretti. Bu zümrevî ter'iyi umum Türk milletine teşmil ederek onu bir mefkûre haline getiren Trablusgarp, Balkan Harpleriyle, Cihan Harbindeki felâketler olmakla beraber, bu mefkûreye resmiyet veren ve onu fiilen tatbik eden de ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleridir.

Bu misallerden de anlaşılıyor ki, Durkheim, mefkûreciliği galeyanlı içtimalarla, yani sosyoloji ile izah edi-

yor. Ona göre, bütün içtimaî hâdiseler mefkûrelerden, yahut onların hafif dereceleri olan ma'şerî ter'ilerden ibarettir.

Filvaki, her ma'şerî ter'i az-çok bir kıymet duygusile karışıktır. İçtimaî müesseselerin bazısını mukaddes, bazısını iyi, bazısını güzel, bazısını doğru telâkki ederiz. Müesseselerin bu sıfatlarla tevsim edilmeleri, onların duygulardan, heyecanlardan, ihtiraslardan âri olmadığını gösterir. Zaten biz, hangi şeye karşı dinî bir heyecan duyarsak ona mukaddes, hangi şeye karşı bediî bir heyecan duyarsak ona güzel, hangi şeye karşı muakalevî bir heyecan duyarsak ona doğru kıymetlerini tevcih ederiz. Demek ki, bütün ma'şerî ter'ilerde mefkûre mahiyeti mevcuttur.

Ma'şerî ter'iler, yani mefkûreler bütün içtimaî hâdiselerin sebepleri olmakla beraber, kendilerinin de doğması, kuvvetlenmesi, zayıflaması, ölmesi birtakım içtimaî sebeplere tâbidir. Bu sebepler içtimaî bünyede husule gelen değişmelerdir. Durkheim'e nazaran, içtimaî hâdiselerin ilk sebepleri, cemiyetin nüfusunun, kesafetinin, ihtilâtının, tecanüsünün, iş bölümünün artıp eksilmesi gibi içtimaî maneviyata, morfoloji sosyal'e ait hâdiselerdir.

Türkçülük cereyanının zuhuru da içtimaî bir hâdisedir. Bu hâdisenin izahında da, "tarihî maddecilik" ve "içtimaî mefkûrecilik" mezheplerine ait iki muhalif nazariye karşısındayız. Birinci nazariyeye göre, Türkçülük yalnız iktisadî sebeplerden doğdu. İkinci nazariyeye göre, Türkçülük cereyanının doğması da, içtimaî bünyenin tahavvüle uğramasından ileri geldi.

Eskiden memleketimizde başlıca iki dinî camia vardı. Birincisi Hilâfetin etrafında toplanan müslüman ümmeti, ikincisi Rum Patrikhanesinin etrafında toplanan

hristiyan ümmeti idi. Eğer dinler, eski kuvvetini, aynı şiddetle muhafaza edebilseydi, bu camialar dağılmıyacaktı.

Fakat şehirlerde içtimaî kesafetin çoğalması yüzünden içtimaî iş bölümü iptida doğmağa, sonra da gittikçe derinleşmeğe başladı. İş bölümü meslekî zümreleri ve meslekî zümreler de meslekî vicdanları doğurduğundan, eski zamanlarda gerek müslümanlar camiasında, gerek hristiyanlar camiasında yegâne hâkim bulunan bu iki ma'şerî vicdan zayıflamağa başladılar. Ma'şerî vicdanların zayıflaması, onlara istinad eden camiaların umumî tesanütlerini bozdu. Yeni doğan gazete ile mektep, edebiyatla şiir de, mânası anlaşılmayan camia lisanı yerine, cemiyet lisanını ikame etti.

Bu suretle gerek müslümanların, gerek hristiyanların zümrevî vicdanları, zümrevî ter'ileri ve telâkkileri değişti. Evvelce her ferd, dinî camialarını bir içtimaî uzviyet ve kendisini onun ayrılmaz bir uzvu görürken şimdi içtimaî uzviyet olarak yalnız kendi lisanî cemiyetini görmeğe ve kendisini yalnız onun ayrılmaz bir uzvu telâkki etmeğe başladı. İşte, dinî camiaların inhilalile onların yerine lisanî cemiyetlerin kaim olması şu suretle vukua geldi. Rum Patrikhanesi camiasından iptida Ermenilerin, sonra Ulahların, Sırpların, Bulgarların, hattâ istiklâl kazanan Yunanlıların ayrılmaları ve bir kısmının Eksarhlık namile bu ayrılışa daha bariz bir şekil vermeleri bu iddiamıza canlı bir delildir.

Bu lisanî cemiyetlerin Osmanlılık namı verilen siyasî camiadan ayrılmaları, dinî camialarından ayrılmalarından sonra olması da, ilk sebebin siyasî olmayıp, sırf harsî olduğunu gösterir.

Zaten lisanî ve harsî zümrelerden ibaret bulunan milliyetler, eski zamanlarda da mevcuttu. Lâkin iki tür-

lü emperyalizm, dinî ve siyasî emperyalizmler, on'ları iki camianın içinde, yani saltanat ve ümmet çemberleri arasında hapsetmişti. Bu camiaların çemberleri kuvvetten düştükçe, mahpus zümrelerin serbest olmak için mücadele etmeğe girişmeleri tabiîdir. İşte, memleketimizde iptida dinî eksarhlıklar, sonra da siyasî muhtariyetler ve istik'âller suretinde tezahür eden milliyet cereyanları bu suretle inkişaf etti.

Müslüman kavimler arasındaki milliyet cereyanları da aynı surette tezahür etti. Misâl olarak Arnavutları alalım. Başkımcılığın (1) merkezi olan Toska'lar, eski zamanlardanberi, Bektaşiliğe sapmak'a, dinî camiadan uzaklaşmışlardı. Bunlar, iptida asrın ihtiyaçları sırasına geçen mektep ve matbuat, şiir ve edebiyattan nasiplerini almak için hususî lisanlarını kullanmak istediler. Bunun için evvelâ bir yazı kabul etmek icabetti. Kabul ettik'leri yazının Lâtince olması da gösteriyor ki, Toska'lar, evvelemirde dinî camiadan ayrılmışlardı. Bir zamandanberi zayıflamıya başlıyan dinî tesanütleri yerine, harsî bir tesanüt ikame etmeğe çalışıyorlardı. Araplarda ve Kürtlerde de milliyet cereyanı iptida harsî bir şekilde başladı. Bu cereyan'ların siyasî bir mahiyet almaları ik'nci merhaleleri, iktisadî bir mahiyet almaları da üçüncü merhaleleridir.

Türkçülüğe gelince, bunun da harsî bir surette başladığını biliyoruz. Türkçülüğün ilk babalarından birisi en eski darülfünunumuzun, ikincisi de mekâtibi askeriyemizin (askerî mekteplerimizin) müessisidir. Medrese kuvvetli olsaydı darülfünun teessüs edemiyecekti. Asırlarca medresenin müsallâh kuvveti mahiyetini muhafaza

---

(1) Osmanlı İmparatorluğundan ayrılma taraftarı millî Arnavut Partisi.

eden yeniçerilik var iken de askerî mektepler teessüs edemezdi. Demek ki, içtimaî iş bölümünün bir neticesi olarak Türklerde de ümmet camiasının tesanüt kuvveti artık zayıflamağa başlamıştı. Sultan Abdülaziz devrinin nihayetlerinde encümen-i dâniş'le darülfünun'un teşekkülü ve mekâtibi askeriyeye yeni bir nizam ve intizam verilmesine teşebbüs olunması, bu zayıflamanın neticeleridir. Bu yeni müesseselerin başında bulunan Ahmet Vefik Paşa ile Süleyman Paşa, inhilâle başlıyan ümmet ve saltanat camiaları içinde puslasız kalan milletlerini lisanî, harsî, tarihî tesanütlerle yeniden kuvvetlendirmek ve genç'eri bu yeni mefkûrelere göre terbiye etmek ihtiyacını duydular. Bundan sonra, yirmişer sene fasıla ile doğan tasfiyecilik ve yeni lisan cereyanları da, Türkçülük mefkûresinde bilhassa lisanla harsın âmil olduklarını gösterir. Filhakika Türkçülüğün nihayetlerine doğru "millî iktisad" mefkûresi de doğdu. Fakat bu nazariyeyi ortaya atanlar, ne iktisatçılık, ne de ticaret'e uğraşanlardı. Milliyetin millî hukuk, millî ahlâk, millî terbiye, hattâ millî felsefe gibi muhtelif tecellilerini arayan harsçı Türkçülerdi. Millî iktisad da, Türklerde iptida bîmenfaat (menfaatsiz) bir mefkûre suretinde doğdu ve sırf nazarî olarak memleketimizin iktisadî şe'niyetini, yani ziraatimizin, sanayiimizin, ticaretimizin, muhtelif sahalarında carî bulunan hukukî rejimlerle teknik şekilleri aramağa başladı. Millî iktisadiyatımız ancak iktisadî şe'niyetimizi tetkik ettikten sonradır ki, iktisadî hâdiselerimizden normal ve marazî olanlarını tefrik edebilecek ve ancak o zaman iktisadî hastalıklarımızın tedavisi için rapor, yahut reçete verebilecekti. Fakat maateessüf, Cihan Harbi, nazarî tetkikleri durdurarak, muhtelif tarzlarda amelî tatbiklerin zuhura gelmesine sebep oldu. Millî iktisadiyat, ticarî bir spekülâsyon vasıtası de-

ğil, ilmî bir mekteptir. Almanya'da bu mektebin müessisi Friedrich List'tir. Durkheim, List'in millî iktisad hakkındaki eserinde, "Objektif usulde yazılmış, şe'niyete müstenit ilk iktisadiyat kitabı budur" diyor. Fakat bu millî iktisadiyatın ilmi, her yerde millî mefkûreden evvel değil, sonra doğar.

VIII

MİLLÎ VİCDANI KUVVETLENDİRMEK

İçtimaî zümreler başlıca üç kısma ayrılır: Ailevî zümreler, siyasî zümreler, meslekî zümreler. Bunlar arasında en ehemmiyetli olan siyasî zümrelerdir. Çünkü siyasî bir zümre kendi başına yaşayan müstakil, yahut yarım müstakil bir heyettir. Ailevî zümrelerle meslekî zümrelerse bu heyetlerin cüzü'leri, kısımları mahiyetindedir. Yani, siyasî zümreler birer içtimaî uzviyettir; ailevî zümreler bu uzviyetin hüceyreleri, meslekî zümreler de uzuvları mesabesindedir. Bundan dolayıdır ki, ailevî ve meslekî zümrelere tâlî zümreler adı verilir.

Siyasî zümreler de başlıca üçe ayrılır: Cemia (Clan), camia, cemiyet.

Cemia, bir kavimden yalnız küçük bir kısmın siyasî bir heyet halini almasile teşekkül eder. Meselâ, bir kavim müstakil aşiretlere ayrılınca, bu aşiretlerden herbiri bir cemiadır. İptidaî kavimler hep bu cemia hayatını yaşarlar. Bir zaman gelir ki, cemialardan biri, diğerlerini feth ve teshir ederek hâkimiyeti altına alır. Fakat içine aldığı cemialar, umumiyetle kendi kavmine mensup aşiretler değildir. Başka kavimlere, yahut başka dinlere mensup cemiaları da mağlûp ederek kendine tâbi kıldığından, teşekkül eden yeni heyet, mütecanisliğini kaybeder; muhtelif kavimlere ve dinlere mensup cemialardan mürekkep bir halita şeklini alır. Bu halitaya câmia adı verilir. O halde, bütün feodal beyliklerle umum imparatorluklar câmia mahiyetindedirler. Çünkü bu siyasî hey'-

etlerde başka başka kavimlere ve dinlere mensup cemialar mevcuttur.

Yine bir zaman gelir ki, bu câmialar da inhilâl etmeğe başlar. İmparatorlukların içinde, lisanca ve harsça müşterek bulunan cemialar içtimaî bir surette birleşerek müşterek vicdana, müşterek mefkûreye mâlik bir milliyet halini alır. Bu milliyet, millî vicdana malik olduktan sonra, artık uzun müddet, tabiîlik halinde kalamaz. Ergeç, siyasî istiklâlini elde ederek istiklâline malik siyasî bir heyet haline girer. İşte, ancak bu mütecanis, müttehit ve müstakil heyete cemiyet adı verilebilir. Bu cemiyetlere aynı zamanda millet adı da verilir. Demek ki, hakikî cemiyetler ancak milletlerdir, lâkin kavimler birdenbire millet haline giremezler. İptida, cemialar halinde içtimaî hayatın âdeta çocukluk devresini geçirirler. Nihayet imparatorluğun zulmünden bizar olarak müstakil hayatlar yaşamak üzere câmiadan ayrılırlar.

Câmia hayatı, mahkûm kavimler için muzır olduğu derecede hâkim kavim için de zararlıdır. Buna kendi kavmimizden daha beliğ bir misâl olamaz: Türkler, Osmanlı İmparatorluğunun müessisi iken, bu câmianın vücude getirdiği feodalizm içinde reaya halini aldılar. Aynı zamanda, hayatlarını câmiaya asker ve jandarma vazifelerini ifa etmekle geçirdiklerinden, irfanca ve iktisatça yükselmeğe vakit bulamadılar. Diğer kavimler, Osmanlı câmiasından irfanlı, medeniyetli ve zengin bir halde ayrılırken, zavallı Türkler ellerinde kırık bir kılıçla eski bir sapandan başka bir mirasa nail olamadılar.

Maamafih, bir insan için, çocukluk ve çıraklık devirlerinden geçmek nasıl mecburi ise, bir kavim için de cemia ve camia stajlarını yapmak öylece zarurîdir. Her kavim, ancak bu merhaleden geçtikten sonradır ki, cemiyet ve millet haline gelebilmiştir.

Şu kadar ki, cemiyet hayatına çabuk ulaşan hâkim bir millet, câmia devrini daha az zararlı olarak geçirebilir. Meselâ İngiliz kavmi, henüz İskoçya, Gal ve İrlanda ülkelerini fethetmeden evvel, cemiyet halini almıştır. Halkın intihap ettiği meb'uslar, lordlarla birleşerek memleketi idare ediyorlardı. Saray bir gölgeden ibaret kalmıştır. Binaenaleyh, bütün meseleler sarayın menfaatine değil, halkın faydasına uygun bir surette hallolunuyordu. İngiliz kavmi bundan beş yüz sene evvel, işte bu suretle kendi işlerini mümessilleri vasıtasiyle düşünüp karar veren uyanık bir millet haline girmişti. Asırlarca İngiliz Parlâmentosu münhasıran Anglo-Saksonlardan mürekkep olmak üzere müzakere etti. İç'erinde millî siyasete mâni olacak hiç bir yabancı unsur, gayri millî cereyanlara sürükleyecek hiç bir yabancı ferd mevcut değildi.

İngilizler, tam dört yüz sene bu samimî ve mahremâne meşrutiyet hayatını yaşadıktan, millî harslarını ve millî seciyelerini artık bozulmaz ve değişmez bir salâbet haline getirdikten sonradır ki, İskoçya, Gal ve İrlanda ülkelerini fethederek İngiltere'ye ilhak eylediler. Fakat bu ilhak, yalnız siyasî bir ilhaktan ibaretti. Hiç bir vakit, İngilizler bu üç yabancı kavmin İngiliz cemiyetine, Anglo-Sakson milletine iltihak etmesine meydan vermediler. Memleket, sanki yine eskisi gibi yalnız İngilizlerden mürekkepmiş gibi, münhasıran İngiliz menfaatı ve İngiliz mefkûresi noktaî nazarından idare olundu. Daha sonraları Amerika gibi, Hindistan gibi, Cenubî Afrika gibi, Mısır gibi, Avustralya gibi müstemlekelere ve müstamelere mâlik oldular. Fakat, yine daima, parlâmento İngiliz Parlâmentosu halinde, kabine Anglo-Sakson kabinesi halinde kaldı. İngiliz milleti, gittikçe büyüyen bu siyasî camia içinde kendi benliğini bir an için olsun hiç

unutmadı. İşte, İngiliz milletinin, asırlardanberi cihan siyasetinde hükümran olmasının sebebi budur.

Görülüyor ki, bir kavim ancak kendi kendini millî bir parlâmento ile idare eden hakikî bir millet haline geldikten sonra, yüksek ve samimî bir cemiyet hayatı yaşayabilir. Avrupanın diğer kavimleri bu hakikati pek geç anlayabildiler. Çünkü iki asır evvele kadar, Avrupanın diğer sahalarında, halklar ve ülkeler hükümdar ailelerinin esirleri ve malikâneleri hükmündeydiler. Bir hükümdar, kızını evlendirirken memleketin bir kısmını ona cehiz verebilirdi. Bir hükümdar, vilâyetlerinden birini başka bir hükümdara hediye edebilir, yahut satabilirdi. Miras tarikile, memleketin bir kısmı yabancı bir hükümdarın eline geçebilirdi. Hülâsa, halkların, kavimlerin hiç bir mevcudiyeti, irapta hiç bir mahalli yoktu. Devlet demek, hükümdar demekti: Bu düstur yalnız Ondördüncü Louis'ye mahsus değildi. İngiltere'den gayri bütün Avrupa devletlerinin siyasî şiârı bundan ibaretti.

Fakat milliyet devresi nihayet diğer Avrupa kavimleri için de hulûl etti. Holândalılar, Fransızlar ilh... kendi kendini idare eden birer millet halini almağa başladılar. Tarih, umumî bir kaide olarak gösteriyor ki, her nereye milliyet ruhu girdiyse, orada büyük bir terakki ve tekâmül cereyanı doğdu. Siyasî, dinî, ahlâkî, hukukî, bediî, ilmî, felsefî, iktisadî, lisanî hayatların hepsine gençlik, samimîlik ve taravet geldi. Her şey yükselmeye başladı. Fakat bütün bu terakkilerin fevkinde olarak yeni bir seciyenin husul bulduğunu da yine bize mukayeseli tarih haber veriyor. Millî vicdan nerede teşekkül etmişse, artık orası müstemleke olmak tehlikesinden ebediyyen kurtulmuştur.

Filhakika bugün, Milletler Cemiyeti, Almanya'yı bir müstemleke halinde Fransa'ya takdim etse, acaba Fran-

sızlar bu hediyeyi kabule cesaret edebilirler mi? Macaristan'ı Romanya'nın, Bulgaristan'ı Yunanların kumandası altına koymak istese bu iki devlet şu mandaları kabule yanaşabilir mi? Şüphesiz hayır! çünkü mandater olmak isteyen bir devlet mandası altına girecek memlekette kolayca hâkim olmak ister. Halbuki millî vicdanı uyanmış bir ülkeye kocaman ordular gönderilse bile, orada en küçük bir nüfuz kazanmak mümkün değildir. İngilizlerin Trakya ile İzmir'i Yunanlıların, Adana ve havalisini Fransızların, Antalya'yı İtalyanların mandası altına vermesi, İstanbul'u kendi eline geçirmek içindi. Bütün bu devletler, Anadolu'da millî vicdanın uyandığını, Yunan ordularının millî kıyam karşısında buz gibi eridiğini görünce bu ham sevdalardan vazgeçmeğe başladılar. Amerika'nın ne Ermenistan'da, ne de Türkiye'de manda kabulüne yanaşmaması da buralardaki millî vicdanın şiddetini görmesinden dolayıdır. Halbuki İngilizlerle Fransızlar, Arabistan'ı aralarında taksim etmekte hiç bir mahzur görmediler. Çünkü bütün aşiretleri cemia hayatı yaşayan, şehirleri henüz cemiyet devresine gelmemiş olan Arabistan'da millî vicdanın henüz uyanmamış olduğunu biliyorlardı.

Görülüyor ki, son asırlarda millî vicdanın uyandığı yerlerde artık imparatorluk kalamıyor, müstemleke hayatı devam edemiyor. Rusya, Avusturya ve Türkiye imparatorluklarının inhilâli, Cihan Harbinin bir neticesi değildi. Cihan Harbi, daha evvelden esaslı sebeplerin hazırlamış olduğu bir neticenin zuhuruna tesadüfî bir vesile olmaktan başka bir rol oynamadı. Eğer bu imparatorlukların içinde yaşıyan kavimler arasında, millî vicdana malik ve artık mahkûm olarak yaşaması mümkün olmıyan mefkûreli milletler bulunmasaydı, Cihan Harbi bu imparatorlukları deviremezdi. Nasıl ki Alman devleti müte-

canis bir milletten mürekkep olduğu için —Fransızların bu kadar tahripkârlığına rağmen bir türlü yıkılmıyor. Hattâ ileride, Avusturya camiasından ayrılan Avusturya Almanlariyle birleşeceği için, Cihan Harbi'nden daha kuvvetli çıkmıştır da denilebilir.

Bir taraftan Avrupada bu netice doğarken, diğer taraftan Asya'da başka neticeler doğuyordu. Suriye, Irak, Filistin, Hicaz ülkeleri, Türkiye camiasından ayrılmakla beraber, istiklâle nail olamadılar. Çünkü buralarda oturan cemaatlerin millî vicdanı tamamile uyanmamıştı. Şüphesiz buralarda da millî vicdan uyandığı gün, artık Fransız ve İngiliz mandaları bir saniye bile duramıyacaklardır. Nasıl ki İngiltere devleti, Cihan Harbi'nden galip çıkmakla beraber, İrlânda'nın, Malta'nın, Mısır'ın muhtariyetlerini, yani istiklâle doğru ilk adımlarını kabule mecbur oldu. Avustralya, Kap, Kanada, Yeni Zelânda gibi Anglo-Saksonlarla meskûn ülkelerde tam muhtariyetler kabulüne mecburiyet hissetti. Tarihin ve hâlihazırın bu şahadetleri bize gösteriyor ki, bugün Avrupada millî vicdana malik olmıyan hiç bir kavim kalmamıştır. Binaenaleyh, Avrupanın hiç bir ülkesinde müstemleke tesisine imkân yoktur.

İslâm âleminde de artık müstemleke hayatına nihayet vermek için, müslüman kavimlerde millî vicdanı kuvvetlendirmekten başka çare yoktur.

Bir zamanlar, ittihadı islâm mefkûresi müslüman kavimlerin istiklâle nail olmasını, ülkelerinin müstemleke halinden kurtulmasını temin eder zannolunuyordu. Halbuki amelî tecrübeler gösterdi ki, İslâm ittihadı bir taraftan teokrasi ve klerikalizm gibi irticaî cereyanları doğurduğundan, diğer cihetten de islâm âleminde milliyet mefkûrelerinin ve millî vicdanların uyanmasına aleyhtar bulunduğundan, müslüman kavimlerin terakkisine mâni

olduğu için, istiklâline de haildir. Çünkü islâm âleminde millî vicdanın inkişafına hail olmak, müslüman milletlerin istiklâline mâni olmak demektir. Teokrasi ve klerikalizm cereyanları ise, cemiyetlerin geride kalmasına, hattâ gittikçe gerilemesine en büyük sebeptir.

O halde ne yapmalı? Her şeyden evvel gerek memleketimizde, gerek sair islâm ülkelerinde daima millî vicdanı uyandırmağa ve kuvvetlendirmeğe çalışmalı. Çünkü bütün terakkilerin menbaı millî vicdan olduğu gibi, millî istiklâlin masdarı ve istinadgâhı da yalnız odur.

IX

MİLLÎ TESANÜDÜ KUVVETLENDİRMEK

Mütarekeden sonra İngilizleri, Fransızları yakından görmeğe, tanımağa başladık. Bunlarda ilk gözümüze çarpan cihet, medenî ahlâkın bozukluğudur. Bilhassa, memleketimize gelen veya Malta'da hâkim bulunan İngilizlerin medenî ahlâklarını çok düşük bulduk. Müstemleke ahalisini soymak, mağlûplara kul, köle muamelesi yapmak, harp esirlerinin ve hattâ sulh esirlerinin parasını, eşyasını çalmak, onlarca tamamile helâldir (1).

İngiliz milletinin medenî ahlâkında gördüğümüz bu düşüklüğe karşı, itiraf edelim ki, vatanî ahlâkını pek yüksek bulduk. Türkiye'de yüzlerce, hattâ binlerce vatan haininin zuhur etmesine mukabil, bütün İngiltere'de tek bir vatan haini zuhur etmedi. O halde, bizde medenî ahlâkın daha yüksek olması neye yaradı? Keşke bizde de bunların yerine yalnız vatanî ahlâk yüksek olsaydı!

Vatanî ahlâkın yüksek olması, millî tesanüdün temelidir. Çünkü vatan, üstünde oturduğumuz toprak demek değildir. Vatan, millî hars dediğimiz şeydir ki, üstünde oturduğumuz toprak, onun ancak zarfından ibarettir. Ve ona zarf olduğu içindir ki mukaddestir. O halde, vatanî ahlâk, millî mefkûrelerden, millî vazifelerden mürekkep olan bir ahlâk demektir.

O halde, millî tesanüdü kuvvetlendirmek için her şey-

---

(1) Malta'ya sürgüne götürülen, yolda üstelik parası da çalınan Gökalp'in bu kanaatini yadırgamamak lâzım.

den evvel vatanî ahlâkı yükseltmek lâzımgeliyor. Fakat vatanî ahlâkı yükseltmek için ne yapmalıyız?

"Vatan, millî harstır" demiştik. Demek ki vatan; dinî, ahlâkî, bedii güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Vatanımızı dahunî bir aşkla sevmemiz bu samimî güzelliklerin mecmuu olduğu içindir. O halde, millî harsımızı bütün güzelliklerile ne zaman meydana çıkarırsak, vatanımızı en çok o zaman seveceğiz ve bu kadar şiddetle seveceğimiz o sevimli vatan uğruna şimdiye kadar yaptığımız gibi yalnız tehlike zamanlarında hayatımızı değil, sulh ve sükûn ânlarında da bütün şahsî ve zümrevî ihtiraslarımızı feda edebileceğiz. Görülüyor ki, millî tesanüdü kuvvetlendirmek için, ilk iptida, millî harsı yükseltmekle mükellef olan münevverlerin bu işi çabuk başarmaları lâzım.

Millî tesanüdün birinci temeli, "vatanî ahlâk" olduğu gibi, ikinci temeli de "medenî ahlâk"tır. Vatanî ahlâk da milletimizin fertlerile onlara benziyen sair fertleri muhterem tanımaktan ibarettir. Cemiyet, mukaddes olunca, onun fertleri de mukaddes olmaz mı?

O halde vatanımızı, milletimizi nasıl seviyorsak, milletdaşlarımızı da öylece sevmeliyiz. Bütün milletdaşlarını sevmiyen bir adam, milletini de sevmiyor demektir.

Şimdiye kadar münevverlerin halkı ve halkın münevverleri sevmesi mümkün değildi. Çünkü terbiyelerini münevverler Osmanlı medeniyetinden, halksa Türk harsından almışlardı. Ayrı terbiyelerle yetişen iki sınıf birbirini nasıl sevebilir? Bundan başka, münevverler sarayın bendeleri idiler, memur oldukları zaman halkı soyarak sarayın israf ve sefahatine hizmet etmekten başka bir şey düşünmezlerdi. Tabiî, bu cihetten de mazlum halk onları sevemezdi.

Aralarında rekabet, haset, çekememezlik gibi ihtiraslar bulunduğu için bizzat münevverler de birbirlerini sevemezlerdi. Memleketimizde birbirini seven, yalnız halktan olan ferdlerdi ve eski devirde millî tesanüt yalnız bu öz Türklerin samimî sevişmesine istinad ediyordu.

Şurası da vardır ki, medenî ahlâk yalnız milletimize mensup ferdlerin muhterem tanınmasından ve samimî bir muhabbetle sevilmesinden ibaret değildir. Filhakika, iptida muhterem tanılan ve sevilen ferdler milletdaşlarımızdır. Çünkü bizi onlarla birleştiren müşterek bir hars, müşterek bir yurd, müşterek bir dil, müşterek bir din vardır. Fakat, biz bir millî harsa mensup olduğumuz gibi, bir de medeniyetimizi de severiz. O halde medeniyetdaşlarımızı sevmemiz ve muhterem saymamız iktiza etmez mi?

Medeniyet zümresi iptida, dinî bir ümmet halinde başlar. Müslümanlık, hıristiyanlık, budistlik gibi cihanî dinler birçok milletleri içlerine alarak, onları, bitişik kaplardaki mayiler haline koymuşlardır. Hikmet tecrübelerinde muttasıl kaplardan birine konulan suyun derhal diğerlerine taksim olduğunu ve hepsinde su seviyesinin derhal aynı irtifaa çıktığını görmüyor muyuz? Aynı ümmete mensup bir milletin husule getirdiği terakkilerin yahut duçar olduğu inhitatların derhal diğerlerine intikal etmesi tıpkı bunun gibidir. Çünkü dindeki birlik, onları muttasıl kaplar haline getirmiştir.

Beynelmileliyet iptida böyle dinî olarak başlarsa da uzun terakkilerden sonra, yalnız ilmî ve fennî bir medeniyette müşterek bulunan lâdini bir beynelmileliyet de husule gelebilir. Bugünkü Avrupa medeniyeti, Avrupa beynelmileliyeti bu iki enmuzecin intikal devresinde bulunuyor. Avrupa beynelmileliyeti Japonlarla Yahudileri müsavî şeraitle kendi medeniyetine mensup saydığı için dinî bir medeniyetten ve dinî bir beynelmileliyetten çık-

mak isteğini ima ediyor. Fakat, diğer taraftan müslüman ülke'erinin manda altında kalmasında hâlâ ısrar göstermesi, eski ehlisalip taassubundan henüz kurtulmadığını gösteriyor. Bu taassubun kalkması ve bizim de müsavi şerait dahilinde Avrupa medeniyetine girmemiz bizim için bir gaye olmalıdır. Hülâsa, medenî ahlâk, evvelâ milletdaşlarımızı, sonra dindaş'arımızı, en sonra da bütün insanları sevmekten ve muhterem görmekten ibarettir. Bütün bu ferdlerin hayatına, mülkiyetine, hürriyetine, haysiyetine tecavüz etmemek, medenî ahlâkın teklif ettiği vazifelerdendir.

Görülüyor ki, vatanî ahlâk ilelmerkez olduğu halde, medenî ahlâk anilmerkezdir. Vatanî, ah'âk sevgilerimizin, vatan dairesinde tekâsüf ve temerküz etmesini istediği halde medenî ahlâk bunların yavaş yavaş millet hudutlarını aşarak ümmet hudutlarına ve ümmet hudutlarını aşarak beynelmilel mamure hudutlarına ve mamure hudutlarını da aşarak bütün insanlık â'emine ittisâ ve inbisat eylemesini arzu eder. Bazan, bu iki ahlâk arasında ihtilâf ve tezad bile zuhur edebilir. Meselâ, harp zamanlarında vatanî ahlâk son derece şiddetlenerek, medenî ahlâkı sönük bir hale getirir. Uzun sulh devreleri de yalnız medenî ah'âkı kuvvetlendirerek, vatanî ahlâkı zayıflatır. Harbin birçok maddî ve mânevi hasarlarile beraber, içtimaî bir faydası da bulunduğunu iddia edenler, bilhassa bu noktaya istinad ediyorlar.

Görülüyor ki, millî tesanüdü kuvetlendirmek için vatanî ahlâkı medenî ahlâka tekaddüm etmek ve insanî kıymetin medenî ahlâkın dairelerinde merkezden muhite doğru gittikçe eksildiğini, muhitten merkeze doğru geldikçe arttığını düstur ittihaz eylemek lâzımdır. Yâni yukarıda da söylediğimiz veçhile kıymetin birinci derecesinde milletdaşlarımızı, ikinci derecesinde ümmetdaşlarımızı, üçün-

cü derecesinde medeniyetdaşlarımızı, dördüncü derecesinde bütün insanları görmemiz ve onları derecelerine göre sezmemiz lâzımgelir.

Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için vatanî ve medenî ahlâklardan sonra, bir de meslekî ahlâkı yükseltmek lâzımdır.

Her millet, içtimaî taksimi âmâl (iş bölümü) neticesi olarak bir takım meslek ve ihtisas zümrelerine ayrılır. Mühendisler, tabipler, musikişinaslar, ressamlar, muallimler, muharrirler, askerler, avukatlar, tüccarlar, çiftçiler, fabrikatörler, demirciler, marangozlar, çulhalar, terziler, değirmenciler, fırıncılar, kasaplar, bakkallar, ilh... Bu zümreler birbirinin lâzım ve melzumudurlar, yekdiğerinin yaptıkları hizmetler bu mütekabil muhtaçlıklarda bir nevi tesanüd değil midir?

Bu nevi tesanüdün kuvvetlenmesi için, evvelâ, taksimi âmâlin, ancak müşterek vicdana malik bir cemiyet dahilinde vukua gelmesi şarttır. Başka başka milletlere mensup olup da aralarında müşterek vicdan bulunmıyan zümrelerin iş bölümü, hakikî taksimî âmâl mahiyetinde değildir. Durkheim bu nevi hizmetlerin mübadelesine "mütekabil tufeyli"lik adını veriyor. Meselâ, eski Türkiye'de Türklerle gayrı müslimler müşterek bir iktisadî hayat yaşıyorlardı. Fakat aralarındaki iş bölümü hakikî bir taksimi âmâl değildi; mütekabil bir tufeylilikten ibaretti. Çünkü Türklerle bu gayri Türk unsurlar arasında müşterek bir vicdan yoktu. Türkler, gayri müslimlerin siyasî tufeylileri idiler, gayri müslimler de Türklerin iktisadî tufeylileri idiler. Beynelmilel iktisadî münasebetler de hep bu tarzdadır.

Bu nevi tesanüdün kuvvetlenmesi için, ikinci şart da, meslek zümrelerinin bütün memlekete şâmil millî teşkilâtlar halinde taazzisinden sonra, her meslek zümresinde

meslekî bir ahlâkın teessüs etmesidir.

Meslekî ahlâk, meslek zümrelerine mübah olduğu halde yalnız bir meslek erbabına —meslek icabı olarak— memnu olan fiilleri gösterir. Meselâ, bir memlekete kolera girdiği zaman, oradan herkes kaçabilir; yalnız tabiplerle papazlar kaçamaz. Bunun gibi, herkes ticaretle iştigal edebilir. Resmî nüfuza malik olan devlet memurları edemez. Asker sınıfından olanların korkak, polislerin sefih, hâkimlerin tarafçı, muallimlerle muharrirlerin cahil ve mefkûresiz olmaları meslekî ahlâka münafidir (aykırıdır). Kâtiplerin ketum, avukatlarla tabiplerin mahremiyete riayetkâr olmaları da meslekî ahlâk icabatındandır.

Maamafih, bu meslekî ahlâkların müeyyideleri de vardır. Meslekî vazifelerin bu müeyyideleri, her meslek teşkilâtına mahsus olarak bulunması lâzımgelen "haysiyet divanları"dır.

Ferdlerin meslek mütehassıslarına karşı hayatlarını, haysiyetlerini, hürriyet ve menfaatlerini himaye edecek yegâne müeyyide, işte bu meslekî ahlâka ait teşkilâtlardan ve vazifenamelerden ibarettir. Bunlar mevcut olmadıkça muhtelif meslekler arasında hakikî bir tesanüd mevcut olamaz. Şimdi yukarıdaki beyanatı hülâsa edelim:

Millî tesanüdün kuvvetlendirilmesi içtimaî intizam ve terakkinin millî hürriyet ve istiklâlin temelidir. Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için de vatanî, medenî, meslekî ahlâkların kuvvetlendirilmesi, yükseltilmesi lâzımdır.

Millî harsımızın şuurlu bir hale gelip yükselmesi ne gibi teşkilâtlara muhtaçtır? Evvelâ millî harsımızı saklanmış olduğu gizli köşelerden münevverlerin nazarlarına arzedecek olan arama teşkilâtlarına ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar şunlardır: Millî müze, etnoğrafya müzesi, millî hazinei evrak, millî tarih kütüphanesi, ihsaiyat (istatistik) müdiriyeti umumiyesi.

1) Türk halkının bediî dehâsına canlı şahit'er bulunan ve fakra düşen eski Türk evlerinden parça parça çıkarılıp bedestenlerde satılan perdeler, halılar, şallar, ipekli kumaşlar, eski marangozlar ve demirci iş'eri, çiniler, hüsnü hat levhaları, müzehheb kitaplar, güzel ciltler, güzel yazılı Kur'anı Kerimler, millî tarihimizin vesikaları olan meskûkât ve saire ve saire hep ecnebiler tarafından satın alınarak Avrupa'ya, Amerika'ya taşınmaktadır. Bunların harice çıkarılmasını menedecek bir kanunumuz olmadığı gibi, bunları satın alarak millî bediiyat âşıklarının nazarlarına arzedebilecek millî bir müzemiz de yoktur. Vâkıa, Topkapı sarayında büyük bir müzemiz mevcuttur. Fakat buna "harsî müze" demekten ziyade, "medenî müze" namını vermek daha münasiptir. Çünkü, bu müze Türk harsına ait millî eser'ere ikinci derecede bir ehemmiyet göstermiş, birinci derecedeki ehemmiyeti beynelmilel kıymete malik eserlere atfetmiştir. Bu müddeamızın delili şudur ki, şimdiye kadar memleketimizden sandık sandık çıkarılan Türk bedialarının çıkarılmasına mâni olamamış, bedestenlerde satılan bu bedialları satın alıp muhafaza etmeğe çalışmamıştır.

Bu sözlerimden müzemizin dehâlı bir müessisi olan Hamdi Bey merhumun kıymetçe çok büyük olan himmet ve hizmetlerini inkâr ettiğime hükmolunmasın. Abdülhamit devrinin her türlü tas'iblerine (güçlük çıkarmalarına) rağmen, sırf kendi teşebbüs ve azmiyle ilmen gayet kıymetli bir müzeyi yoktan var eden Hamdi Beyi takdir etmemek büyük bir nankörlüktür. Büyük kardeşinin bu zâti eserini zenginleştirerek muhafaza eden Halil Beyefendiyi tebcil etmemek de yine aynı harekettir. Bundan başka, bu müzede Türk meskûkatına ve an'anâtına dair birçok millî yadigârların mevcut olduğunu da kimse inkâr edemez. Şu kadar ki, millî bir müzenin vazifesi, millî

eserlerin milyonda birini toplayıp da baki kalanlarını yabancılara kaptırmak değildir. Hamdi Bey müzesinin ilmî, medenî ve beynelmilel kıymetleri gayet yüksek olabilir; fakat, harsî ve millî kıymeti öteki kıymetlerine nisbetle çok aşağıdır. Hattâ bu itibarla, Evkaf müzesindeki eşyanın hemen cümlesi Türk harsına mensup eserler olduğu için, bu müze evvelkinden daha kıymetli görülebilir.

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, bugün, bizde hakikî bir Türk müzesine ihtiyaç vardır. Bu Türk müzesi Türk bedialarını satın alabilmek için kâfi bir tahsisata malik olmalı ve her şehirde arayıcıları bulunmalıdır. Aynı zamanda memleketimizden umum antikaların ve bediaların ihracını şiddetle meneden bir kanun yapmalıdır. Evkaf müzesi de liva evkaf memurlarını çalıştıracak olursa, vakıf binaların enkazı ve yıpranmış eşyası arasında daha birçok kıymetli âbideler bulunabilecektir. İhtimal ki ileride bu üç müze birleşerek tek bir müze halini de alacaktır. Herhalde şimdilik yalnız Türk harsına dair eserler toplayacak millî bir müzeye şiddetle ihtiyaç vardır.

2) Etnoğrafya müzesinin vazifesi, millî müzeninkinden başkadır. Millî müze, millî tarihimizin müzesidir. Etnoğrafya müzesi ise, milletimizin hâlihazırdaki hayatının müzesidir. Hal'in Mazi'den farkı ne ise, etnoğrafya müzesinin de, millî tarih müzesinden farkı odur.

Etnoğrafya müzesi, evvelâ, milletimizin bugün muhtelif livalarda, kazalarda, şehirlerde, köylerde, obalarda kullanmakta olduğu bütün eşyayı toplayacaktır. Bu toplanan eşyadan her nev'i sırasiyle en iptidaî şeklinden en mütekâmil şekline kadar bir tekâmül silsilesi halinde dizilecektir. Meselâ ayakkabı nev'ini alalım: Bunun en iptidaî şekli olan çarıktan başlıyarak en mütekâmil şekli olan zarif fotinlere kadar bütün tekâmül merhaleleri bir tedriç silsilesi halinde sıralanacaktır. Serpuşlar, erkek ve

kadın elbiseleri, eyer takımları, çadırlar, yataklar ilh... hep böyle tekâmül sıraları suretinde dizilecektir. Evlerin ve sair aynen nakli kabil olmıyan büyük binaların küçük modelleri yapılacaktır. Köy, şehir, köprü, cami gibi manzaraların fotoğrafları aldırılacaktır.

Fakat, etnoğrafya müzesinin toplayacağı şeyler, yalnız bu gibi maddî eşyaya münhasır değildir. Halk içinde hâlâ yaşamakta bulunan peri masallarını, koşma ve destanları, mâni ve tekerlemeleri, darbımesel ve bilmeceleri, fıkra ve menkıbeleri şehir şehir, köy köy araştırmalar yaptırarak toplamak vazifesi de etnoğrafya müzesine aittir. Aynı zamanda, her nahiyenin konuştuğu Türk lûgayvesine mensup hususî kelimeleri, hususî savtiyatı (fonetik) ve hususî sarf ve nahiv kaidelerini de cemedecektir. Bunlardan başka, halk arasında "tandırname ahkâmı" veyahut "keçe kitap" adları verilen ve hâlâ tahsilsiz kadınlarla bilgisiz halk arasında inanılmakta bulunan âmiyâne itikatları ve bunlara merbut bulunan sihriyyen-dinî âyinleri cemedecektir. Meselâ, bu itikatlardan birine göre her insanın kendisine mahsus bir perisi vardır ki, sahibinin kırklı olduğu zamanlarda son derece azgınlaşarak tehlikeli bir vaziyet alır. İnsanlar aşağıdaki üç halde kırklı olurlar:

1) Bir çocuk dünyaya geldiği zaman, çocukla beraber annesi ve babası kırklı olurlar. 2) Bir evlenme vukua geldiği zaman hem gelin, hem de güveyi kırklı olurlar. 3) Bir adam öldüğü zaman onunla aynı evde yaşayan bütün yakın akrabaları kırklı olurlar.

Kırklıların ifasına itina etmesi lâzımgelen bir takım sihriyyen - dinî âyinler vardır: Meselâ, iki kırklı kadın - bunlar, ister aynı sebepten ister ayrı sebeplerden kırklı olmuş olsunlar - bir odada rastgele birleşirlerse mutlaka öpüşmeleri lâzımdır. Öpüşmezlerse, perileri birbiriyle kav-

ga ederler, perilerden biri, bu kavgada yaralanır, yahut ölürse, aynı hal sahibine de intikal edeceğinden, bu âyini icra etmemekte büyük bir tehlike mevcuttur. Yine iki kırklı insan, biri diğerinin fevkinde bulunan iki odada yatamazlar.

Tandırnameye göre, her adamın bir perisi olduğu gibi, her evin de bir perisi vardır. Ev perisi, evin temiz tutulmamasından öfkelenir. Bu öfkelenme, aile hakkında muzır olacağından ev kadını, evin her tarafını temiz tutmağa itina eder. Demek ki, bu bâtıl itikatlar içinde faydalı olanlar da vardır. Etnoğrafya müzesi bunlardan başka her nahiyedeki lisanî savtiyat (fonetik) ile halk me'odilerini (nağmelerini) ya fonoğraf âletiyle, yahut nota usuliyle zapteder. Demek ki, etnoğrafya müzesinin behemehal bir fotoğrafçısı, bir fonoğrafçısı, bir notacısı bulunmak lâzımdır. Masal toplayanlar herkesten din'edikleri alelûmum masalları zaptetmemelidirler. Masalcı namı verilen bir takım ihtiyar kadınlar yahut erkekler vardır ki, bunlar masalları an'anevî tâbiriyle ve bediî üslûplariyle naklederler. Böyle hakikî bir masalcı ele geçirilirse onun nakledeceği bütün masallar aynen zaptolunmalıdır. Çünkü millî masallar ancak böyle her tâbiri bir müessese olan masallardır. Koşmalar, türküler ve nağmeler de hakikî saz şairlerinden alınmalıdır. Nasreddin Hocaya, Karagözle İncili Çavuşa, Bekri Mustafaya, bektaşilere ait fıkralar da mütehassıs'arından öğrenilmelidir. Milletlere ve mesleklere ait taklitler meddahlardan iktibas edilmelidir. Tandırname itikatları, onlara henüz inanmakta bulunan tahsilsiz kadınlardan sorulmalıdır. Her yerin hususî lûgayvesine ait tetkikler de mahallerinde yapılmalıdır.

3) Millî hazineî evrak, Vekâletlerin gizli ve mahrem mahiyette bulunan hususî hazineî evraklarından başkadır. Millî hazineî evrak, artık hükûmetle alâkası kal-

mamış olan eski evrakın hazinesidir ki, milletin müverrihleri ve ilim adamları için tasnif ve muntazam bir idare altında teşhir olunur. Maatteessüf... gerek Babıâliye ve Hariciyeye, gerek Defter Hâkaniye, Evkafa ve Fetvahaneye ait eski evrak mahzenleri şimdiye kadar ne bir araya toplanmış, ne tasnif edilmiş, ne de muhafaza'arına itina olunmuştur. Millî tarihimizin en doğru vesikaları olan bu evraktan en mühimleri aşırılarak Avrupa kütüphanelerine naklolunmaktadır.

Diyarbakır gibi bazı eski vilâyet ve eyalet merkezlerinde gayet kıymetli olan kavim evrakını bakkal'ara satılarak sargı kâğıdı suretinde kullanıldığı da vâkidir. Görülüyor ki, millî bir hazinei evrakın da behemehal sür'atle tesisi lâzımdır.

4) Millî tarih kütüphanesi de umumî kütüphaneden başkadır. Umumî kütüphane, ilmin, edebiyatın her şubesine ait kitapları cami olmak lâzımgelir. Millî tarih kütüphanesi ise yalnız millî harsımızı teşkil eden müesseselere ait tarihleri ve tarihî membalarla vesikaları, muhtevî olmalıdır. Bu kitaplar ve vesikalar dinimizin, ah'âkımızın, hukukumuzun, felsefemizin, edebiyatımızın, musikimizin, mimarîmizin, iktisadımızın, askerliğimizin, siyasetimizin, ilimlerimizin ve fenlerimizin tarihlerini ve vesikalarını tamamiyle ihtiva etmelidir. O halde ki, bu tarih şubelerinden her hangi birinin tarihini yazmak istiyen bir müverrih ihtiyaç gördüğü bütün menbaları ve vesikaları bu kütüphanede hazır bulabilsin.

5) İhsaiyat (istatistik) Müdürlüğü Umumiyesi de, her vekâletten tesis ettiği hususî ihsaiyat teşkilâtından başkadır. Çünkü, her vekâletin tesis ettiği ihsaiyat teşkilâtı, yalnız kendi resmî muamele'erinin muhtaç bulunduğu ihsaî rakamlara ehemmiyet verir. İhsaiyat Müdüriyeti Umumiyesi ise, millî harsın tezahürü için muhtaç oldu-

ğumuz ve millî hayatın bütün şubelerine şâmil, umumî bir ihsaiyat teşkilâtıdır. Avrupalı bir mütehassısın idaresinde bulunacak olan bir İhsaiyat Müdüriyeti Umumiyesi teşekkül ettikten sonra, vekâletlere ve sair gayri resmî müesseselere mensup bütün ihsaî teşkilâtlar onun kumandası altına verilerek hepsi, aynı usul ve sistem dahilinde çalıştırılacaklardır. İşte ancak, böyle merkezî bir ihtisas dairesine mensup ihatavî bir ihsaiyat teşkilâtı vücuda geldikten sonradır ki, memleketimizde ihsaî rakamlardan içtimaî noksanlarımızın ve meziyetlerimizin anlaşılması mümkün olur... Tatbik olunan ıslâhların ve teceddütlerin cemiyet için muzır yahut faydalı oldukları da ancak böyle esaslı ihsaiyat defterlerinin ihzarından sonra keşif ve tetkik olunabilir.

Millî harsın bu saydığımız teşkilâtları sırf millî harsı arayıp bulmağa yarayanlardır. Millî harsın başka bir takım teşkilâtları da vardır. Bunların vazifesi de, millî hars aranıp bulunduktan sonra, Avrupa medeniyetinin onun muhtelif şubelerine aşılanmasından ibarettir. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar da şunlardır: Tarih Darülfünunu (üniversitesi), Türkiyat Encümeni (akademi) dir. Bunlardan misâl olarak Darülelhanı alalım: İstanbul'da mevcut bulunan Darülelhan dümtek usulünün, yani Bizans musikisinin Darülelhanıdır.

Bu müessese, iptidaî unsurları halkın samimî melodilerinde tecelli eden ve Avrupa musikisine tevfikan armonize edildikten sonra asrî ve garbî bir mahiyet alacak olan hakikî Türk musikisine hiç ehemmiyet vermemektedir. Mevcut Darülbedayi de aynı haldedir. Çünkü, tiyatronun terakkisi en ziyade güzel Türkçe ile halk vezninin kabulüne bağlı iken, mevcut Darülbedayi bu esaslara kâfi derecede kıymet vermemektedir. Binaenaleyh bu iki mü-

essesenin Türk Darülelhanı ve Türk Darülbedayii haline getirilmesi de lâzımdır.

Mevcut müesseseler içinde Türk harsına hâdim olan yalnız Darülfünundur.

Darülfünunun edebiyat medresesi (fakültesi), âdeta hars medresesi demek olduğundan millî harsı yükseltmeğe en çok çalışan bu müessesedir.

Türkiyat Encümenine gelince, bugün böyle bir müesseseyi en mükemmel bir halde teşkil etmek imkânı vardır. Çünkü, Avrupanın muhtelif milletlerine türkiyat ilmi için canını vakfetmiş büyük türkologları bu encümene âza sıfatiyle almak kabildir. Avrupalı türkologlarla yerli türkiyatçılarımızdan mürekkep bir encümen teşkil olunursa, bu heyet hem millî harsın hazinelerini arayabilecek, hem de beynelmilel akademiler âleminde ilmî bir velâyet ihraz edebilecektir.

X

HARS VE TEHZİB

Fransızca "culture" kelimesinin iki ayrı mânası vardır. Bu mânalardan birini hars, diğerini tehzib (yetiştirme, yükseltme) tâbiriyle tercüme edebiliriz. Hars hakkındaki bütün suitefehhümler (yanlış anlamalar) Fransızca kültür kelimesinin böyle iki mânalı olmasındandır. O halde, biz lisanımızda, bu iki mânayı, "hars" ve "tehzib" kelimeleriyle ayırırsak, kendi memleketimizde bu suitefehhümlere nihayet vermiş oluruz. Hars ile tehzib arasındaki farklardan birincisi, harsın demokratik, tehzibin aristokratik olmasıdır. Hars, halkın an'anelerinden, teamüllerinden, örflerinden, şifahî veya yazılmış edebiyatından, lisanından, musikisinden, dininden, ahlâkından, bediî ve iktisadî mahsullerinden ibarettir. Bu bedialarım hazinesi ve müzesi halk olduğu için, hars, demokratiktir. Tehzib ise, yalnız yüksek bır tahsil görmüş, yüksek bir terbiye ile yetişmiş hakikî münevverlere mahsustur. Manner Arnold un "tatlılık ve ziya mezhebi" tâbiriyle ifade ettiği meal, tehzib'in tarifi demektir. Tehzibin esası, iyi bir terbiye görmüş olmak; ma'kulâtı, güzel san'atları, edebiyatı, felsefeyi, ilmi ve hiç bir taassup karıştırmaksızın dini. gösterişsiz, samimî bir aşk ile sevmektir. Görülüyor ki ,tehzib, hususî bir terbiye ile husule gelmiş hususî bir duyuş, düşünüş, ve yaşayış tarzıdır.

Hars ile tehzibin ikinci farkı birincinin millî, ikincinin beynelmilel olmasıdır. Bir insan, harsın tesiriyle, belki de yalnız kendi milletinin harsına kıymet verir. Fakat,

tehzib görmüşse, başka milletlerin harslarını da sever ve onların lezzetlerini de tatmaya çalışır. Binaenaleyh, tehzib, temas ettiği insanları biraz insaniyetçi, biraz müsamahakâr, her ferde, her millete karşı hayırhah ve iktitafçı = éclectique yapar.

Harsla, tehzibin bu ikinci farkı, bizi milliyetçilik ve beynelmileliyetçilik meselesinin tamikine (derinleştirilmesine) sevkediyor.

Millet, aynı harsta müşterek olan ferd'lerin heyeti mecmuasıdır. Beynelmileliyet, aynı medeniyette müşterek olan milletlerin heyeti mecmuasıdır. Beynelmileliyete, medeniyet zümresi de denilebilir.

Fakat, medeniyet zümresini hususî bir medeniyete mensup milletlerin heyeti mecmuası gibi telâkki etmiyen adamlar da vardır. Bunlara göre, ayrı ayrı medeniyetler yoktur, bütün insanların mecmuu, bir tek medeniyet zümresinden ibarettir ve bu bir tek medeniyet zümresi, milletlerden değil, ferdlerden mürekkeptir. Bu fikirde bulunan insanlara kozmopolit adı verilir. Kozmopolitler, "Milletim nev'i beşerdir, vatanım ruyi zemin" diyen dünyacılardır. Bunların medeniyet zümresi hakkındaki telâkkileri, milliyetperverlikle itilâf edemez. Çünkü milliyetçilere göre, beşeriyet, hayvanat ilminde sair hayvan nevileriyle beraber tetkik olunan beşer nev'inden ibarettir. İçtimaî ferdler demek olan insanlar ise, milletler halinde yaşarlar. Türkçülük millet esasını kabul etmiyen hiç bir sistemle itilâf edemiyeceğinden, kozmopolitleri içine alamaz.

Beynelmileliyetçiliğe gelince, bu tamamen kozmopolitliğin zıddıdır. Çünkü beynelmileliyetçilere göre, medeniyet zümresi bütün insanların heyeti mecmuası demek değildir. Zaten medeniyet bir değil, müteaddittir. Her medeniyetin kendisine mahsus bir camiası, yani bir me-

deniyet zümresi vardır. Aynı zamanda, bu medeniyet zümreleri fertlerden değil, milletlerden mürekkeptir. Medeniyet zümresi bir cemiyete benzetilirse, onun fertleri de milletler olur. Medeniyet zümresine Milletler Cemiyeti denilmesi bundandır.

[Fakat bu Milletler Cemiyeti tâbiri doğru değildir. Çünkü, cemiyet, müşterek bir vicdana malik olan tam bir zümre demektir. Müşterek vicdan harstan ibaret olduğu için, cemiyet kadrosuna girebilecek zümreler, ancak milletlerle onların cersumeleri olabilirler. Diğer taraftan, birçok cemiyetleri içine alan daha büyük zümrelere camia namı verilir. O halde, milletler cemiyeti yerine milletler camiası demek daha münasiptir.]

Bu ifadelerden anlaşıldı ki, her medeniyet zümresi, bir beynelmileliyet dairesidir. Bir cemiyetin millî bir harsı olması, onun beynelmilel bir medeniyete de mensup olmasına mâni değildir. Medeniyet, aynı beynelmileliyete mensup milletlerin arasında müşterek bulunan müesseselerin heyeti mecmuası demektir.

Demek ki, bir beynelmileliyet dahilinde hem onu terkip eden bütün milletlere şâmil müşterek bir medeniyet, hem de her millete has millî harslardan mürekkep bir harslar kolleksiyonu vardır. O halde, biz Avrupa medeniyetine girdiğimiz zaman, yalnız beynelmilel bir medeniyete vâris olmakla kalmıyacağız; aynı zamanda medeniyetdaşımız olan bütün milletlerin hususî harslarından da telezzüz etmek (lezzet almak) imkânına sahip olabileceğiz. Millî bir cemiyet, nasıl, taksimi âmâl ve ihtısas tarikiyle meslekî zümrelere ayrılmışsa, beynelmilel bir camia da âdeta beynelmilel bir taksimi âmâlin ve beynelmilel ihtisasın hükmüne tâbi olarak, millî ve hususiyülmahiye (özel mahiyetli) harslara ayrılmıştır.

Binaenaleyh, insanlar, sırf millî zevkleriyle tattıkla-

rı zaman, yalnız millî harslarına uygun eserlerden hoşlanırlar. Fakat, insan, her gün aynı yemeği yemekten usandığı gibi, daima aynı harsa mensup edebiyattan, aynı musikiden, aynı mimariden, ilh... gıda almaktan da bıkar. Bu sebeple şikemperverler, her gün yemek listelerini değiştirdikleri gibi, tehzibli adamlar da, zaman zaman başka harsların çeşnileriyle ağız değiştirmeğe ihtiyaç duyarlar.

Eski zamanlarda esnaf dernekleri, muayyen zamanlarda ârifane (1) ziyafetleri yaparlar. Her hirfetdaş, kendi evinde en iyi yapılan yemeği yaptırır, hirfetdaşlar, kırda yahut bir evde birleşerek bu yemekleri beraberce yerlerdi. Medeniyet zümresinin beynelmilel münasebetleri de bir ârifane ziyafeti gibidir. Her millet, bu ziyafete kendi harsını götürerek bütün milletlerin harslarından tezevvuk etmek (zevk almak) hakkını iktisap eder. Şu kadar var ki, yalnız millî harstan hoşlanan "millî zevk" ile, yabancı harslardan hoşlanan "haricî zevk"i birbirine karıştırmamalıdır. Avrupa'nın bütün milletlerinde gördüğümüz normal nümuneye göre, her milletin aslî ve daimî olan zevki, millî zevkidir; haricî zevk ancak tâli bir derecede kaldığı zaman makbul olabilir. Eski Osmanlı hayatında ise iş böyle değildi. Havas sınıfında haricî zevk, aslî ve daimî zevk halini almıştı. Millî zevke gelince, tâli bir kıymetten bile mahrum bırakılmıştı. Bu sebeple eski edebiyatımız Acem zevkinin, Tanzimat edebiyatı da Fransız zevkinin mahsullerinden ibaret kaldı ve şimdiye kadar bizde millî bir edebiyat husule gelmedi. O halde, tehzib, böyle marazî bir hal aldığı zamanlar muzır olur. Bir teh-

---

(1) Bu kelimenin aslı "harifane"dir. Harif "hirfetdaş" demek olduğundan, arifane tâbiri, "hirfetdaşçasına bir ziyafet" mânasını ifade eder. (Z. G.)

zib, millî harsın hukukuna riayet ettiği müddetçe normaldir, millî haklarını çiğnemeğe başladığı andan itibaren, hasta ve malûl bir tehzib mahiyetini alır.

Bu izahlar gösteriyor ki, Türkçülük, kozmopolitlikle itilâf edemez. Hiçbir Türkçü, kozmopolit olmadığı gibi, hiçbir kozmopolit de Türkçü olamaz. Fakat, Türkçülükle beynelmileliyetçilik arasında, itilâfa mâni hiçbir zıddiyet yoktur. Her Türkçü aynı zamanda beynelmileliyetçidir. Çünkü her ferdimiz millî ve beynelmilel olarak iki içtimaî hayat yaşamaktayız. Millî hayatımız ise bir taraftan beynelmilel olan medeniyetten, diğer taraftan herbiri hususî ve orijinal lezzetlerin bir mecmuası olan yüzlerce harslardan hisselerimizi almaktan ibarettir. Tanzimattanberi resmen mensup olduğumuz medeniyete gelince, bu da garp medeniyetidir.

İşte asrî camiamız olan bu garp medeniyetiyle, ona mensup bütün harslardan nasibimizi almak içindir ki, telif ve tercüme encümeni, garp medeniyetinin beynelmilel mahiyeti haiz bütün anketlerini (otorite tanınan monografileri) ve millî harsların çiçekleri hükmünde bulunan umum muhallideleri (chef dœuvre'leri) tercüme ettirmeğe karar verdi.

Görülüyor ki, Türkçü'erin hars dedikleri şey, ne Fransızların culture'ü, ne de Almanların kültür'üdür. Fransızlara göre, Fransız *culture*'ü ötedenberi sırf edebî kuvvetiyle cihanşümul bir tehzib mahiyeti almıştır. Almanlara göre, gûya Alman *kültür*'ü de, orduları mağlûp olmasaydı askerî ve iktisadî kuvvetleriyle bütün cihana hâkim olacaktı. Türk harsının faaliyeti; bunlar gibi müteaddi (aktif) değil, nâzım (pasif) dir. Biz harsımızı; yalnız kendi zevkimiz, kendi telezzüzümüz için yapacağız. Başka milletler de, ondan, Loti'lerin ve Farrère'lerin yap-

tığı gibi, arasıra tadarak telezzüz edebilirler. Nasıl ki, biz de Fransız, İngiliz, Alman, Rus, İtalyan milletlerinin harslarıyla arasıra tezevvuk ediyoruz ve edeceğiz. Fakat bundan sonra, bu tezevvukumuz hiçbir zaman egzotizm'in hududunu aşmıyacaktır. Bizce, Fransızlara, İngilizlere, Almanlara, Ruslara, İtalyanlara ait güzellikler, ancak egzotik güzellikler olabilir. Bu güzellikleri sevmekle beraber, hiçbir zaman gönlümüzü onlara vermiyeceğiz. Biz gönlümüzü ruz-u elestten (ezelden) beri millî harsımıza vermişizdir. Bizim için dünya güzeli, millî harsımızın güzelliğinden ibarettir. Biz, medeniyetçe, irfanca, iktisatça ve tehzibce Avrupa milletlerinden çok geri kalmış olduğumuzu inkâr etmeyiz ve medeniyetçe onlara yetişmek için bütün kuvvetimizle çalışacağız. Fakat hars itibariyle hiçbir milleti kendimizden üstün göremeyiz. Bize göre, Türk harsı dünyaya gelmiş ve gelecek olanların en güzelidir. Binaenaleyh, ne Fransız kültürünün, ne de Alman kültürünün mukallidi ve tâbii olmamıza imkân yoktur. Biz, onları da, diğer harslar gibi yalnız milletlerine mahsus hususî harslar addederiz ve onlardan da sair harslar gibi yalnız egzotik bir zevkle mütelezziz oluruz.

Görülüyor ki, Türkçülük bütün aşkiyle yalnız kendi orijinal harsına meftun olmakla beraber, şoven ve mütaassıp değildir. Avrupa medeniyetini tam ve sistematik bir surette almağa azmettiği gibi, hiç bir milletin harsına karşı istiğna ve istihfafı da yoktur. Bilâkis, bütün harslara kıymet veririz ve hürmet ederiz. Hattâ, birçok itisaflarına hedef olduğumuz milletlerin bile, siyasî teşkilâtlarını sevmemekte devam etmekle beraber; medenî ve harsî eserlerine meftun, mütefekkirleriyle san'atkârlarına hürmetkâr kalacağız.

İKİNCİ KISIM

TÜRKÇÜLÜĞÜN PROGRAMI

Birinci Mebhas

LİSANÎ TÜRKÇÜLÜK

I. — YAZI DİLİ VE KONUŞMA DİLİ.

Türkiye'nin millî lisanı İstanbul Türkçesi'dir; buna şüphe yok! Fakat, İstanbul'da iki Türkçe var: Biri konuşulup da yazılmayan İstanbul lehçesi, diğeri yazılıp da konuşulmayan Osmanlı lisanıdır. Acaba, millî lisanımız bunlardan hangisi olacaktır?

Bu suale cevap vermeden, lisanımızı, başka lisanlarla mukayese edelim: Başka lisanlar, milletlerinin payitahtlarına ait lisanlardır. Fakat, başka payitahtların hepsinde konuşulan dille yazılan dil aynı şeydir. Demek ki, konuşma diliyle yazı dilinin birbirinden başka olması, sırf İstanbul'a mahsus bir haldir. Umum milletlerde bulunmayıp da yalnız bir millette tesadüf edilen bir hal normal olabilir mi? O halde, İstanbul'da gördüğümüz bu ikilik, lisanî bir hastalıktır. Her hastalık tedavi edilir. O halde, bu hastalığın da tedavisi lâzımdır. Fakat, bu tedaviyi yapabilmek, yani lisandaki ikiliği ortadan kaldırmak için, şu iki şeyden birini yapmak lâzım: Ya, yazı dilini aynı zamanda konuşma dili haline getirmek, yahut konuşma dilini aynı zamanda yazı dili haline koymak.

Bu iki şıktan birincisi mümkün değildir; çünkü, İstanbul'da yazılan lisan, tabiî bir dil değil, Esperanto gibi sun'î bir dildir. Arapça, Acemce ve Türkçenin kamuslarını, sarflarını, nahivlerini birleştirmekle husule gelen bu Osmanlı Esperantosu, nasıl konuşma dili olabilsin? Her

mâna için, lâakal üç şekli, her edat için lâakal üç lâfzı muhtevî olan bu sun'î zevaid halitası, nasıl canlı bir lisan haline girebilsin?

Demek ki, İstanbul'da yazı dilinin konuşma dili haline geçmesi mümkün değil. Bunun mümkün olmadığı, asırlarca uğraşıldığı halde, muvaffakiyet hâsıl olmamasiyle de sabittir. Farzı muhal olarak, birtakım müstebidâne kanunlarla İstanbul ahalisi bu acaip yazı diliyle konuşmaya başlamış olsaydı bile, yine bu yazı dili, gerçekten millî lisan olamazdı. Çünkü, onu konuşma dili olarak yalnız İstanbul'un değil, bütün Türkiye'nin kabul etmesi lâzım gelirdi. Bu kadar büyük bir cemiyete ise zorla hiçbir şey kabul ettirilemezdi.

O halde, yalnız bir şık kalıyor: Konuşma dilini yazarak yazı dili haline getirmek! Zaten, halk muharrirleri, bu işi eskidenberi yapıyorlardı. Osmanlı edebiyatının yanında, halk diliyle yazılmış bir Türk edebiyatı, altı, yedi asırdanberi mevcuttu. Demek ki, lisanî ikiliği kaldırmak için yeniden hiçbir şey yapmaya lüzum yoktu. Osmanlı lisanını hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak, halk edebiyatına temel vazifesini gören Türk dilini, aynile millî lisan addetmek kâfi idi: İşte Türkçüler, lisanımızdaki ikiliği kaldırmak için şu umdeyi kabul etmekle iktifa ettiler: İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak. Bu suretle yazılacak olan İstanbul konuşma diline yeni lisan, sonra güzel Türkçe, daha sonra yeni Türkçe adları verildi.

II. — HALK LİSANINA GİRMİŞ ARAPÇA VE ACEMCE KELİMELER.

Bazı mu'terizler diyorlar ki: "Siz Osmanlı lisanındaki arabî ve farisî kelimelerden şikâyet ediyorsunuz. Hal-

buki halk dilinde de, bu lisanlara mensup birçok kelimeler vardır."

Filhakika, halkın konuşma dili de Arapçadan alınmış birçok kelimeleri muhtevidir. Fakat halkın konuşma diline almış olduğu bu kelimeler, havas sınıfından olan âlimlerle ediblerin Osmanlı lisanına almış olduğu arabî ve farisî kelimelerden iki suret'e farklıdır.

Evvelâ, halk lisanında müteradif kelimeler yoktur. Halk, Arapçadan ve Acemceden bir kelime aldığı zaman onun müteradifi olan Türkçe kelimeyi Türkçeden büsbütün atar: Bu suretle lisanda müteradif kelime'er kalmaz. Meselâ, halk hasta kelimesini alınca sayru lâfzını, ayna kelimesini alınca, gözgü lâfzını, merdiven kelimesini alınca, baskıç lâfzını tamamiyle unutmuştur.

Vâkıa, bazan halkın, Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimeler yanında, eski Türkçelerini de muhafaza ettiği görülüyor. Fakat, böyle bir hal vukuunda da yine müteradif kelimeler vücude gelemez. Çünkü, ya Arapçadan ve Acemceden alınan kelimenin, yahut eski Türkçe kelimenin mânasında bir tegayyür husule gelerek, ikisi arasındaki müteradiflik zail olur. Meselâ siyah ve beyaz kelimeleri alındıktan sonra, kara ve ak kelimeleri Türkçede bâki kalmış. Fakat, ne siyah kelimesini kara kelimesinin, ne de beyaz kelimesini ak kelimesinin müteradifi addedemeyiz. Çünkü halk siyahla beyazı maddiyatta, kara ile akı maneviyatta kullanıyor. Meselâ siyah yüzlü bir adamın alnı ak olabilir, beyaz çehreli bir adamın da yüzü kara çıkabilir.

Bazan da, halkın Arapçadan ve Acemceden aldığı kelimelerin Türkçesi, zaten mevcut olmadığı için, müteradifliğe hiçbir sebep bulunmaz. Abdest, namaz, Kur'an, cami, ezan kelimeleri gibi.

Âlimlere ve ediblere gelince, bunlar hem Türkçe ke-

limeleri, hem de bunların arabî ve farisî mukabillerini tamamiyle ayni mânada olarak kullanırlar. Bu suretle, onların Türkçesinde, her hususî mâna için, biri Türkçe, biri Arapça ve biri Acemce olmak üzere lâakal üç tâbir mevcuttur. Meselâ, su, âb, mâ; gece, şeb, leyl; ekmek, nan, hubuz; et, güşt, lâhim gibi. Osmanlı lisanında, mutlaka her mâna için, üçer müteradiften mürekkep olan böyle bir teslis mevcuttur. Bazı mânaların Arapçada müteaddit tâbirleri bulunduğu için, bu gibi mânaların müteradifleri bittabî üçten daha fazla bulunur; arslan, şir, esed, gazanfer, haydar, zür'am ilh... gibi.

Saniyen, halk Arapçadan, Acemceden ve sair yabancı lisanlardan aldığı kelimeleri ya lâfzan, yahut mânen tahrif eder, yani temsil eyler.

Lâfzan tahrife misâl: haste: hasta, hafte: hafta, nerdüban: merdivan, çarçupe: çerçeve, gavga: kavga, bekere: makara, zukak: sokak, pâre: para.

Mânen tahrife misâl: "Haste" kelimesi farisîde "birisi tarafından yaralanmış" mânasına iken, Türkçede "mariz" mukabili olmuştur. "Şafak" kelimesi Arapçada "garp ufkunun akşam kızıllığı" mânasına iken Türkçede Şark ufkunun sabah kızıllığı mânasını almıştır. "Şafak sökmek" tâbirinde olduğu gibi. Farisîde "hâce" kelimesi "efendi" mânasınadır. Bu kelime, Türkçede hem lâfzını değiştirerek "hoca" mânasını almış, hem de mânasını değiştirerek "halk fakihi" ve "mektep muallimi" mânalarını almıştır. Farisî "bazar" kelimesi, "b" ile telâffuz olunur ve "çarşı" mânasına delâ'et eder bir kelime iken, Türkçede "p" ile telâffuz olunan ve hem cumartesiden sonra gelen günün ismi, hem muayyen günlerde muayyen mevkilerde kurulan günlük panayır, demek olan "pazar" şekline inkılâp etmiştir. Pazarlık kelimesi de bu son şekilden doğmuştur.

"Pâre" kelimesi de, farisî lisanında, "kısım, parça" mânasına iken, Türkçede "para" şeklini almakla beraber, mübadele vasıtası olan sikke, yahut kâğıt mânasını almıştır.

Bazı kelimeler zâhirde, eski mânasını muhafaza etmiştir. Fakat bu kelimenin dahil olduğu terkipler tetkik olunursa, bu gibi kelimelerde de mânaca gayri mahsus tebeddüller vukua geldiği anlaşılır: Meselâ abdest kelimesi lâfızca ve mânaca değişmemiş görünür. Halbuki, bu kelimenin başındaki "a" harfi meddini kaybettiği gibi, nihayetindeki "i" harfi de telâffuzdan sâkıt olmuştur. Bundan başka, "büyük abdest" ve "küçük abdest" gibi terkipler gösteriyor ki, mânaca bir tagayyüre uğramıştır.

Demek ki, halk aldığı kelimeleri temsil ediyor. Evvelâ, "her mânanın yalnız bir kelimesi olmalıdır" umdesine riayet ederek, müteradifleri kabul etmiyor. Ve lisanı, her kelimesi, vazifesi muayyen bir uzuv mahiyetinde bulunan, hakikî bir uzviyet şeklinde muhafaza ediyor. Tabiî, bu işi, halk bilerek ve düşünerek yapmıyor; içtimaî bir selika ile şuursuz bir surette yapıyor. Halkın lisanında, her kelimenin mutlaka diğer kelimelerden ayrı bir mânası vardır. Ve idrak sahasına girmiş olan fikrî ve hissî her mânanın da mutlaka bir kelimesi vardır.

Âlimler ve ediblere gelince, bunlar, halkın temsil mahiyetinde olarak yaptığı bu tağyirleri, tahrif mahiyetinde telâkki etmişler ve halkın arabî ve farisî kelimeleri gerek lâfzan ve gerek mânen tağyir etmekle meydana çıkardığı kelimelere galatat namını vermişlerdir. Âlimlerin galatat namiyle yazılmış kitapları tetkik olunursa görülür ki, onlar nazarında fesahat, arabî ve farisî kelimeleri, Türkçede aldıkları şekillere değil, esasen mensup oldukları lisandaki kadîm şekillerinde kullanmaktır. Bu telâkkiye göre, Osmanlıcanın hiçbir istiklâli, hiçbir temsil salâhiyeti yok-

tur. Daima kelimeler, gerek lâfzan ve gerek mânen kadîm şekillerine irca edilmeli ve hattâ, kelimelerin imlâları da mutlaka bu eski şekillere göre yazılmalıdır. Bu telâkkinin daha iyi anlaşılması için, bir vak'ayı misâl olarak zikredeceğim:

Bir zaman Darülfünunda, felsefî ıstılâhları tâyin ve tesbit etmek üzere ilmî bir encümen teşekkül etmişti. Bu encümende fesahatçilerden biri "dikkat" kelimesinin "attention" mukabil olamıyacağını ileri sürdü: Gûya, dikkat kelimesi, "dakik = ince" sıfatından iştikak ettiği için incelik mânasına imiş.

Bu iddiaya karşı incelik kelimesi lisanımızda varken, bu mânaya delâlet eden dikkat kelimesine ihtiyacımız yoktur. Fakat, halkın kullandığı mânada olmak üzere, bu kelime lisanımızın atılması mümkün olmayan elzem bir unsuru olmuştur denildi. Fakat, muteriz kabul etmedi: "Dikkat kelimesi daima incelik mânasına kalacaktır. Halkın kullandığı tâbirleri, ilim kabul edemez. Doğru olan kelimeler, kelimelerin eski şekilleridir. Kelimelerin hakikî mânaları, istimalle değil, iştikakla bilinir. Binaenaleyh, attention kelimesine başka bir mukabil aramağa başladılar. Birisi tahdik kelimesini ileri sürdü, bir diğeri iltifat kelimesini teklif etti. Gûya "tahdik" kelimesi, göz bebeği mânasına olan "hadeka"dan gelirmiş. Dikkatte de bilhassa âmil olan göz bebeği imiş. "İltifat"ın Arapçadaki mânası da "göz ucuyla bakmak" imiş. "İltifat" kelimesi, lisanımızdan başka mânayadır denildi. "Öyle şey olmaz, Arapça, Acemce kelimeler, bizim lisanımızda kadim asaletlerini ve fesahatlerini muhafaza edeceklerdir. Avamın cehaletle yaptığı tahriflere galatat denilir. Bunların hepsini terkederek, kelimelerin kadim ve fasih şekillerine rücû etmek lâzımdır." diye cevap verildi.

Görülüyor ki, halk, aldığı kelimeleri lâfzan ve mânen temsil ettiği halde, fesahatçi âlimler bu temsilin aleyhindedirler. Halka göre, galatı meşhur, lûgatı fasihadan evlâdır, âlimlere göre ise, lûgatı fasiha galatı meşhurdan evlâdır. Bundan başka, halka göre, memleketimizde istiklâl ve hükümranlık, ancak Türk lisanındadır. Bu lisana giren Arapça ve Acemce kelimeler Türk lisanının hâkimiyeti altına girerek onun savtiyat = phcnétique'ine ve lûgaviyat = lexicologie'sine tâbidir. Siyasî kapitülâsyonlar, siyasî istiklâl ve hâkimiyete münafi olduğu gibi, lisanî istiklâl ve hâkimiyete münafidir. [Lâkin, yine tasrih edelim ki, halk bunu şuurlu bir surette düşünmüyor, arının bal yapması gibi, şuursuz ve selikî bir surette yapıyor.]

Âlimlere nazaran, bilâkis, istiklâl ve hâkimiyet ancak arabî ve farisî kelimelerinde mevcuttur. Biz, onların istiklâl ve hâkimiyetine asalet ve fetahatine hürmet etmeğe mecburuz. Bizim lisanımıza gelince, o zaten, yüzde doksan dokuz arabî ve farisî kelimelerden mürekkep olduğu için, istiklâl dâvasında bulunamaz.

Görülüyor ki, lisanî Türkçülüğün ilk işi, fesahatçi, âlimlerin noktaî nazarlarını red ile, halkın şuursuz noktaî nazarlarını Türkçenin temeli olarak kabul etmektir. Binaenaleyh, Türkçülere göre, Osmanlıcıların fasihleri galat ve galatları fasihtir. Hattâ imlâda da, bu galatları, telâffuz olundukları gibi yazmak Türkçülüğün bir umdesidir. Bu esası ecnebi kelimelere de teşmil ederek fesahatçilerin sigara, jaket, Evropa şeklinde yazdıkları bu kelimeleri, halkın telâffuzu veçhile cigara, ceket, Avrupa yazmak lâzımdır.

III. — TÜRKÇÜLER VE FESAHATÇİLER.

Türkçülerin lisanî umde'eri, fesahatçilere ait noktaî nazarların zıttı olmakla beraber, tasfiyeci namını alan lisan inkılâpçılarının noktaî nazarlarına da muvafık değildir. Tasfiyecilere göre bir kelimenin Türk olabilmesi için, onun as'en bir Türk cezri'nden gelmesi lâzımdır. Buna binaen kitap, kalem, abdest, namaz, mektep, cami, minare, imam, ders gibi Arap veya Acem cezirlerinden gelmiş olan kelimeler halkın lisanına girmiş olduklarına bakılmayarak Türkçeden atılmalı ve bunların yerine ya unutulmuş olan eski Türk kelimeleri ihya, yahut çağataycada, özbekçede, tatarcada, kırgızcada, ilh... bulabileceğimiz aslen Türk cezrinden kelimeleri terviç veyahut Türkçede yeni edatları ve terkip usulleri icad ederek bunlar vasıtasiyle yeni Türkçe kelimeler ibdâ edilip ikame kılınmalıdır. Türkçülere göre, bu noktaî nazarlar da yanlıştır. Çünkü evvelâ hiç bir Türk cezrinin en eski zamanlara çıkıldıkça, Türk kalacağı iddia olunamaz. Bugün Türk cezrinden geldiğine kani bulunduğumuz birçok kelimelerin, vaktiyle çinceden, moğolcadan, tonguzcadan, hattâ hindceden ve farisîden eski Türkçeye girmiş olduğu ilmen sabit olmuştur.

Saniyen, kelimeler delâlet ettikleri mânaların tarifleri değil, işaretleridir. Binaenaleyh, kelimelerin hangi cezirlerden geldiğini, nasıl iştikak ettiğini bilmeğe de lüzum yoktur. Bu gibi şeyleri bilmek, yalnız lisancılar (filogog) ve lisaniyatçılar (lengist'ler) için lâzımdır. Lisanın sistemi ve şivesi noktaî nazarından hattâ muzırdır bile! Çünkü yukarıda Arap ve Acem cezirlerinden gelen kelimelerde gördüğümüz gibi, Türk cezrinden kelimelerde de bazan istimalî mâna, iştirakî mânadan başkadır. Me-

selâ, yabancı, yabandan gelmiş adam demek değildir. Kahvealtı kahveden sonra yenilen yemek mânasına gelmez. Bu gibi kelimeleri iştikakî mânalarında kullanmak, lisanî bir hastalıktır ki, buna iştikak hastalığı denilebilir. Meselâ bazı adamlar, "terlik" kelimesi söylenince, bunun istimalî mânasına ehemmiyet vermiyerek derhal iştikakî mânasını ararlar ve "ter için ayağa giyilen ayakkabı" diye kelimeyi cezrine irca etmeğe çalışırlar. Halbuki, terlik kelimesinin mânasını ararken, ter kelimesini hatırlamak, şive noktaî nazarından muzırdır. İştikak hastalığına uğramış bir adamın yanında meselâ "yabancılar geldiler" dediğimiz zaman, o, "yabancılar mı? Yabandan gelmişler, demek ki yabanî adamlardır" derse, tuhafımıza gitmez mi? Yahut, "şu terliği giyiniz" dediğimiz zaman, "ayağım terli değil; terlik giymeğe ihtiyacım yok" cevabını verirse, gayri ihtiyarî gülmez misiniz? Maamafih halka mahsus bir iştikakçılık da vardır ki, bu bilâkis, hem normal hem de faydalıdır. Meselâ, halktan olan kimseler dilbaz kelimesini çok dilli, çok dil döken mânasına zannederler (1).

Halkın böyle yanlış iştikaklarla yaptığı tahrifler de, bir nev'i şuursuz temsil vetiresidir. Meselâ halk, âlâimi semâyı, eleğim sağma şekline çevirir. Balimoz'u (2) balyemez suretine sokar.

Ankara'da bir pınarın adı olan Zülfazi kelimesini Solfasol yapar. Şerefreşan vapurunu Şerif Hasan, Nevid fütuh'u delik kütük, Feth-i bülend'i yedi bölen tarzından

---

(1) Buradaki dil "lisan" karşılığı olan Türkçe dil değil, "gönül" karşılığı olan Farsça dil'dir.

(2) Eski bir nevi top ki, Balimez isimli bir Macar tarafından icadedildiği için bu adı almıştır.

Türkçe kelimeler haline koyar. Telgraf çekmekten "tel çekmek" kelimesini doğurur.

İşte bu gibi esaslara istinaden, Türkçüler tasfiyecilerin lisan hakkındaki noktaî nazarlarını kabul etmediler. Türkçülere göre, Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millîdir. Bir kelimenin millî olması için Türk cezrinden gelmiş olması kâfi değildir. Çünkü Türk cezrinden gelmiş olan gözgü, sayru, baskıç, ağu gibi birçok kelimeler, canlı lisandan çıkarak müstehase olmuşlar, onların yerine canlı olarak ayna, hasta, merdiven, zehir kelimeleri girmiştir. Nasıl hayvanat ve nebatat âlemlerinde müstehaselerin yeniden dirilmesine imkân yoksa, lisanî müstehaselerin de tekrar hayata avdet eylemesine artık imkân yoktur. Hulâsa, Türkçülere göre, halk için munis olan ve sun'î olmıyan bütün kelimeler millîdir. Bir milletin lisanı, kendi cansız cezirlerinden değil, kendi canlı tasarruflarından mürekkep canlı bir uzviyettir.

O halde, Türkçenin sadeleştirilmesi, yalnız bu esaslara istinat etmeli, tasfiyecilerin müfrit iddialarına doğru gitmemelidir.

Tasfiyecilerin sair Türk lehçelerinden kelime almaları da yanlıştır. Çünkü Türk lehçeleri, ana dili mevkiinde bulunan kadim Türkçeden ayrıldıktan sonra, herbiri ayrı bir tekâmül istikameti takip etmiştir; gerek savtiyat, gerek şekliyat, gerek lûgatiyat itibariyle birbirinden uzaklaşmışlardır. Binaenaleyh, bu lehçelerin kelimelerini lisanımıza sokarsak, İstanbul Türkçesinin güzelliğini bozmuş oluruz. Zaten bu lehçelerde mevcut olan kelimeler, lisanımızda da bulunduğu için, onlara hiçbir ihtiyacımız yoktur. Yalnız Türk medeniyeti tarihi, eski Türk müesseselerini tarihî bir bâsübadelmevte mazhar ederken, bunların isimlerini de, müstehaselerin derilmesi mahiyetinde görmemelidir.

Çünkü bu kelimeler, şimdi lûgat olarak değil, yalnız istilâh olarak lisanımıza gireceklerdir. Bu suretle girmelerinde hiçbir mahzur da yoktur.

Tasfiyecilerin semaî edatları kıyasî edatlar sırasına koyarak ve terkip usulleri icad ederek bunlar vasıtasiyle, yeni kelimeler ibdâ etmek istemeleri de yanlıştır. Çünkü nasıl bir hayvanın, yahut nebatın uzviyetine, hariçten yeni bir uzuv ithal etmemiz mümkün değilse, lisana yeniden yeniye bir kıyasî edat, yahut yeni bir terkip tarzı ithal etmemiz de öylece gayrî mümkündür. Bundan dolayıdır ki, günaydın, tünaydın, gibi terkipler yeni Türkçede yaşıyamadığı gibi, semaî edatlarla yapılmış olan tâbirler de yaşayamadılar.

Maamafih, tasfiyecilerin bu ifratlı inkılâpçılığını bir tarafa attıktan sonra edebiyatta, gerek Osmanlı lisanından atılacak kelimelerin gayet çok olduğunu görürüz; gerek ilim ıstılâhlarında hiçbir lüzumları olmadığı halde alınmış nice kelimelere rastgeliriz. Meselâ, coşkunluğa "cûşiş" demek lâzım mı? Baş ağrısına "sadâ" demeğe bir ihtiyaç var mı? Tıp kamusunu ele alalım: Kemiğe azım, başa re's, dişe sin, sinire asab diyen bir kamusta, lisanımıza girmesine hiçbir ihtiyaç bulunmayan nice Arapça ve Acemce kelimeler vardır. Adale gibi, hüceyre gibi, protoplâzma gibi Türkçede mukabili bulunmayan kelimelerin başımızın üstünde yeri vardır. Lisanımıza yeni istilâhlar getiren bu gibi lâfızlara millî kamusumuz açıktır. Fakat Türkçesi bulunan ve hiçbir hususî mâna ile ondan ayrılmayan müteradif kelimeleri artık lisanımızdan atmalıyız.

IV. — SIYGALAR, EDATLAR, TERKİPLER.

1 — Türkçülere göre, bir lisan, başka lisanlardan,

kendisine müteradifi bulunmamak şartiyle, kelimeler alabilmiştir ve alabilir. Fakat hiçbir lisan başka lisanlardan sıyga alamaz. Osmanlıcılara göre, Osmanlı lisanı Arap ve Acem lisanlarından kelimelerle beraber sıygalar da alır. Meselâ mektup kelimesi Osmanlıcılara göre, Arapçada kütüb maddesinden ismi mef'uldür; mânası yazılmış, yazılan'dır. Buna binaen Osmanlıcılara nazaran "hukuku mektube", yahut "mektub hukuk" tâbirlerini lisanımızda kullanabiliriz. Türkçüler, mektub kelimesinin bu suretle istimalini kabul etmezler. Çünkü, ismi mef'ul sıygası, Türkçede de mevcuttur: Mektub kelimesi ismi mef'ul olduğu zaman Türkçesi "yazılmış"tır. Demek ki, Osmanlıcıların "mektub hukuk" dedikleri şeye biz, "yazılmış hukuk" diyebiliriz. O halde "mektup" kelimesinin bir ismi mef'ul sıygası olarak lisanımızda istimaline ihtiyaç yoktur.

Fakat mektub lâfzı, mef'ul sıygası olduğu gibi, câmid bir isim gibi de kullanılmaktadır. Fransızların "lettre" dedikleri şeye Türk halkı "mektup" adını vermektedir. "Bir mektup yazdım. Bu hafta mektup aldım" cümlelerindeki "mektup" lâfzı, işte bu ikinci mânayadır. Mektubun bu şeklinde sıyga mahiyeti yoktur. Bu, alelâde bir kelimedir. O halde, Osmanlıcada kullanılan bütün Arapça ve Acemce lâfızları sıyga ve kelime olarak iki kısma ayırabiliriz. Bunlardan sıyga mahiyetinde olanları, derhal lisanımızdan atmalıyız, kelime kısmına dahil olanları, —eğer halk lisanında müteradifleri yoksa— yeni Türkçeye tereddütsüz kabul etmeliyiz.

Bu umdeye göre, kâtib lâfzı ismi fail ve binaenaleyh yazan mânasında olarak lisanımızda kullanılamaz. Meselâ, bu mektubun kâtibi kimdir? denilemez. Fakat, kâtip (secrétaire) mukabili olarak halk lisanında eskidenberi kullanılmaktadır. Meclis kâtibi, tüccar kâtibi gibi.

Kitabet lâfzı da ne yazmak mânasına bir masdar, ne de kâtiplik mânasına bir ismi masdar olarak lisanımızda kullanılamaz. Âdi bir isim olarak, sabık "inşâ" tâbirinin ifade ettiği "composition" mukabili olarak kullanılmaktadır: Kitabet dersi, kitabet imtihanı.

Mutasarrıf lâfzı da tasarruftan ismi fail olduğu zaman bir sıygadır. Bu sıyganın da kullanılmaması iktiza eder. Meselâ "şu tarlanın mutasarrıfı" diyecek yerde, "şu tarlada tasarruf sahibi olan adam" demeliyiz. Fakat bu lâfız bir sancağın en büyük idare memuruna isim olduğu zaman, artık bir sıyga mahiyetini haiz değildir. Alelâde bir isim halini almıştır.

Bu misaller gösteriyor ki, arapçadan ve acemceden sıyga mahiyetini haiz hiçbir kelime almıyacağız. O halde, ıstılâh olarak arapça, yahut acemce bir kelimeyi kabul ettiğimiz zaman, ondan iştikak etmiş olan bütün lâfızları da beraberce almamalıyız. Meselâ şu iştikak kelimesini, bir ıstılâh olarak kabul etmişiz diye, bunun müştak, müştakı min, müştakat gibi sıygalarını da kullanmamız lâzımgelmez. Vâkıa, bazan kitap, kitabet, kâtip, mektup gibi aynı maddeden iştikak etmiş birçok kelimeleri lisanımızda kullanmaktayız. Fakat yukarıda da kısmen gösterdiğimiz veçhile, bunların cümlesi eski sıyga mânalarını kaybetmiştir. "Kitap" lâfzı, masdar sıygası olduğu zaman yazmak mânasınadır. Kitap kelimesi bu mânada olarak lisanımızda asla kullanılmamıştır. Kitap lâfzı bir kelime olduğu zaman Fransızca "livre" kelimesinin mukabilidir. İşte, Türkçede ancak bu mânada kullanılmaktadır. "Muharrir" kelimesini "rédacteur" mukabili olarak kullanabiliriz. Fakat ismi mef'ul bünyesiyle "yazılan" mânasında bulunan "muharrer" kelimesini kullanamayız. Meselâ: "bâlâda muharrer" diyemeyiz, "yukarıda yazı-

lan" demeliyiz. "Tahrir" masdarı da kullanılamaz. Fakat, "tahrirat" kelimesi, resmî mektupların hususî ismi olduğundan, cemî sıygasından tanınmamak şartiyle kullanılabilir.

Bir kelimenin cemî şekli de, kelime değil, sıygadır. Binaenaleyh, arapça, acemce cemî sıygaları da kullanılamaz. Binaenaleyh, zabitan, zubbat gibi sıygalar yeni Türkçeye giremez. Türkçenin kendisine mahsus cemî sıygası, ler edatiyle yapılır. O halde lisanımızda zabit'in cem'i, yalnız zabitler'dir.

Maamafih bazı arapça ve acemce cemiler vardır ki, lisanımızda cemi mânasını, binaenaleyh sıyga mahiyetini kaybetmişlerdir. Yukarıdaki tahrirat kelimesi bu kabilden olduğu gibi, ahlâk, talebe, amele, edebiyat, yârân, evlât gibi birçok tâbirler bu kadroya dahildir. Bu kelimelerin lisanımızda, cemi sıygasında olmadıklarının bir delili de, Türkçenin ler edatiyle cemilenebilmeleridir: Ahlâkçılar, talebeler, ameleler, edebiyatçılar, yârânlar, evlâtlar, tahriratlar gibi.

2 — Bir lisan, başka lisanların yalnız sıygalarını değil, edatlarını da alamaz. Çünkü bir kelimenin gerek başına dahil, gerek sonuna lâhik olan edatlar da onu sıyga mahiyetine sokarlar.

Lisaniyat ilminde gerek sıygalara, gerek hususî bir mânayı haiz bir edat ilâvesiyle mânası değişmiş olan edatlı lâfızlara morfem namı verilir. Demek ki, hiçbir lisan başka lisanlardan, morfemler alamaz diyecek olursak, bu sözle hem sıygaların, hem de edatların bir lisandan başka bir lisana giremiyeceğini anlatmış oluruz.

Zaten arapçadan ve acemceden alacağımız bütün edatların Türkçede mukabilleri vardır: Hemdert = dertdaş, hemfikir = fikirdaş, tacdar = taclı, danişmend = danişli,

sitemkâr = sitemci gibi. Bunların mutlaka Türkçelerini kullanmak iktiza eder.

Maamafih, hükümdar, hemşire, perkâr gibi kelimelerde; iştikak usuliyle bulacağımız dar, hem, kâr edatları edatlıktan çıkmışlar, kelimenin içinde erimişlerdir. Binaenaleyh, şu hükümdar, hemşire, perkâr kelimelerinde artık morfem mahiyeti kalmamıştır. Bunlar da lisanî vicdan nazarında sair isimler gibi câmit kelimeler mahiyetine girmişlerdir.

Acemden, müstesna olarak yalnız üç edat halk lisanına girmiştir: Bunlardan biri gerçekten edat olan nisbet "i" sidir. Diğerleri esasen isim oldukları halde, halkımızın lisanında edat haline düşen hane ve name lâfızlarıdır.

"i" edatı, evvelâ hususî renkleri ifade eden sıfatların sonlarında görülür: Patlıcanî, demirî, gümüşî, kurşunî, portakalî, samanî ilh...

"i" edatı saniyen Türk musikisinde her kabilenin hususî nağmesine, hususî marşına verilen isimlerde görülür: Türkmanî, Varsagî, Beyâtî, Karcıharî (Karaçar), Türkî gibi. Bu iki nevi misallerde gördüğümüz "i" edatı Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir. Bunun bariz delili Türkçe kelimelere lâhik olabilmesidir. Fakat, "i" edatı bu iki dairenin haricinde kullanıldığı zaman, Türkçe değildir. O halde, o gibi tâbirleri kullanmıyarak Türkçe mukabillerini aramalıyız:

Meselâ edebî hafta yerine, edebiyat haftası diyebiliriz. Hayatî mesele yerine hayat meselesi diyebiliriz. Serkitabi'ye başkitapçı diyebiliriz. Cabrî'ye cebirci, hey'iyun'a hey'etçiler diyebiliriz.

Bu gibi suretlerle "i" edatının istimalini azaltmakla beraber; maateessüf en esaslı umdemize ve kaidemize muhalif olarak; birçok ıstılâhlarda bu edatı kabul etmek is-

tirarındayız. Türkçülük yeni Türkçeye güçlük çıkaran bütün mukavemetleri kırdığı halde bu küçük edat karşısında konsesyon yapmağa mecbur oldu. Meselâ, tabiî hâdiselere tabiat hâdiseleri diyebiliriz. Fakat şu hâdise tabiîdir, yahut değildir demek icabedince "i" edatının büsbütün atılamıyacağını itirafa mecburuz. Marazî, içtimaî, ruhî, hayatî, bünyevî ilh... gibi kelimeler de aynıyle bu tabiî kelimesi gibidir. Maamafih, madem ki bu edat, iki nevi kelimelerde Türkçe bir edat hükmüne geçmiştir; onu sair kelimelerde de —bilhassa ıstılâh oldukları zaman— kullanmak caiz olabilir. "Hane" lâfzını: yazıhane, yemekhane, yatakhane gibi tâbirlerde ve "name" lâfzını, yıldızname, Oğuzname gibi tâbirlerde görüyoruz. Lüzumuna mebni bu lâfızlar da Türkçe edatlar arasına ithal edilir ise, lisanımız zenginleşir.

Bir lisan başka lisanlardan sıygalar ve edatlar alamadığı gibi, terkip kaideleri de alamaz. Halbuki, eski Osmanlı lisanında arapçanın, acemcenin her türlü terkipleri mevcuttur: İzafî terkip, tavsifî terkip.

Terkipler de, sıygalar ve edatlar gibi, morfem kadrosuna dahildir. Her lisanda gerek muzafünileyh ve gerek muzaf birer morfemdirler, sıfat da, mevsuf da birer morfemdirler. O halde, başka lisanlardan terkip alınmaması hakkındaki aslî kaidenin bir fer'inden ibarettir.

Türkçede izafî ve tavsifî terkiplerin her nev'i bulunduğu için, arapça ve acemce terkiplere hiçbir ihtiyaç yoktur. Eski Osmanlı edibleri ve âlimleri bu terkipleri bir ihtiyaç sevkiyle almamışlardı. Onların nazarında arapça ile acemce, lisan olarak Türkçeden güzel oldukları gibi, arapça ve acemcenin kelimeleri, sıygaları, edatları ve terkipleri de Türkçeninkinden daha güzeldir.

Halbuki hiçbir lisana objektif olarak diğer lisanlardan daha güzeldir denilemez: Her insanın kendine mah-

sus bir güzelliği vardır. Her millet, sübjektif olarak kendi lisanını daha güzel görür. Evet, arapça güzel bir lisandır, farisî de güzel bir lisandır. Fakat bu lisanlar, en ziyade kendi milletlerine güzel görünür. Bizim için de en güzel görünen lisan Türkçedir. Kelimelerin, sıygaların, edatların, terkiplerin güzelliği kendi lisanlarına nisbetledir. Bunlar, ancak kendi lisanları içinde güzeldirler. Arapça bir kelime, arabî bir cümle içinde güzel olduğu gibi, acemce bir terkip de farisî bir cümle içinde güzel görünür. Bir kadının gayet güzel olan gözlerini, yahut burnunu başka bir kadının simasına naklediniz. Bunları orada çirkin görürsünüz. Bunun gibi, her lisanın kelimemeleri ve terkipleri de, kendi cümleleri içinde ne kadar güzelse başka lisanların cümleleri içinde de o kadar çirkindir.

İstitrad :

Türkçülüğün tarihi mebhasından, tasfiyecilerin halk lisanına geçmiş olan arapça ve acemce kelimeleri de Türkçeden çıkarmak istediklerini yazmıştım. Dün Fuat Raif beyle bu hususa dair tekrar görüştük. Tasfiyecilerin lideri mevkiinde bulunan mumaileyh, halk lisanına geçmiş olan arapça ve acemce kelimelerin Türkçe sayılması hususunda bizimle hiçbir ihtilâfı olmadığını ve aramızdaki ihtilâfın edatlara münhasır olduğunu söyledi. Yukarıda izah ettiğim veçhile; yeni Türkçecilere nazaran, Türkçenin kıyasî edatlariyle istenildiği kadar yeni kelimeler yapılamaz. Fuat Raif bey, kendisinin bu fikre şiddetle muhalif olduğunu, edatlarda, semaî, kıyasî tasnifini tanımadığını, Türkçenin her türlü edatlariyle yeni kelimeler yapılabildiği gibi, kırgızcadan, özbekçeden, tatarcadan alınacak, yahut büsbütün yeniden yaratılacak edat-

larla da yeni kelimeler ibdâ olunabileceğini söyledi. Hattâ farisîdeki nisbet "i" sine mukabil olarak "ki, gi" edatını icada taraftar olduğunu, meselâ, hayatî sıfatı yerine hayatki, edebî sıfatı yerine edebgi kelime'erini kullanmak mümkün bulunduğunu beyan etti. O halde, yukarılarda tasfiyecilik hakkında yazdığım şeyleri bu beyanata nazaran tashih etmek lâzımgelir.

V. — YENİ TÜRKÇENİN HARSLAŞMASI VE TEHZİBİ.

Bazıları, yeni Türkçeyi yalnız menfi umdelere malik zannederler: Lisanımızda, Osmanlı edebiyatının soktuğu faz'a ve muzır birçok lâfızlar, sıygalar, terkipler, edatlar var. Yeni Türkçe, yalnız bu fazla unsurların lisanımızdan çıkarılmasiyle meydana gelemez. Bu hedef yeni Türkçenin yalnız menfi gayesidir. Yeni Türkçenin müsbet gayeleri de vardır. Çünkü, eski Osmanlıcanın hastalığı yalnız fazla lâfızları, sıygaları, kelimeleri, edat'arı havi olmasından ibaret değildi. Hastalık bundan ibaret olsaydı, bu fazla unsurları atmakla lisanımızı kolayca tedaviye muvaffak olabilirdik. Halbuki eski Osmanlıcanın ikinci bir hasta'ığı da birçok kelimelerinin eksik bulunmasıydı. Türkçülüğün zuhuruna kadar, lisanımızda mânalı ve vuzuhlu olarak felsefî bir makale yazılamaması, edebiyatta da muhallidelerden hiçbirinin vâzıh ve doğru tercümesinin yapılamaması bu eksikliğin canlı de'illeridir.

O halde, lisanımızın tam bir tedavisi, bu eksik kelimelerin aranıp bulunmasiyle ve lisanî uzviyetimizde yerli yerine konulmasiyle kaimdir. İşte, yeni Türkçenin müsbet gayesi bundan ibarettir.

Yazı lisanımızda eksik olan kelimeler iki kısımdır: 1) Millî tâbirlerdir. İstanbul'da ve Anadolu'da kullanılan birçok tâbirler, hususî terkipler, galisizmler ve cüm'eler

vardır ki, yazı lisanımıza henüz girmemiştir. Halbuki lisanımızın millî zenginliğini, bediî hazinelerini bunlar teşkil eder. Her şehrin muallimleriyle Türkocakları ve etnoğrafya müzesi bu hususî tâbirleri toplamağa çalışırsa, bunlardan birçoğunu elde etmek mümkün olur. Halk kitaplarında, halk masallariyle halk şiirlerinde ve darbımesellerinde bu gibi tâbirlere ve lisanî hususiyetlere çok tesadüf edilir. Bilhassa Dede Korkut kitabından bu noktaî nazardan çok istifade edebiliriz. Çünkü bu kitap, Oğuzların İlyada'sı mahiyetindedir. Ve lisanı da eski Oğuzcadır. Demek ki, bize mahsus Türkçenin anasıdır. Bu kitap, hiç tahrife uğratılmaksızın, yeni imlâ ile muntazam ve okunaklı bir şekilde yeniden tab' olunsa, yeni Türkçemizin zengin bir hazinesi olacaktır. Başka Türk lehçeleriyle yapılacak mukayeseler de, bize Türk şivesinin birtakım müşterek hususiyetlerini gösterebilir. Meselâ, Orhun kitabesinde "İşimi, gücümü kime vereyim?", "İlim türüm hani?", "Benli budunlu" gibi tâbirler görüyoruz.

Bu tâbirlerin birincisi hâlâ lisanımızda iş güç suretinde kullanılmaktadır. İkincisinin tarzında, birçok tâbirlere rastgeliriz: Oymağımız, türemiz; yurdumuz, ocağımız; evimiz barkımız; soyumuz sopumuz gibi. Üçüncüsüne benzeyen tâbirlerimiz de şunlardır: İrili ufaklı; büyüklü küçüklü.

Bunlardan başka, Kırgız Kazakların "Manas" destanı ve sair Türk şubelerinin masallariyle şiirleri bize Türk lehçelerinin müşterek ve hususî şivelerini gösterebilir.

2) Yazı lisanımızda eksik olan kelimelerin ikinci kısmı beynelmilel kelimelerdir. Bir millet hangi medeniyet zümresine hangi beynelmileliyete mensupsa, onun bütün ilmî mefhumlarını, felsefî görüşlerini, edebî haya'lerini ve şiirî duygularını ifade edecek hususî kelimelere malik olması da lâzımdır. Türkler, şimdi Avrupa medeniyeti-

ne kat'î bir surette girmeğe azmettiklerinden, bütün Avrupaî mefhumları ve mânaları ifade edecek yeni kelimelere muhtaçtırlar.

Bu kelimelerin lisanımızda vücuda gelmesi için, ne yapmalı? Bunun için en feyizli çare, Avrupa lisanlarında yazılmış olan bütün edebî muhallidelerle ilmî ve felsefî monoğrafilerin yeni Türkçeye birinci derecedeki üslûpçular vasıtasiyle, büyük bir itina ile tercüme edilmesidir. Bu tercümelerle beraber, yeni Türkçeye birçok kelimeler ve ifade tarzları girdikten maada, birçok lisanî incelikler ve seyyaliyetler, sarfî âletler ve uzuvlar, nahvî mekanizmalar ve teşkilâtlar, hissî ve sırrî mânaları ifade edecek yeni kabiliyetler de girecektir. Bu suretle, yeni Türkçe, hem en yüksek düşünüşleri hem de en samimî ve orijinal duyuşları anlatmağa muktedir ve tercüman olacaktır.

Tercüme esnasında, memleketimizce büsbütün yeni olan birçok mefhumlara ve mânalara tesadüf edileceğinden, bunlar için mukabiller bulmak lâzım gelecek: Bunun için ne yapmalı?

Evvelâ bu mânaların kelimeleri yazı lisanımızda yok olsa da, konuşma dilimizde belki vardır. Hayvan, nebat, eşya, âlet isimleri lisanımızda çoktur. Coğrafî vaziyetleri ifade edecek kelimelerse, gayet çoktur. Samimî duyguları sezdirecek hissî kelimelerimiz de epeyce vardır. Demek ki, ıstılâhlar ve yeni mânalar için, iptida halk diline müracaat etmemiz lâzımgelir.

Bu vasıtaya müracaattan sonra da bulamadığımız yeni mânalar kalırsa o zaman, Türk edatları, sıygaları ve terkip kaideleriyle yeni kelimeler ibdama çalışmalıyız. Bu vasıta da kifayet etmezse, o zaman bizzarure arapça ve acemceye müracaat ederek bunlardan yeni kelimeler alırız. Fakat şu şartla ki, alacağımız kelimeler terkip ha-

linde bulunmamalı, tek kelime halinde olmalıdır. Meselâ evvelce "ilmî menafiül'âza" denilen fiziyolocyaya, şimdi, tek kelime ile gariziyat deniliyor. Bunun gibi, ilmü'arza arziyat, ilmî hayata hayatiyat, ilmürruha ruhiyat deniliyor. Bugün, arapça "yat" edatiyle, bütün yeni ilimlere kolayca isimler takabiliriz: Asuriyat, Mısıriyat, Cümudiyat ilh...

Bununla beraber, bazı ecnebî kelimeleri aynen kabul etmemiz de lâzımdır. Bunlar da iki kısımdır: Birinci kımı, bir millete yahut bir devre veya bir mesleğe mahsus hususî hâdiseleri ifade eden kelimelerdir ki, bunlar hiçbir lisana tercüme edilmemiş, bütün lisanlar tarafından aynen kabul edilmiştir. Feodalizm, şövalyelik, rönesans, reform, jakobenlik, sosyalizm, bolşeviklik, aristokrat, diplomat, tiyatro, roman, klâsik, romantik, dekadan ilh...

İkinci kısmı sınaî tekniklere ait her türlü âlet, makine, eşya isimleridir. Bunlar ekseriyetle doğrudan doğruya halk tarafından alınır ve bunlar da sair milletler tarafından aynen kabul edilmiş, tercümelerine çalıştırılmamıştır: Vapur, şimendöfer, telgraf, telefon, tramvay, gramofon ve saire gibi.

Yeni Türkçenin asrî bir lisan olması için, yapılması lâzım gelen bir iş daha vardır. Fransızcadan - Türkçeye kamus kitaplarını tetkik edince görürüz ki, Fransızca kelimelerin her mânası için Türkçede birkaç misâl gösteriliyor. Halbuki, her mâna için yalnız bir kelimemizin bulunması kâfidir. Mukabillerin böyle çok olması, ilk nazarda lisanımızın zengin olduğuna delâlet eder. Halbuki, iş öyle değildir. Kamusun başka sayfalarındaki başka kelimelere bakacak olursanız yine aynı kelimeleri görürsünüz. Bu suretle bir Türkçe kelimenin birçok Fransızca kelimeye karşılık sayıldığını görürsünüz. Bundan anla-

şılıyor ki, Fransızca kelimelerin lisanımızda tam, muayyen, vâzıh karşılıkları yoktur.

Aynı zamanda herhangi bir lisanın mükemmeliyeti de her kelimesinin yalnız bir mânaya ve her mânasının da yalnız bir kelimeye mâlik olmasiyle vücude gelir. O halde, yeni Türkçeyi her kelimesi yalnız bir mânaya delâlet edecek ve her mânası da yalnız bir tek kelimeye mâlik olacak hale sokmalıyız. Avrupa lisanları birbirinden kolayca tercüme yapabilirler. Çünkü İngiliz, Alman, Rus, İtalyan, ilh... lisanlarının her kelimesi Fransızcanın bir tek kelimesine tekabül edercesine bu lisanlar arasında bir tenazur husule gelmiştir. İşte biz de yeni Türkçeye bu şekli vermeğe çalışmalıyız. Bu esas üzerine bir Türk kamusu ve bir de Türkçeden Fransızcaya ve Fransızcadan Türkçeye kamuslar vücude getirmeliyiz.

Yapılacak Türk kamusunda kelimenin Türkçe, Arapça ve Farisî olduklarını göstermek doğru olamaz. Çünkü, bir milletin kamusuna giren kelimeler artık o milletin millî lisanına mal olmuştur. Bu kelimelerin ne suretle teşekkül ettikleri, yalnız iştikaklarını gösteren ve [ ] muteriza dahiline alınan muhtasar formüllerle anlatılır. Yeni Türkçenin yazılacak yeni sarfından da arapçanın ve acemcenin sarf ve nahiv kaideleri çıkarılarak, kitabın sonundaki iştikak kısmına konulmalıdır.

Yeni Türkçe, evvelâ lisanımızı lüzumsuz arapça ve acemce tâbirlerle terkiplerden temizlemekle, saniyen ona henüz vücutlarından haberimiz olmıyan millî tâbirleri ve ifade tarzlarını ve salisen, henüz malik olmadığımız için ibdaına mecbur bulunduğumuz beynelmilel kelimeleri ilâve etmekle husule gelecektir. Bu üç ameliyeden birincisine temizleme, ikincisine harslaştırma, üçüncüsüne tehzib namlarını verebiliriz.

VI. — LİSANÎ TÜRKÇÜLÜĞÜN UMDELERİ.

Şimdi burada lisanî Türkçülüğün umdelerini sıralıyalım:

1) Millî lisanımızı vücude getirmek için, Osmanlı lisanını hiç yokmuş gibi bir tarafa atarak, halk edebiyatına temel vazifesini gören Türk dilini aynile kabul edip İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak.

2) Halk lisanında Türkçe müteradifi bulunan arabî ve farisî kelimeleri atmak, tamamiyle müteradif olmayıp küçük bir nüansa mâlik olanları lisanımızda muhafaza etmek.

3) Halk lisanına geçip lâfzan yahut mânen galat namını alan arapça ve acemce kelimelerin tahrif olunmuş şekillerini Türkçe addetmek ve imlâlarını da yeni telâffuzlarına uydurmak.

4) Yerlerine yeni kelimeler kaim olduğu için, müstehase haline gelen eski Türkçe kelimeleri diriltmeğe çalışmak.

5) Yeni ıstılâhlar aranacağı zaman iptida halk lisanındaki kelimeler arasında aramak, bulunmadığı takdirde, Türkçenin kıyasî edatlariyle ve kıyasî terkip ve tasrif usulleriyle yeni kelimeler ibda etmek, buna da imkân bulunmadığı surette arapça ve acemce terkipsiz olmak şartiyle yeni kelimeler kabul etmek ve bazı devirlerin ve mesleklerin hususî ahvalini gösteren kelimelerle tekniklere ait âlet isimlerini ecnebi lisanlardan aynen almak.

6) Türkçede Arap ve Acem lisanlarının kapitülâsyonları ilga olunarak bu iki lisanın ne sıygaları, ne edatları, ne de terkipleri lisanımıza ithal olunmamak.

7) Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime, Türkçedir. Halk için mûnis olan ve sun'î olmayan her kelime millîdir. Bir milletin lisanı, kendisinin cansız cezirlerinden değil, canlı tasarruflarından terekküp eden canlı bir uzviyettir.

8) İstanbul Türkçesinin savtiyatı, şekliyatı ve lûgaviyatı, yeni Türkçenin temeli olduğundan, başka Türk lehçelerinden ne kelime, ne sıyga, ne edat, ne de terkip kaideleri alınamaz. Yalnız mukayese tarikiyle Türkçenin cümle teşkilâtında ve hususî tâbirlerdeki şivesiyle nüfuz için bu lehçelerin derin bir surette tetkikine ihtiyaç vardır.

9) Türk medeniyetinin tarihine dair eserler yazıldıkça eski Türk müesseselerinin isimleri olmak hasebiyle, çok eski Türkçe kelimeler, yeni Türkçeye girecektir. Fakat bunlar ıstılâh mevkiinde kalacaklarından, bunların hayata avdeti, müstehaselerin dirilmesi mahiyetinde telâkki olunmamalıdır.

10) Kelimeler delâlet ettikleri mânaların tarifleri değil, işaretleridir. Kelimelerin mânaları iştikaklarını bilmekle anlaşılmaz.

11) Yeni Türkçenin bu esaslar dahilinde bir kamusiyle bir de sarfı vücude getirilmeli ve bu kitaplarda yeni Türkçeye girmiş olan arapça ve acemce kelimelerin ve tâbirlerin bünyelerine ve terkip tarzlarına ait malûmat, lisanın fiziyoloji kısmına değil, müstehasat ve intisaliyat bahsi olan iştikak kısmına ithal edilmelidir.

İkinci Mebhas

BEDİÎ TÜRKÇÜLÜK

I. — TÜRKLERDE BEDİÎ ZEVK.

Eski Türklerde bediî zevk çok yüksekti. Turfanda keşfedilen mermer heykeller, hiç de Yunan heykellerinden aşağı değildir. Tulonîlerle Ahşidîlerin, Selçuk Türklerinin, Hârzem Türklerinin, İlhanîlerin, Timurîlerin, Osmanlıların, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türklerin Mısır'da, Irak'ta, Suriye'de, Anadolu'da, İran'da, Türkistan'da, Hint'te, Efganistan'da yaptırdıkları camiler, saraylar, türbeler, köprüler, çeşmeler dünyanın en güzel eserlerini teşkil eder.

Gaston Richard, Türkmen kızlarının bir hârika nev'inden olarak yaptıkları nefîs halılardan bahsederken, Mihailof'un şu sözlerini naklediyor: "Hiçbir âlete, hiçbir modele, teknik mahiyette hiçbir tahsil ve terbiyeye malik olmıyan Türkmen kızının, nâkabilî taklit nakışlarla müzeyyen çok nefîs halılar vücude getirebilmesi, ancak bir san'at sevki tabiîsine malik olmasiyle izah olunabilir."

Türk masallariyle halk şiirlerinin güzelliği de, Türklerin bediîyat sahasında büyük bir kabiliyete malik olduklarını gösterir. Fakat, yazık ki, Osmanlı san'atkârlarının hatâsı yüzünden şimdiye kadar bu yüksek san'at kabiliyeti, Avrupaî bir tehzibden mahrum kalmıştır. Bu tehzibi de gördükten sonra, hiç şüphe yoktur ki, istikbalde de en yüksek san'atlerden biri olacaktır.

II. — MİLLÎ VEZİN.

Eski Türklerin vezni, hece vezni idi. Mahmut Kâşgârî lûgatindeki Türkçe şiirler, hep hece veznindedir. Sonraları Çağatay ve Osmanlı şairleri taklit vasıtasiyle Acemlerden aruz veznini aldılar. Türkistan'da Nevâî, Anadolu'da Ahmet Paşa aruz veznini yükselttiler. Saraylar bu vezine kıymet veriyorlardı. Fakat halk, aruz veznini bir türlü anlayamadı. Bu sebep'e halk şairleri eski hece vezniyle şiirler söylemekte devam ettiler. Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz gibi tekke şairleri de Âşık Ömer, Dertli, Karacaoğlan gibi saz şairleri hece veznine sadık kaldılar.

Türkçülük zuhur ettiği zaman, aruz vezniyle hece vezni yanyana duruyordu. Gûya birincisi havassın, ikincisi avamın terennüm âletleri idi. Türkçülük, lisandaki ikiliğe nihayet verirken, vezindeki bu ikiliğe de lâkayıt kalamazdı. Hususiyle, terkipli lisan aruz vezninden, aruz vezni de terkipli lisandan ayrılmadığı için, bu iki Osmanlı müessesesi hakkında aynı hükmü vermek lâzımdı. Binaenaleyh, Türkçüler, terkipli lisanla beraber, aruz veznini de millî edebiyatımızdan kovmağa karar verdiler.

Sade lisan, aruz veznine pek uymuyordu. Halbuki, hece vezniyle sade lisan arasında samimî bir akrabalık vardı. Sarayın ihmaline rağmen halk, sade Türkçe ile hece veznini iki kıymetli tılsım gibi sinesinde saklamıştır. Bu sebeple Türkçüler, bunları bulmakta güçlük çekmediler.

Bununla beraber, hece vezni, bazı şairlerimizi yanlış yollara sevketti. Bunlardan bir kısmı Fransızların vezinlerini taklide kalkıştılar; meselâ, Fransızların "Alexandrin" dedikleri "6+6" vezninde şiirler yazdılar. Bu şiir-

ler halkın hoşuna gitmedi. Çünkü halkımız, hece vezninin ancak bazı şekillerinden zevk alıyorlardı. Millî vezinlerimiz, halk tarafından kullanılan bu mahdut ve muayyen vezinlere münhasırdır. Halk vezinleri arasında "6+6" şekli yoktur, bunun yerine "6+5" vezni vardır. Tecrübe ile anlaşıldı ki, Türk halkı bu sonki vezinden çok hoşlanıyor. Bu tecrübe aynı zamanda başka milletlerden vezin alınamıyacağı kaidesini de meydana attı. Bu suretle, bizdeki hece vezni taraftarlığı, başka lisanlara ait hece vezinlerini taklit demek olmadığı ve Türk halkına mahsus hece vezinlerini ihyadan ibaret bulunduğu tebeyyün etti.

Hece veznini yanlış yola götüren şairlerden bir kısmı da yeni vezinler icadına kalkıştılar. Bunların yoktan var ettiği vezinlerden birçoğunu da halk kabul etmedi. Bu suretle anlaşıldı ki, millî vezinler, halkın eskidenberi kullanmakta olduğu vezinlerle, sonradan kabul edebildiği vezinlere münhasırdır. Halkın hoşlanmadığı vezinler, hece tarzında olsa bile, millî vezinlerden sayılamaz.

III. — EDEBİYATIMIZIN TAHRİS VE TEHZİBİ.

Türkçülüğe göre, edebiyatımız yükselebilmek için, iki san'at müzesinde terbiye görmek mecburiyetindedir.

Bu müzelerden birincisi halk edebiyatı, ikincisi garp edebiyatıdır. Türkçü şairler ve edibler, bir taraftan halkın bedialarını, diğer cihetten garbın şehkârlarını model ittihaz etmelidirler. Türk edebiyatı bu iki çıraklık devresini geçirmeden, ne millî, ne de mütekâmil bir mahiyet alamaz. Demek ki, edebiyatımız bir taraftan halka doğru, diğer cihetten garba doğru gitmek ıztırarındadır.

Halk edebiyatı ne gibi şeylerdir? Evvelâ, masallar,

fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstûreler, saniyen darbımeseller, bilmeceler, salisen mâniler, koşmalar, destanlar, ilâhîler, rabian Dede Korkut kitabı, Âşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikâyeler'e cenknameler, hamisen Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlan, Dertli gibi tekke ve saz şairleri, sadisen Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi canlı edebiyatlar.

Edebiyatımız bu modellerden ne kadar çok feyiz alırsa o kadar çok tahris edilmiş olur.

Edebiyatımızın ikinci nevi model'eri de Homer'le Virjil'den başlayan bütün klâsiklerdir. Yeni başlayan bir millî edebiyat için en güzel örnekler klâsik edebiyatın bedialarıdır. Türk edebiyatı klâsiklerin bütün bediî rahik'erini massedip bitirmeden romantiklere ve daha sonki mekteplere yanaşmamalıdır. Çünkü genç milletler, mefkûreleri, kahramanlıkları ilâ eden (yükselten) bir edebiyata muhtaçtırlar. Klâsik edebiyatlar, umumiyetle bu maksadı temin edecek mahiyettedir. Son zaman'arda, Fransa'da, gençliğe mefkûrelere doğru yeni bir hamle vermek için, yeni klâsikler mektebinin teessüs etmesi de, klâsik edebiyatın bu terbiyevî rolünü ispat eden canlı bir delildir.

Maamafih, biz garbın iptida yalnız klâsiklerine kıymet vermekle, romantizmin feyzinden de büsbütün mahrum ka'mamalıyız. Çünkü, romantizmin esası, halk edebiyatlarıdır. Avrupadaki bütün romantizm hareketleri, halka doğru gitmek, halk masallarını ve destanlarını model ittihaz etmekle başlamıştır. Demek ki, biz edebiyatımızın tahris ve tehzibini yaparken klâsisizm ve romantizm devirlerini beraber yaşamış olacağız. O halde, garp edebiyatını ruhumuz'a massa çalışırken garp romantiklerinin halk edebiyatlarından nasıl istifade ettiklerini de anlamağa çalışmalıyız. Edebiyatımızın garp muhalide-

leri müzesinde geçirdiği çıraklığa da millî edebiyatımızın tehzibi diyebiliriz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki, millî edebiyatımız, tahris, tehzib namları verilen iki terbiye devresinden geçtikten sonra, hem millî, hem de Avrupaî bir edebiyat haline girecektir.

Millî edebiyatımızın tesisi hususunda Türkocaklarının da büyük bir rolü vardır. Türkocakları, sahnelerinde, halk tiyatrosu olan Karagöz ile Orta Oyunu'nu arasıra göstererek canlandırmalıdırlar. Masalcılara masal söyleterek, meddahlara taklitler yaptırarak, saz şairlerine destanlar, koşmalar, mâniler okutarak millî edebiyatı canlı bir surette âmmeye gösterebilirler. Dede Korkut, Yunus Emre, Kaygusuz Apdal, Dertli, Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevherî gibi halk şairlerine ve Nasreddin Hoca, Karagöz, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi halk tiplerine hususî geceler tahsis ederek bunların hâtıralarını idameye çalışmalıdırlar. Halk edebiyatına ait kitaplarla şifahî an'aneleri toplayıp halk kütüphaneleri vücude getirmek de Türkocaklarının vazifelerinden biridir.

IV. — MİLLÎ MUSİKİ.

Avrupa musikîsi girmeden evvel, memleketimizde iki musikî vardı: Bunlardan biri Farabî tarafından Bizanstan alınan Şark musikîsi, diğeri ise Türk musikîsinin devamı olan Halk melodilerinden ibaretti.

Şark musikîsi de, garp musikîsi gibi eski Yunan musikîsinden doğmuştur. Eski Yunanlılar, halk melodilerinde bulunan tam ve yarım sesleri kâfi görmiyerek, bunlara dörtte bir, sekizde bir, on altıda bir sesleri ilâ-

ve etmişler ve bu sonkilere çeyrek sesler namını vermişlerdi. Çeyrek sesler tabiî değildi; sun'iydi. Bundan dolayıdır ki, hiçbir milletin halk melodilerinde çeyrek seslere tesadüf edilmez. Binaenaleyh, Yunan musikîsi gayri tabiî seslere istinat eden bir sun'î musikî idi. Bundan başka hayatta yeknesaklık olmadığı halde, Yunan musikîsinde aynı melodinin tekerrüründen ibaret olan üzücü bir yeknesaklık vardı.

Kurunu vustâ Avrupasında teşekkül eden Opera müessesesi, Yunan musikîsindeki bu iki nakisayı (eksikliği) izale etti. Çeyrek sesler, operaya uymuyordu. Bundan başka, opera bestekârları ve oyuncuları halktan oldukları için çeyrek sesleri bir türlü anlıyamıyorlardı. Bu sebeplerin tesiriyle garbın operası, garp musikîsinden çeyrek sesleri tardetti. Aynı zamanda, opera; duyguların, heyecanların, ihtirasların tevalisinden ibaret bulunduğundan, armoni'yi ilâve ederek, garp musikîsini yeknesaklıktan da kurtardı. İşte bu iki yenilik, mütekâmil garp musikîsinin doğmasına sebep oldu.

Şark musikîsine gelince, bu tamamiyle eski halinde kaldı. Bir taraftan çeyrek sesleri muhafaza ediyordu, diğer cihetten armoniden hâlâ mahrum bulunuyordu. Farabî tarafından Arapçaya naklolunduktan sonra, bu hasta musikîsi sarayların rağbetiyle Acemceye ve Osmanlıcaya da naklolunmuştu. Diğer taraftan Ortodoks ve Ermeni, Keldanî, Süryanî kiliseleriyle Yahudi hahamhanesi de bu musikîyi Bizanstan almışlardı. Osmanlı memleketinde, bütün Osmanlı unsurlarını birleştiren yegâne müessese olduğu için, buna Osmanlı ittihadı anâsır musikîsi namını vermek de gerçekten çok münasipti.

Bugün işte şu üç musikînin karşısındayız: Şark musikîsi, Garp musikîsi, Halk musikîsi.

Acaba bunlardan hangisi bizim için millîdir? Şark

musikîsinin hem hasta hem de gayrî millî olduğunu gördük. Halk musikîsi harsımızın, garp musikîsi de yeni medeniyetimizin musikîleri olduğu için, her ikisi de bize yabancı değildir. O halde, millî musikîmiz memleketimizdeki halk musikîsiyle garp musikîsinin imtizacından doğacaktır. Halk musikîmiz, bize birçok melodiler vermiştir. Bunları toplar ve garp musikîsi usûlüne armonize edersek, hem millî, hem de Avrupaî bir musikîye malik oluruz. Bu vazifeyi ifa edecek olanlar arasında Türkocaklarının musikî heyetleri de dahildir. İşte Türkçülüğün musikî sahasındaki programı esas itibariyle bundan ibaret olup, bundan ötesi millî musikârlarımıza aittir.

V. — SAİR SAN'ATLARIMIZ.

Sair san'atlarımız tamamiyle halk tarafından vücude getirildikleri için, tamamiyle millîdirler. Raks, mimarî, nakkaşlık, ressamlık, hüsnühat, marangozluk, demircilik, çiftçilik, boyacılık, çulhalık, halıcılık, kilimcilik v.s., v.s. gibi Osmanlı havası bedene taallûk eden, yahut el vasıtasiyle yazılan bu işleri âmiyâne telâkki ettiği için, avama bırakmıştır. Binaenaleyh, Türkçülük, bu san'atların hepsini benimsemiştir. Fakat maateessüf, bu san'atlar, Tanzimat devrinden itibaren, millî iktisada ehemmiyet verilmiyerek, Adam Smith'in "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" düsturuna ittibâ edilmesi yüzünden, hep münderis oldular. Türkçülüğün vazifesi, şimdi bunları yeniden ihyaya çalışmaktır. Bir taraftan Avrupa tekniklerini de almalıyız. Fakat diğer cihetten millî bediîyatımızın hazineleri olan bu güzel san'atlarımızı da elimizden büsbütün kaçırmamağa çalışmalıyız. Bunu yapabilmek için iptida, bu san'atların mahsullerini millî mü-

zelerde toplayıp teşhir etmek, sonra da bunlara dair reçeteleri, imal tarzlarını bulup öğrenerek kitaplarla mecmualarla neşretmek lâzımdır. En sonra da, bu san'atları yeniden ihya edecek millî san'atkârları yetiştirmek iktiza eder.

Meselâ, umumiyetle kök boyalardan mürekkep olan millî boyacılığımız büsbütün sönmek üzeredir. Şimdi Anadolu'da yapılmakta bulunan halılarla kilimler ya âdi, gayrî sabit Avrupa boyalariyle, yahut Almanların sabit, fakat madenî olan boyalariyle boyanmaktadır. Gayrî sabit boyalar az zamanda bozuldukları ve Alman boyaları parlaklığiyle millî zevkimize uygun gelmedikleri için, her ikisi de millî san'atımız için muzırdırlar. Mensucatta gayrî millî ellerle tersim olunan yeni nakışlar da millî zevkimize uymuyor. O halde, memleketimizdeki san'atkârları bu gibi inhiraflara nihayet verecek, millî san'atımıza rücu etmeğe davet eylemeliyiz. Bu hususta da Türkocakları gayet ehemmiyetli bir rol oynıyabilirler.

VI. — MİLLÎ ZEVK VE TEHZİB OLUNMUŞ ZEVK.

Her millette güzellik telâkkisi başkadır. Bir milletin güzel gördüğü şeyleri, diğer millet çirkin görür. Bu surette zevkin millî olması lâzımgelir. Filhakika, her milletin millî bir zevki vardır. Eğer bir millet, millî zevkinden uzak düşmüşse, san'at sahasında yaptığı şeyler, hep âdi taklitlerden ibaret kalır. Osmanlı şairleriyle münşîleri buna misâldir. Çünkü onlar, millî zevki tamamiyle kaybetmişlerdi. Yazdıkları şeyler ya Acem taklitlerinden, veyahut Fransız taklitlerinden ibaretti. O halde, bediiyatta yükselmek isteyen bir millet, evvelemirde millî zevkini bulmağa çalışmalıdır.

Millî zevki bulmak için halka doğru gitmek, halk san'atlarından uzun uzadıya bediî bir terbiye almak lâzım olduğunu anladık. Fakat hakikî sanatkâr olabilmek için bu bediî terbiyeyi almış olmak kâfi değildir. Hakikî sanatkâr olabilmek için, güzel san'atların beynelmilel ustaları olan san'at dâhilerinden zevk dersi, zevk terbiyesi almak da lâzımdır. Beynelmilel dehâlardan alınan bu feyizli terbiyeye tehzip namı verilir.

Görülüyor ki, hakikî bir san'ata malik olabilmemiz için, san'atımızın evvelâ tahrisi, saniyen tehzibi lâzım geliyor. Bu düsturu canlı bir misâl ile tavzih edelim: İtalya'nın Rönesans devrindeki sanatkârları, bilhassa ressamlarla heykeltraşlar, eski Yunan - Lâtin sanatkârlarının dahiyâne eserlerine hayran olmuşlardı. Zira bu eserler: Venüslerin, Minervaların, Apollonların bu heykelleri teknikteki kemalin son derecesine ulaşmıştı.

Rönesans sanatkârları bu tekniği büyük emeklerle öğrendiler. Tehzib usulleriyle kendilerine mal ettiler. Fakat, eski Yunan - Lâtin eserlerini ayniyle taklide yeltenmediler. Çünkü halk artık o esâtiri şahsiyetlere hiçbir kıymet vermiyordu. Rönesans devrinin halkına göre kadınlar arasında dünya güzeli ancak Hazreti Meryem olabilirdi. Erkekler arasında da dünya güzeli ancak Hazreti İsa idi. Hakikî san'atın vazifesi ise, başka milletlerin, yahut devirlerin bediî mefkûrelerini tersim etmek değildir. Hakikî san'at arasında bulunduğu milletin ve içinde yaşadığı devrin bediî mefkûrelerini tasvire çalışmaktadır. İşte Mikel Anj, Rafael gibi Rönesans sanatkârları bu noktaları düşünerek doğru yolu buldular: Hazreti Meryem'e Venüs'ün teknik güzelliğini verdiler. Hazreti İsa'ya da Apollon'un cismanî güzelliğini iare ettiler. Diğer azizlere de bu esâtirî güzelliklerden bahşettiler. Bu iki unsurun; beynelmilel tehzible millî harsın birleşmesin-

den yüksek bir san'at vücude geldi. İşte güzel san'atlar tarihinde Rönesans San'atı namı verilen budur.

Katolik kilisesi bu heykellerle resimleri kabul ederek ibadethanelerine bir müze şekli verdi. Halbuki Bizansın ve umum şarkın Ortodoks kiliseleri, mukaddes tasvirlerini, Yunan - Lâtin modellerine benzetmeğe çalışmadılar; Sâmilerden aldıkları kaba örneklere müşabih bir surette tersimde devam ettiler. Bu sebeple, Ortodoks milletlerin san'atı tehzibden mahrum kaldı.

Rönesanstan sonra, Avrupada her millet, bediî hayatının inkişafı ânında hep böyle hareket etti. Shakespeare, Rousseau, Goethe gibi romantik dâhiler, hem halk terbiyesini almışlar, hem de eski Yunan - Lâtin tekniklerini temsil etmişlerdi. Bu sayede, herbiri kendi milleti için, hem millî, hem de mütekâmil bir edebiyat vücude getirdi. İşte Türkçülüğün bediî programı da bu usullerin tatbikinden ibarettir.

Üçüncü Mebhas

AHLÂKÎ TÜRKÇÜLÜK

I. — TÜRKLERDE AHLÂK.

Büyük milletlerden herbiri medeniyetin hususî bir sahasında birinciliği ibraz etmiştir. Eski Yunanîler bediîyatta, Romalılar hukukta, Benî İsrail ile Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglo-Saksonlar iktisatta, Almanlar musikî ile mâbadettabiada (metafizikte), Türkler de ahlâkta birinciliği kazanmışlardır.

Türk tarihi baştanbaşa ahlâkî faziletlerin meşheridir. Türklerin mağlûp milletlere ve onların millî ve dinî mevcudiyetlerine dinî ve içtimaî muhtariyetler vermesi her türlü takdirin fevkindedir. Fakat bu iyiliğe karşı, mağlûp milletler âlicenap Türklerden mazhar oldukları bu müsaadeleri, Türklerin aleyhine çevirerek, kapitülâsyon namı verilen zincirlerle Türkleri bağlamağa ve boğmağa çalıştılar. Bu iki türlü hareket iki tarafın da ahlâkiyatını gösterdiği için son derece karakteristiktir.

Bu mebhasta, Türklerin muhtelif ahlâk dairelerine taallûk eden ahlâkî mefkûrelerini göstereceğiz. Bu ahlâk daireleri şunlardır:

1 — Vatanî ahlâk, 2 — Meslekî ahlâk, 3 — Aile ahlâkı (cinsî ahlâk), 4 — Medenî ahlâk (şahsî ahlâk), 5 — Beynelmilel ahlâk.

II. — VATANÎ AHLÂK.

Eski Türklerde vatanî ahlâk çok kuvvetliydi. Hiçbir

Türk, kendi ili, yani milleti için hayatını ve en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi. Çünkü "il" Gök Tanrının yeryüzündeki gölgesiydi. Gök Tanrı, Türklerce gayet mübarek olan aşk gecesinde bir "altın ışık" olarak yeryüzüne inmiş, bir bâkireyi, yahut bir ağacı gebe kılarak bu "Kutlu İl"in üremesine sebep olmuştur. İl'in oturduğu memlekete "yurt", yahut "ülke" denilirdi. Türk nereye gitse, yurt aslı'yı unutmazdı, çünkü atalarının mezarı oradaydı. Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı hep orada bulunuyordu.

Türkün vatanperverliğine misâl olarak Hun devletinin müessisi olan Mete'yi zikredebiliriz. Tatarlar hükümdarı harp ilânına bir vesile olmak üzere, iptida, onun çok sevdiği bir atı istedi. Bu at, saatte bin fersah uzunluğunda yol alıyordu.

Mete, vatandaşlarını harbin musibetlerine maruz bırakmamak için atı Tatar hakanına gönderdi. Tatar hakanı harbe bahane arıyordu. Bu sefer de Mete'nin en sevdiği zevcesini istedi. Bütün beyler, kurultayda harp ilânını istedikleri halde Mete: "Ben vatanımı kendi aşkım uğruna çiğnetemem," diyerek sevgilisini düşmana vermek gibi büyük bir fedakârlığı kabul etti. Bunun üzerine Tatar hakanı, Hun ülkesinden hiçbir mahsulü olmıyan, ziraatsiz, ormansız, madensiz, ahalisiz bir arazi parçasını istedi. Kurultay bu faydasız toprağın verilmesinde hiçbir beis olmadığını söylemişken, Mete: "Vatan bizim mülkümüz değildir, mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan —velevki bir karış kadar olsun— yer vermeğe hiç kimsenin salâhiyeti yoktur. Binaenaleyh, harp edeceğiz. İşte, ben atımı düşmana doğru sürüyorum. Arkamdan gelmiyen idam olunacaktır!" diyerek Tatarların üzerine yürüdü. Eski Türklerin naza-

rında, vatanın ne kadar muazzez olduğunu bu tarihî vak'adan istidlâl edebiliriz.

Eski Türklere göre vatan, "türe"den, yani "millî hars"tan ibaretti. Mahmut Kâşgârî lûgatinde zikrolunan "Ülkeden geçilir, türeden geçilmez" darbımeseli, millî harsa verilen kıymetin derecesini gösterir.

Eski Türklerde hükümranlık il'e aitti. Küçük illerde, bütün il, bir millet meclisi hükmündeydi. Halkın mukadderatını bu meclis idare ederdi. Büyük illerde, boy beylerinden mürekkep olan "Şölen" adlı meclis, il'e ait işlere karar verirdi. Hakanlıklarda, ilhanlıklarda ise millet meclisi mahiyetinde olmak üzere "Kurultay" vardı. Bu meclislerin müşaveresine Kinkâş denilirdi. "İl mi yaman, bey mi yaman?" darbımeseli, hükümranlığın hakanda olmayıp, ilde olduğunu gösterir. Çünkü, hakanı intihap eden ve hal'edebilen kurultaydı. Harp ve sulh ilânı gibi ehemmiyetli işler kurultayın karariyle olurdu. "Tozda, dumanda ferman okunmaz" darbımeseli buhran ânlarında vaziyete halkın hâkim olduğunu gösterir, eski Türklerde, müsavat da, çok kuvvetli bir surette teessüs etmişti. Hârzem'deki Teke Türkmenlerinde ne esir, ne hizmetçi mevcut değildir. Herkes evine ait işleri kendisi görür. Her il birbirine müsavî fertlerden mürekkeptir. Eski Türklerde bir il diğer illeri tâbiiyeti altına aldığı zaman, onların siyasî teşkilâtını bozmazdı. Tâbi il'in eski reisi, "baygo", yani melik namiyle eski mevkiini muhafaza ederdi. Hakan bunun nezdinde "Şâd", yahut "Şane = Şahne" namiyle bir komiser bulundururdu. Bir hakan da sair hakanlıkları fethettiği zaman, eski hakanları yerlerinde ıbka ederdi. Yalnız kendisi İlhan namiyle bunların reisi mevkiine geçerdi.

Zaten "il" kelimesinin asıl mânası sulh demektir. İlci, sulhcü mânasınadır.

İl'in timsali olan Gök Tanrı sulh ilâhıdır. İlhan sulh dininin bir nâşiri mevkiindedir. Türk ilhanları, bütün Türk illerini sulhe davet ediyordu, bütün hakanlara (oğlum) diye hitap ediyordu. Türklerin bütün harpleri, daimî ve geniş bir sulh dairesi tesisi maksadiyledir. Bütün ilhanlık devirlerinde, Mançurya'dan Macaristan'a kadar bütün Turan kıtası gayet mes'ut bir sulh ve âsayiş hayatı yaşamıştır. Türk ilhanları, emperyalist de değildiler. Çünkü yalnız Türk illerini birleştirmekle iktifa ediyorlar, başka milletlerin ülkelerini fethe çalışmıyorlardı.

Hunların ilk ilhanı Mete'nin, Çin devleti iki defa eline geçtiği halde, imparatorluğu kabulden imtina etmesi bu iddiamıza bir delildir. Sulh ahlâkını Attilâ'da bile görürüz. Attilâ'ya en muzaffer bulunduğu muharebeler esnasında, her ne vakit sulh teklif edilmişse derhal teklifi kabul etmiştir.

Dünyanın en demokrat kavmi eski Türkler olduğu gibi, en feminist nesli de yine eski Türklerdir. Zaten feminizm, demokrasinin, yani müsavatın kadınlara ait bir tecellisinden ibarettir. Eski Türklerin bu faziletini aile ahlâkı faslında göreceğiz.

Orhun Kitabesinde Türk hakanı şöyle diyor: "Türk Tanrısı Türk milleti yok olmasın diye atalarımı gönderdi ve beni gönderdi. Ben hakan olunca gündüz oturmadım, gece uyumadım. Türk milleti, açtı doyurdum, çıplaktı giydirdim, fakirdi zengin ettim."

Türk milleti de hakanını kaybettiği zamanlar, "Devletli bir millettim. Devletim ve şevketim hani? Hakanlı bir millettim hakanım hani? Hangi hakana işimi, gücümü vereyim?" diye sızlanırdı. Milletle hakan arasındaki münasebetin ne kadar samimî olduğu bu nakillerden anlaşılabilir. İşte eski Türklerde vatanî ahlâk bu derecede yüksekti.

Türklerin bundan sonra da en ziyade kıymet verecekleri ahlâk, vatanî ahlâk olmalıdır. Çünkü içtimaî zümreler arasında tam ve müstakil bir hayata malik olan ve bir içtimaî uzviye mahiyetini ibraz eden ancak millet, yahut vatan namları verilen zümredir. Aileler bu içtimaî uzviyetin hücreleri, meslekî zümreler ise uzuvlarıdır. Milletten daha geniş olan "ümmet" ve "beynelmileliyet" gibi zümrelere gelince, bunlar cemiyet mahiyetinde değil, cemiyetlerden mürekkep birer camialar mahiyetindedirler. Bu zümrelerden herbiri yalnız bir hususta müşterek iken, bir millet her hususta fertleri arasında iştirâk bulunan bir zümre demektir. O halde, millet mefkûresi, sair zümrelere ait mefkûrelerden, ümmet mefkûresinden, medeniyet ve beynelmileliyet mefkûresinden daha yüksektir. Bu sebeple, vatanî ahlâkın da sair ahlâklara faik olması lâzımgelir.

Bilhassa bizim gibi siyasî düşmanları çok bulunan milletler için, en büyük istinadgâh vatanî ahlâk olabilir. Vatanî ahlâkımız kuvvetli bulunmazsa ne istiklâlimizi, ne hürriyetimizi, ne de vatanımızın tamamiyetini muhafaza edemeyiz. O halde Türkçülük, her şeyden ziyade, millet ve vatan mefkûrelerine kıymet vermelidir.

III. — MESLEKÎ AHLÂK.

Vatanî ahlâktan sonra, meslekî ahlâk gelir. Eski Türkler mesleğe "yol" derlerdi ve yolda büyüğü, soyda büyükten ileri sayarlardı. Bektaşilerin, "Belden gelen seyit değil, elden gelen seyittir" demeleri de, yol'un soy'dan akdem olduğunu gösterir. Eski bir darbımesel: "Yoldaşların babanın obasına akın ederlerse, sen de beraber akın et!" diyor ki, bu da yoldaşların soydaşlardan daha

ileride oluğunu gösterir. Eski Türklerde idare eden sınıf "torunlar, kamlar, buyruklar, bitikçiler" namiyle dört yol'a ayrılmıştı. Sonraları, Osmanlı devrinde bunlardan "mülkiye, ilmiye, seyfiye, kalemiye" namları verilen dört tarik vücude geldi. İktisadî meslekler de bunlardan ayrı olarak mevcuttu. Anadolu Selçukîlerinin son zamanlarında, Ahîler tarikatı, meslekî teşkilâtları fütûvvet şiarına istinad eden zaviyeler halinde teşekkül etti. Fütûvvetin lûgavî mânası babayiğitlik'tir. Istılâhî mânası "dünyada ve âhirette halkı nefsine tercih ve takdim eylemek" dir. Osmanlı devrindeki esnaf loncaları ve kethüdalıkları bu eski Ahîler teşkilâtının devamından ibarettir.

Eski devirde bu nev'î esnaf teşkilâtı nahiyevî bir mahiyeti haizdi. Yani, her şehrin esnaf loncaları kendisine mahsustu. Nahiyevî iktisad devrinde, bu esnaf loncaları faydalı bir role maliktiler. Fakat nahiye iktisadı yerine, millet iktisadı kaim olunca, bu loncalar muzır bir mahiyet iktisap ettiler. Çünkü nahiye iktisadı devrinde nahiyevî loncalar faydalı olabilirlerdi. İşte bu sebepten dolayıdır ki, bugün eski esnaf loncalarını idameye çalışmak doğru değildir. Onları yıkarak, yerlerine merkezleri devlet merkezinde olmak üzere millî loncalar yapıp ikame etmelidir.

Meselâ, debbağ esnafını alalım: Her şehirde bir debbağ loncası teşkil etmeli. Fakat başına bir şeyh, yahut kethüda değil, bir kâtibî umumî geçirmeli. Her şehirde bütün loncaların murahhaslarından mürekkep bir hey'etî merkezîye yaparak buna "iş borsası" adını vermeli. Bunun vazifesi o şehirdeki bütün loncaların müşterek olan işlerini görmek ve şehrin iktisadî hayatını tanzim etmektir.

Yine debbağ loncasına gelelim. Her şehirde, bir debbağ loncası teşekkül ettikten sonra bunlar, aralarında

federasyon yaparak devlet merkezinde bir "debbağ federasyonu merkezi umumîsi" vücude getirirler. Aynı zamanda devlet merkezinde bunun gibi sair loncaların federasyonlarının merkezi umumîleri de vücude gelir. Devlet merkezinde bu merkezi umumîlerin intihap ettikleri murahhaslar içtima ederek, bir loncalar konfederasyonu vücude getirirler ve bu konfederasyonun meclisi umumî âzalarını intihap ederler. Bu zihnî meslekler müntesipleri de, birer meslekî federasyon haline girerek bu konfederasyona iltihak ederler. O zaman bütün meslekî zümreler, muntazam bir ordu halinde birleşmiş olurlar.

Bu teşkilâtın vücude gelmesi meslekî ahlâka bir müeyyide temin eder. Çünkü bizde henüz meslekî zümrelere mahsus bulunan meslekî ahlâkların hiç bir müeyyidesi yoktur. Her fert hayatını bir tabibe, hukukunu bir avukata, servetini bir kâtibî adle (notere), çocuğunu bir muallime, diyanetini istifta ettiği (fetva sorduğu) bir müftiye tefviz ediyor. Bu tefvize mukabil onları vazifeperverliğe icbar için elinde hiç bir teyid kuvveti yoktur. Maamafih, herhangi bir fert; hayatını, hukukunu, servetini, evlâdını, esrarını tevdi ettiği bu adamları hiç bir suretle kontrol edemezse de, meslekî zümreler kendi meslektaşlarını kontrol edebilirler. İşte böyle bir kontrol içindir ki, her meslek, kendi meslektaşları için bir vazifename tanzim eder ve bir haysiyet divanı tesis eder. Vazifename, meslekî ahlâkın kaidelerini gösterir. Haysiyet divanı da meslekî ahlâkın bu kaidelerine riayet etmiyen meslektaşlar hakkında tenbih, tevbih, muvakkaten veya müebbeden san'atini icradan men cezalarından birini hükmeder. İşte meslekî heyetlerin bu nev'î kontrolü umum vatandaşların mütehassıslar tarafından uğrayabilecekleri zararlara mâni olur.

Meslekî teşkilâtın bir faydası da, aynı hirfete men-

sup bulunan yoldaşlar arasında teavün (yardımlaşma) sandıkları vücuda getirmek, loncaya mensup ihtiyarları, sakatları, hastaları, yetimleri ve dulları bu sandıktaki paralarla iaşe etmektir. Çocukların terbiyesi ve gençlerin teknikçe yükseltilmesi de bu teavün vazifelerinden maduttur. Bundan başka, meslekî federasyonlar, kendi hirfetlerinin terakkisi için de para sarfederler ve çalışırlar. Meselâ, sanayi memleketlerinden mütehassıs celbi, sanayi memleketlerine talebe izamı, müşterek makineler ve sair levazım getirmek ve istihsal, yahut istihlâk kooperatifleri teşkil etmek gibi işler, her hirfetin iktisaden yükselmesini temin edecek teşebbüslerdendir.

"Millî tesanüdü kuvvetlendirmek" faslında meslekî ahlâkın husule getireceği tesanüd hakkında tafsilât mevcut olduğundan, burada bu kadarla iktifa edildi.

IV. — AİLE AHLÂKI.

Eski Türklerde ailenin dört derecesi vardı: Boy, soy, törkün, bark.

1 — *Boy :* Eski Oğuzlarda aile adı, boy ismiydi. Fakat, Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan evvel gelirdi. "Salur Kazan, Böğdü Zamen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup, ikinci kelimeler küçük addır.

Bu isimleri Korkut Ata kitabında görüyoruz. Mahmut Kâşgârî de Divan-ı Lûgat'inde diyor ki, bir adamın kim olduğu anlaşılmak istenildiği zaman, "Hangi boydansın?" diye sorulur. Maamafih, boy adının küçük addan sonra geldiği de vâkidir. Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oğuz ilinin Emre boyundan başka bir şey değildir.

Oğuzlardan her boyun kendisine mahsus bir damga'-

sı, bir ongun'u, bir sökük'ü vardır. (Türk türesine müracaat). Oğuzlarda her boy sürüleriyle hazinelerini kendi damgalariyle nişanlardı. Yakutlarda boy'a "sip" adı verilir. Bu kelime Anadolu Türkçesinde "sop" şeklini almıştır. Yakutlarda sip'in fertleri arasında iktisadî bir müşareket mevcuttur. Bir adam, mensup bulunduğu sip'-in içinde istediği evde saatlerce oturup uyuyabilir. Demek ki, bir ferdin kendi boyu dahilinde her evde tasarruf salâhiyeti vardır. Arazinin mülkiyeti sip'lere aittir. Küçük aileler, bu müşterek araziyi zuğlara taksim ederek, ayrı ayrı ekebilirler. Fakat mülkiyeti daima müşterektir. Ve icabında yeni taksimlere tâbidir. Cengiz yasasına göre, kırkar hanelik her zümrede senevî dört izdivaç vuku bulması lâzımdı. Delikanlılar fakir ise, bu zümreler nakden yardım ederek onların evlenmesini kolaylaştırırdı. Her kırk hanede dört izdivaç vukua gelmezse, rüesa mes'ul olurlardı. Bu zümreler boylardı. Türklerde iki türlü akrabalık ıstılâhları vardı: Biri boy'a, yani seciyeye mahsustu: Her fert boy dahilinde kendisinden büyük olan bütün erkeklere "ici", kendisinden büyük olan bütün kadınlara "aba" unvanlarını verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklere "ini", kendisinden daha küçük olan kızlara "singil" adlarını verirdi. Kendisiyle yaşıt olan erkeklere de "atı" ismini verirdi.

Bu kelimeler de sonraları birtakım tahavvüllere uğradı. Oğuzlar ici yerine ağa kelimesini, aba kelimesi yerine de abla kelimesini ikame ettiler. Atı kelimesi de ata şeklini alarak başka mânalara delâlet etti. Boyun hem "ana boyu", hem de "baba boyu" şekilleri vardı.

2 — *Soy :* Soy, Lâtinlerin "cogna", Almanların "zippe", Fransızların 'parantèle" adlarını verdikleri zümredir. İleride göreceğimiz "törkün" zümresinin haricinde kalan amcazade, dayızade, teyzezade, halazade gibi cani-

bî akrabanın mecmuudur. Soy'da, hem ana cihetinden, hem de baba cihetinden akraba olanlar dahildir. Birincilere ana soyu, ikincilere baba soyu denilir.

Eski Türklerde ana soyuyla baba soyu kıymetçe birbirine müsaviydi. Ana soyuyla baba soyunun müsavatını bazı müesseselerde bariz bir surette görüyoruz:

Eski Türklerde, asalet yalnız baba cihetinden muteber değildi. Ana cihetinden de asalet aranırdı. Bir adamın tam asîl olması için, hem baba cihetinden, hem de ana cihetinden asîl olması lâzımdı. Bugün bile, Harzem'deki Türkmenlerde bir kız hem babası, hem de anası Türkmen olmıyan bir erkeğe varmaz. Çünkü bir adamın yalnız babasının Türkmen olması, asîl olması için kâfi değildir. Tamamiyle asîl olması için mutlaka anası da Türkmen olmalı.

Sülâlelerin teşekkülünden sonra da, bu iki türlü asalet devam etti. Bu devirde, baba tarafından prens olanlara "tekin", ana tarafından prens olanlara "inal" unvanları verilirdi.

Bir şehzadenin hakan olabilmesi için onun hem "tekin", hem de "inal" olması, yani hem baba, hem de ana cihetinden sülâleye mensup bulunması lâzımdır. İran'ın Kaçar sülâlesinde bu kaide hâlâ caridir.

Eski Türklerde sülâle içinde "soyda büyük" olan şehzade, hükümdar olurdu. Osmanlı hanedanında da kaide böyleydi. Halbuki gerek Avrupada, gerek Mısır'da, evde büyük olan şehzade hükümdar olur. Boy devri geçtikten sonra soy isimleri aile ismi olmağa başladı: Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi.

3 — *Törkün* : Mahmut Kâşgârî'ye göre, bir hanede oturan asıl aileye, eski Türkler "törkün" derlermiş. Törküne ait karabet ıstılâhları Boy içindeki karabet ıstılâhlarının aksine olarak ferdî karabeti gösterirler.

Akan	=	Baba
Öke	=	Anne
Er	=	Zevç
Konçuy	=	Zevce
Uri oğul	=	Erkek evlât
Kız oğul	=	Kız evlât

Durkheim'in yaptığı aile tasnifine göre, bu zümreye "pederî aile" diyebiliriz.

Pederî aile, pederşahî aileden çok farklıdır. Pederî ailede, babanın zevcesi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik bir velâyeti vardır ki, buna "pederâne velâyet" ve "zevcî velâyet" adları vardır. Pederşahî ailede ise aile reisinin gerek evlâtları, gerek zevcesi üzerine sultas, yani sultanlık hakkı vardır. Evlâtlariyle beraber zevcesi de aileye dahil bulunan sair fertler, aile reisinin âdi malları ve mülkleri mahiyetinde idi. Bunları isterse satar, isterse öldürürdü; isterse bir başkasına hibe ederdi.

"Törkün" Türklerce baba ocağı dediğimiz şeydir. Aile mâbudu bu ocakta barındığı için, ocağın ateşi hiç sönmemek icabederdi. Bundan dolayıdır ki, büyük ve ortanca kardeşler, evlenerek törkünü terkettikten sonra, törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. Muayyen zamanlarda baba ocağında toplanılarak ecdada hürmet âyinleri yapılırdı. Türkler, yurt gibi ocağı da unutmazlardı. Yurttan ve ocaktan uzaklaşmakla beraber, yurt ocak muhabbeti onlarda kuvvetli bir rabıta hükmünde idi.

4 — *Bark :* Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yaşa gelince, bir kahramanlık imtihanı geçirerek, "il" meclisinden yeni bir ad alırdı. Bu suretle "ildaş" mahiyetini, "erkek = ermiş" kıymetini iktisap ederek vatan-

daş hukukuna malik olurdu. Binaenaleyh, babasının velâyet (velilik) hassasından çıkarak, hakanın velâyeti âmmesi altına girerdi. Bu delikanlı, ailesinin emvalinden hissesini almak için, babasının anasının ölmesini beklemezdi. Evleneceği sırada, aile emvalinden mirasını peşinen alırdı. Alacağı kız da "yumuş" namiyle bir cihaz getirirdi. Bu cihaz, ebeveyninin ve akrabasının verdiği hediyelerden mürekkepti.

Gelinle güveyi mallarını birleştirerek, müşterek bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın törkünü nezdinde oturmazlar, yeni bir ev kurarlardı. Bundan dolayıdır ki, Türklerde her izdivaçtan yeni bir ev doğardı. İzdivaca "evlenmek" ve "ev bark sahibi olmak" denilmesi de bundan dolayıdır. Teke'lerde, gelinle güveyin çadırı yeni yapıldığı için beyazdır. Bu sebeple ona "ak ev" denilir. Sair çadırlarsa zamanla esmerleşmişlerdir. Eski Türklerde ev, Araplarda olduğu gibi yalnız zevcin değildi, zevç ile zevcenin müşterek malıydı. Bu sebeple evin erkeğine öd ağası denildiği gibi, evin hanımına da ev kadını unvanı verilirdi.

Törkünün perisi ocakta barındığı gibi, ak evin perisi de barkta yaşardı. Evin perileri, biri kocaya, diğeri karısına ait olmak üzere iki tane idi. Birinciye öd ata, ikinciye öd ana derlerdi. Gelin her sabah bir parça tereyağı ocağa atar ve "öd ana, öd ata!" diye dua ederdi.

Otağın sağında güveyi, solunda gelin otururdu. Sağda kısrak memeli, solda inek memeli olmak üzere iki sanem vardı. Sağdakine "ev sahibinin kardeşi", soldakine "ev sahibesinin kardeşi" denilirdi. Bunlar koca ile karısının totemleri idi.

Eski Türklerde eşik de mukaddesti. Yabancı bir adam eşiğe basarsa çarpılırdı. Evlerin taarruzdan masuniyeti

kaidesi, eşiklerin bu kudsiyetinde dinî bir müeyyide bulmuştu.

5 — *Türk feminizmi :* Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Türklerin feminist olmasına başka bir sebep de, eski Türklerce şamanizmin kadındaki kudsî kuvvete istinad etmesiydi. Türk şamanları, sihir kuvvetiyle hârikalar gösterebilmek için kendilerini kadınlara benzetmeğe mecbur idiler. Kadın elbisesi giyerler, saçlarını uzatırlar, seslerini inceltirler, bıyık ve sakallarını tıraş ederler, hattâ gebe kalırlar, çocuk doğururlardı. Buna mukabil töyonizm dini de erkeğin kudsî kuvvetinde (kut'unda) tecelli ederdi. Töyonizm ile şamanizmin kıymetçe müsavî olması, hukukça erkek ve kadının müsavî tanınmasına sebep olmuştu. Hattâ, her işin gerek töyonizme ve gerek şamanizme istinad etmesi lâzım geldiğinden, her işe ait içtimada kadınla erkeğin beraber bulunması şarttı: Meselâ, velâyeti âmme, Hakan ile hatunun her ikisinde müştereken tecelli ettiği için bir emirnâme yazıldığı zaman "Hakan emrediyor ki" ibaresiyle başlarsa mutâ olmazdı. Mutâ olması için, behemehal "Hakan ve hatun emrediyor ki" söziyle başlaması lâzımdı. Hakan tek başına bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kenkârlarda, kurultaylarda, ibadetlerde ve âyinlerde, harp ve sulh meclislerinde hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu. Kadınlar, tesettüre ait hiçbir kayıt ile mukayyet değildiler. Hakanın hükûmette şeriki olan hatuna "türkân" unvanı verilirdi. Hatun, hakan sülâlesine mensup umum prenseslerin müşterek unvanıydı, türkân'ın da, behemehal hatunlardan olması lâzım geldiğinden, ona da sadece "hatun" denilebilirdi.

Eski Türklerde zevce yalnız bir tane olabilirdi. Em-

peryalizm devirlerinde, hakanların ve beylerin bu hakikî zevceden maada; "kuma" namiyle başka illere mensup odalıkları da bulunabilirdi. Fakat bu kumalar, hakikî zevce mahiyetinde değildiler. Türk türesi, bunları resmen zevce tanımazdı. Bunlar, âdeta bir nevi hile-i şer'iye ile ailenin içine girmişlerdi. Kumaların çocukları öz annelerine "anne" diye hitap edemezler, "teyze" diye çağırırlardı. "Anne" hitabını münhasıran babaların hakikî zevcesine teveccüh edebilirdi. Aynı zamanda kumaların çocukları mirasa da nail olamazlardı. Kumaların oğulları —babaları hakan bulunsa bile— asla hakan olamazlardı. Kumaların, hatunlardan farkı şudur ki, kumalar, hakanın kendi ilinden değildirler. Hatun ise hakanın kendi ilinden idi. Kuma, Çin prenseslerinden ise, konçuy namını alırdı. Konçuy, sair kumalara tekaddüm ederdi, fakat konçuyların fevkinde de hatun vardı. Moğol devrinde, hatunlar da taaddüt etmeğe başladı. Fakat bunlardan yalnız bir tanesi türkân, yani melike pâyesinde bulunurdu.

Eski Türklerde kadınlar, umumen amazon idiler. Cündilik, silâhşörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirlerdi.

Alelâde ailelerde de ev müştereken, karı ile kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velâyeti hassa, baba kadar anaya da aitti. Erkek daima karısına hürmet ederdi, onu arabaya bindirerek kendisi arabanın arkasından yaya yürürdü. Şövalyelik, eski Türklerde umumî bir seciye idi. Feminizm de, Türklerin en esaslı şiarı idi. Kadınlar, emvale tasarruf ettikleri gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, malikânelere de malik olabilirlerdi. Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın rehtine (reht = sexe) hukuk vermemişler ve hürmet göster-

memişlerdi. Ana soyuyla baba soyunun müsavatı, soy faslında zikredildiğinden burada tekrarına lüzum yoktur.

V. — REHTÎ AHLÂK.

Eski Türklerde rehtî ahlâk da çok yüksekti. Yakutlarda, Yunanîlerin Venüs'üne mukabil bir velâdiyet ilâhesi vardır ki, Ayzit tesmiye olunur.

Bu ilâhe, kadınlar doğuracağı zaman imdatlarına yetişir; onların kolayca doğurmasına yardım eder; üç gün lohusanın başucunda bekledikten sonra, maiyetindeki dere, tarla, ağaç, çiçek perileriyle semanın üçüncü katındaki sarayına avdet eder.

Maamafih Ayzit'in hiç müsamaha kabul etmiyen bir şartı vardır: İsmetini muhafaza etmemiş olan kadınların yardımına, ne kadar tezarrularda bulunurlarsa bulunsunlar ve ne kadar kıymetli kurbanlar ve hediyeler takdim ederlerse etsinler - bir türlü gelmez.

Bundan başka Ayzit'e mahsus bir yaz bayramı vardır. Bu bayramın sabahında evlerin her tarafı son derece temiz ve süslü bir hale konulur. Her fert en güzel elbisesini giyer. En çok sevdiği yemekler hangileri ise, onları yer. Herkesin yüzü mutlaka beşuş, şen ve tebessümlü olur. Bu sırada ak şaman, elinde sazı olduğu halde gelir. Kış âyinlerini kara şaman, yaz âyinlerini ak şaman icra eder. Dokuz genç kızla dokuz delikanlı seçerek bunları ikişer ikişer elele tutturarak asker gibi dizer. Ve kendisi sazını çalarak onları semaya çıkıyorlarmış gibi ileri doğru yürütür. Sazını çalarken, Ayzit hakkındaki ilâhîleri de terennüm eder. Bu bediî alay, güya üçüncü kat göğe geldikleri zaman, Ayzit'in sarayını muhafaza eden yasakçılar ellerinde gümüş kırbaçlar oldu-

ğu halde meydana çıkarlar. Alay içinde ismetçe kusuru olanlar varsa, onları geri çevirerek diğerlerinin Ayzit'in sarayına girmesine müsaade ederler. İşte, ismetin bu dinî müeyyideleri, eski Türklerde rehtî ahlâkın yüksek olduğu ve erkekle kadının bu ahlâkla aynı derecede mükellef olduğunu gösteriyor.

Eski Türk kadınları, tamamiyle hür ve serbest oldukları halde, havaî işlerle iştigal etmezlerdi. "Ahlâkî Alâi" kitabında yazıldığına göre, Selçukî prenseslerinden birisi, Kazvin şehrinin sahibesiydi. Her sene ilkbaharda, bu şehrin kenarına gelerek yeşil bir çimenzara otağını kurardı. Bir sene, Kazvinliler, şehre umumî bir lâğım yaptırmak üzere aralarında iane toplamışlardı. Lâzım gelen miktara baliğ olmak için daha bir miktar altına ihtiyaç vardı. Şehirliler bu parayı da Hanım Sultan'dan istemeğe karar vererek ileri gelenlerden bir heyeti Hanım Sultan'ın huzuruna gönderdiler. Bu heyet, otağa yaklaşınca, otağın önündeki bir sandalye üzerinde oturan Hanım Sultan'ın bir örgü örmekte olduğunu görünce, "bu hasis kadının bize para vermesine imkân yoktur" diye geldiklerine pişman oldular. Fakat Hanım Sultan tarafından görüldükleri için geri dönmeleri de kabil değildi. İster istemez, Sultanın huzuruna geldiler ve ahalinin teklifini arzettiler. Sultan, bütün masarif kendisi tarafından verileceğinden, toplanan ianelerin sahiplerine iadesini emretti ve hazinedarını çağırtarak lâğımlar için lâzım gelen bütün paraları heyete teslim etti. Heyet içindeki bir ihtiyar, Sultana elindeki örgü işinden dolayı zihinlerine hutur eden haksız şüpheyi arzetti. Hanım Sultan şu cevabı verdi: "Evet benim el işiyle meşgul olduğumu gören bütün İranlılar taaccüp ediyorlar. Halbuki benim ailem içinde bütün kadınlar benim gibi daima el işiyle uğraşırlar. Biz sultanlar, böyle el işiyle uğraşmazsak neyle meş-

gul olacağız? Havaiyatla mı? Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Biz, saltanat işlerinden fâriğ olduktan sonra, boş kalmamak için, fakir kadınlar gibi daima el işiyle uğraşırız. Biz sultanlar, böyle el işiyle soyumuz için, bir şin değil belki büyük şereftir."

İşte eski Türk kadını böyle düşünür ve böyle hareket ederdi.

VI. — İSTİKBALDE AİLE AHLÂKI NASIL OLMALI?

Türklerin, gerek aile ahlâkında ve gerek rehtî ahlâkta ne kadar yüksek olduklarını yukarıki fasıllarda gördük. Halihazırda Türkler, tamamiyle bu eski ahlâkı kaybetmişlerdir. İran ve Yunan medeniyetlerinin tesiriyle, kadınlar, esarete düşmüşler, hukukça dûn ve derekeye inmişlerdi. Türklerde millî hars mefkûresi doğunca, eski türelerin bu güzel kaidelerini hatırlamak ve diriltmek lâzım gelmez miydi? İşte bu sebepledir ki, memleketimizdeki Türkçülük cereyanı doğar doğmaz, feminizm mefkûresi de beraber doğdu. Türkçülerin hem halkçı, hem de kadıncı olmaları, yalnız bu asrın bu iki mefkûreye kıymet vermesinden dolayı değildir; eski Türk hayatında demokrasi ile feminizmin iki başlıca esas olması da bu hususlarda büyük bir âmildir.

Başka milletler asrî medeniyete girmek için, mazilerinden uzaklaşmağa mecburdurlar. Halbuki Türklerin asrî medeniyete girmeleri için, yalnız eski mazilerine dönüp bakmaları kâfidir. Eski Türklerde, dinin zühdî âyinlerinden ve menfî ibadetlerden âri olması, taassuptan ve din inhisarcılığından âzade bulunması, Türkleri gerek kadınlar hakkında, gerek sair kavimler hakkında çok müsaadekâr yapmıştır. Eski Yunanîlerin medeniyette mual-

limleri İskitler, eski Keldânilerin Sümerler olduğu gibi, eski Germenlerin üstadları ve mürebbileri de Hunlardı. İstikbalde bîtaraf bir tarih, demokrasi ile femînizmin Türklerden doğduğunu itirafa mecbur olacaktır. O halde, istikbaldeki Türk ahlâkının esasları da millet, vatan, meslek ve aile mefkûreleriyle beraber demokrasi ve feminizm olmalıdır.

VII — MEDENÎ AHLÂK VE ŞAHSÎ AHLÂK.

Durkheim'e göre, ahlâkî vazifelerin gayeleri fertler değil, zümrelerdir. Millet, meslek ve aile zümrelerinin ahlâkî vazifelere ve mefkûrelere ne suretle gaye olduklarını gördük. Fakat bunlardan başka, hududu muayyen olmıyan bir zümre daha vardır ki, buna "medeniyet zümresi" denilir ve fertler işte bu zümreye mensup oldukları için, zümrenin gaiyetine iştirâk ederler. Medeniyet zümresi iptida, bir semmiye halinde başlar. İptidaî cemiyetlerde bir fert için muhterem ve hukuk sahibi olan fertler yalnız kendi semmiyesine mensup olan insanlardı. Bundan dolayıdır ki, bu cemiyetlerde, semmiyenin dahilinde kan dâvası takip olunamazdı, çünkü semmiye, bir sulh dairesiydi. İptidaî cemiyetler tekâmül ettikçe, bu sulh dairesi semmiyeden feratriye, feratriden aşirete, aşiretten müttehideye, müttehideden medineye, medineden kavmî devlete, kavmî devletten imparatorluğa intikal ederek gitikçe genişledi. Sulh dairesi genişledikçe, hukuka sahip ve ahlâkî vazifelere gaye olan fertlerin miktarı da bu dairelerle beraber arttı. İşte bu surette bazılarının şahsî ahlâk ve bazılarının da medenî ahlâk tesmiye ettikleri, ahlâk şubesi dairesini genişletti.

Medenî ahlâkın menfî ve müspet olmak üzere iki

türlü gayesi vardır. Menfî gayesinde esas adalet'tir. Adalet, fertlere hiçbir suretle tecavüz edilmemektir. Müspet gayesinin esası ise şefkattir. Şefkat, fertlere daima iyilik etmektir. Medenî ahlâkın ikinci bir müspet gayesi daha vardır ki, o da yapılan mukavelelere sadık kalmaktır. Eski Türklerde Gök Tanrı sulh ilâhı olduğu gibi, aynı zamanda adalet ve şefkat ilâhı idi. Bundan başka, Türklerin bu faziletlerde ne derece yüksek olduğunu Türk tarihi göstermektedir.

Medenî ahlâk, bilhassa fertlerde, şahsiyetin yüksek olmasına istinat eder. Eski Türklerin dininde, şahsiyeti gösteren timsaller de vardır. Yakutlara göre, her insanda tin namı verilen maddî ruhtan başka, üç türlü manevî ruh da vardır. Bunlara "eş, sur, kut" namları verilii. Eş, canlı ve cansız bütün mevcutlarda müşterektir. Sur, nefes alan mevcutlara, yani hayvanlara mahsustur. Kut ise, yalnız insanla ata mahsustur. İnsanın kutlu olması, keramet ve şahsiyet sahibi olması demektir. Kur'anı Kerim'de "Âdem oğullarını tekrim ettik" buyuruluyor ki, "insanları kutlu kıldık" demektir. Eski Türklerin esâtirine göre, insanların ruhu, üçüncü kat gökte bulunan Süt Gölü'nden alınırdı. Türk şamanlarına göre, insan ruhunun daima mefkûreye ve yükseklere nâzım olması, aslının semavîliğinden dolayı imiş. Bundan başka her millet, teessüs ederken, Gök Tanrı, bir altın ışık suretinde yeryüzüne inerek o milleti kendi ruhunun nefhiyle ve nurunun ilkahiyle kutlu kılardı.

Türk dinini tamik edersek medenî ahlâka esas olacak daha birçok timsaller bulabiliriz. Bunların tafsilâtını görmek isterseniz Türk Türesi namındaki eserimize müracaat ediniz.

Görülüyor ki, Türkçülüğün mühim bir gayesi de, medenî ahlâkı yükseltmektir. Vatanî ahlâktan sonra, mes-

lekî ahlâk, meslekî ahlâktan sonra aile ahlâkı geldiği gibi, aile ahlâkından sonra da medenî ahlâk gelir.

VIII. — BEYNELMİLEL AHLÂK.

Fertlerin birbirine karşı hayırhah ve hayırkâr olması medenî ahlâk namını aldığı gibi, milletlerin birbirine hayırhah ve hayırkâr olmasına da beynelmilel ahlâk namı verilir. Eski Türkler, sulh dinine tâbi oldukları için, başka milletlerin dinî, siyasî, harsî mevcudiyetlerine hürmet ederlerdi. Hattâ, kendilerine "iç-il" ve başka milletlere "dış-il" namlarını vererek, bütün milletleri bir sulh dairesi içinde, bir beynelmilel camia dahilinde görürlerdi. Orhun Kitabesi'nde de sair milletlere çölki il namı veriliyor ki, dış-il kelimesinin müteradifidir. Eski Türkler, bu dış-il tâbiriyle, beynelmilel mefhumunu anladıklarını gösteriyorlar. Çünkü il kelimesi eski Türkçede sulh dairesi mânasına idi. Her milletin bir iç-il olması, dahilî bir sulh dairesi teşkil etmesinden ibaretti. Maamafih, bu iç-il, diğer milletlere de, yabancı nazariyle bakmaz, onları da birer il, yani sulh mâbedi halinde görürdü. Yalnız şu farkla ki, kendisine iç-il ve diğerlerine dış-il namını verirdi.

Eski Türklerin mağlûp milletlere, sonradan kapitülâsyon namiyle başına belâ olan fevkalâde müsaadeler ihsan etmeleri, Türk harsındaki beynelmileliyetçiliğin bir neticesidir. İstikbalde, Milletler Cemiyeti, şimdiki gibi yalandan değil, gerçekten teşekkül ederse, bunun en samimî âzası, hiç şüphesiz Türkiye devleti ve Türk milleti olacaktır. Çünkü istikbale ait bütün tekemmüller, cersume halinde Türkün eski harsında mevcuttur.

Hülâsa, her milletin yeryüzünde icra edeceği tari-

hî ve medenî bir misyonu vardır. Türk milletinin misyonu ise ahlâkın en yüksek faziletlerini fiiliyat sahasına çıkarmak en gayrî mümkün zannolunan fedakârlıkların ve kahramanlıkların mümkün olduğunu ispat etmektir.

Dördüncü Mebhas

HUKUKÎ TÜRKÇÜLÜK

Hukukî Türkçülüğün gayesi, Türkiye'de asrî bir hukuk vücuda getirmektir. Bu asrın milletleri arasına geçebilmek için, en esaslı şart; millî hukukun bütün şubelerini teokrasi ve klerikalizm bakiyelerinden büsbütün kurtarmaktır. Teokrasi, kanunların, Allahın yeryüzündeki gölgeleri addolunan halifeler ve sultanlar tarafından yapılması demektir. Klerikalizm ise esasen Allah tarafından vazedildiği iddia olunan an'anelerin lâyetegayyer (değişmez) kanunlar addolunarak Allahın tercümanları itibar olunan ruhanîler tarafından tefsir edilmesidir.

Kurunu vustâî devletlerin bu iki âlâmeti mümeyyizesinden tamamiyle kurtulmuş olan devletlere "asrî devlet" namı verilir. Asrî devletlerde, evvelâ gerek kanun yapmak ve gerek memleketi idare etmek, salâhiyetleri doğrudan doğruya millete aittir. Milletin bu salâhiyetini tahdit ve takyit edecek hiçbir makam, hiçbir an'ane ve hiçbir hak yoktur.

Saniyen, milletin bütün fertleri tamamiyle birbirine müsavidir. Hususî imtiyazlara malik hiçbir fert, hiçbir aile, hiçbir sınıf mevcut olamaz. Bu şartları haiz olan devletlere demokrasi namı da verilir ki, halk hükûmeti demektir.

Hukukî Türkçülüğün birinci gayesi, asrî bir devlet vücuda getirmek olduğu gibi, ikinci gayesi de, meslekî velâyetleri, velâyeti âmmenin müdahalesinden kurtararak, mütehassısların salâhiyetine müstenit meslek muh-

tariyetleri tesis etmektir. Bu esasa müstenit bir kanunu medenî ile ticaret, sanayi, ziraat kanunları, Darülfünun, baro, tabipler cemiyeti, muallimler cemiyeti, mühendisler cemiyeti, ilh... gibi meslekî teşkilâtların meslekî muhtariyetlerine dair kanunlar yapmak da bu gayenin icabatındadır.

Hukukî Türkçülüğün üçüncü gayesi de bir asrî aile vücuda getirmektir. Asrî devletteki müsavat umdesi, erkekle kadının nikâhta, talâkta, mirasta, meslekî ve siyasî haklarda müsavî olmasını da istilzam eder. O halde, yeni aile kanunu ile intihabat kanunu bu esasa istinaden yapılmalıdır.

Hülâsa, bütün kanunlarımızda, hürriyete, müsavata ve adalete münafi ne kadar kaideler ve teokrasi ile klerikalizme ait ne kadar izler varsa, hepsine nihayet vermek lâzımdır.

Beşinci Mebhas

DİNÎ TÜRKÇÜLÜK

Dinî Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vâızların Türkçe olması demektir. Bir millet, dinî kitaplarını okuyup anlayamazsa, tabiîdir ki, dininin hakikî mahiyetini öğrenemez. Hatiplerin, vâizlerin ne söylediklerini anlamadığı surette de ibadetlerden hiçbir zevk alamaz. İmamî Âzam hazretleri, hattâ, namazdaki sûrelerin bile millî lisanda okunmasının caiz olduğunu beyan buyurmuşlardır. Çünkü, ibadetten alınacak vecd, ancak okunan duaların tamamiyle anlaşılmasına bağlıdır. Halkımızın dinî hayatını tetkik edersek görürüz ki, âyinler arasında en ziyade vecd duyulanlar, namazlardan sonra, ana diliyle yapılan derunî ve samimî münacaatlardır. Müslümanların camiden çıkarken büyük bir vecd ve itminan ile çıkmaları, işte her ferdin kendi vicdanı içinde yaptığı bu mahrem münacaatların neticesidir.

Türklerin namazdan aldıkları ulvî zevkin bir kısmı da yine ana diliyle inşad ve terennüm olunan ilâhîlerdir. Bilhassa, teravih namazlarını canlandıran âmil, şiir ile musikîyi câmi olan Türkçe ilâhîlerdir. Ramazanda ve sair zamanlarda Türkçe irad olunan vaızlar da halkta dinî duygular ve heyecanlar uyandıran bir âmildir.

Türklerin en ziyade vecd aldıkları ve zevk duydukları bir âyin daha vardır ki, o da Mevlidî Şerif kıraatinden ibarettir. Şiir ile musikîyi ve canlı vak'aları cemeden bu âyin, dinî bir bid'at suretinde, sonradan hâdis olmakla beraber, en canlı âyinler sırasına geçmiştir.

İşte, bu misâllerden anlaşılıyor ki, bugün Türklerin arasıra dinî bir hayat yaşamasını temin eden âmiller, dinî ibadetlerin arasından eskidenberi Türk lisaniyle icrasına müsaade olunan âyinlerin mevcudiyetidir. O halde, dinî hayatımıza daha büyük bir vecd ve inşirah vermek için, gerek - tilâvetler müstesna olmak üzere - Kur'anı Kerim'in ve gerek ibadetlerle âyinlerden sonra okunan bütün dualarla münâcaatların ve hutbelerin Türkçe okunması lâzım gelir.

Altıncı Mebhas

İKTİSADÎ TÜRKÇÜLÜK

Türkler, en eski zamanlarda göçebe hayatı yaşıyorlardı. Bu zamanlarda, Türk iktisadı çobanlık esasına müstenitti. O zamanlarda, Türklerin bütün servetleri koyun, keçi, at, deve, öküz gibi hayvanlardan ve yedikleri süt, yoğurt, peynir, tereyağı, kımız gibi hayvanî mahsullerden ibaretti. Giydikleri de bu hayvanların póstekileri, derileri, yünleri ve yapağıları idi. Göçebe Türklerin sanayiî de hep hayvanî mahsuller üzerinde işlerdi: Develerin ayağından "ayak" adı verilen kımız kadehleri, öküzlerin uyluk kemiğinden kımız sürahileri yapılırdı. Hayvanın ne kemiği, ne boynuzu, ne bağırsağı, hülâsa hiçbir şeyi atılmazdı. Her nescinden Türke mahsus bir sınaî mamûle vücude getirilirdi.

Eski Türkler, ticarete de yabancı değildiler. İlhanlık devirlerinde, devletin en büyük varidat menbaı, Çin'den Avrupa'ya ipek götüren ve Avrupa'dan Çin'e kadife getiren Türk ticaret kervanlarıydı. O zaman Çin, Hind, İran, Rusya ve Bizans arasındaki büyük ticaret yolları tamamiyle Türklerin elinde idi. Nosan Han, İran'ın şimâlinden, Azerbaycan'dan ve Anadolu'dan, İstanbul'a doğru giden bir yeni ticaret yolu açmak istedi. Fakat, İranîler bu teşebbüse mümanaat ettiler. Bunun üzerine, Mokan Han, ipek yolunu temin için, Türk, Çin ve Bizans devletleri arasında bir ittifakı müselles aktine çalıştı ve İran devletini ya ortadan kaldırmağa, yahut beynelmilel ticaretin

transit tarikiyle memleketinden geçmesi için zorla razı etmeğe teşebbüs etti.

Görülüyor ki, eski Türk ilhanlarının gayesi, Mançurya'dan Macaristan'a kadar uzanan büyük Turan kıt'asında yalnız siyasî bir emniyet husule getirmekten ibaret değildi. Asya ve Avrupa milletleri arasında beynelmilel bir ticaret ve mübadele teşkilâtı yapmayı da üzerine almışlardı.

Eski Türklerin iktisada verdikleri ehemmiyeti il adlarında bile görürüz: Şarkî Türkistan'da, Tarancılar namı verilen ve Garbî Türkistan'da, Sartlar ismini alan iki il vardır. Bu adlardan birincisi çiftçiler, ikincisi tüccarlar mânasınadır. Kanıklılar, Ağaç eriler Tahtacılar, Mandallar, Menteşeler, Sürgücüler ilh... de demirci idi. Türk menkıbelerine göre, ilk çadırı yapan Türk Handır. İlk defa yemeklerde tuz kullanan Tavunk Handır. İlk arabayı yapan Kanıklı Beydir, Türkler, arabalarla seyahat etmeğe, tâ İskitler devrinde başlamışlardır. Eski Türkler gayet güzel elbiseler giymeyi, lezîz yemekler yemeyi, hayatlarını ziyafetler ve düğünler arasında geçirmeyi severlerdi. Bunun için de hiç boş durmazlar, iktisadî faaliyetlerle uğraşırlardı. Çok kazanırlar, çok sarfederlerdi.

Eski Türklerin misafirperverlik'leri son dereceyi bulmuştu. Dede Korkut kitabında Burla Hatun yaptığı umumî bir ziyafetten bahsederken şu sözleri söylüyor:

"Tepe gibi et yığdırdım. Göl gibi kımız sağdırdım. Aç olanları doyurdum, çıplak olanları giydirdim. Borçluların borcunu verdim."

Bununla beraber, binlerce liraları yutan bu umumî ziyafetler, Salor Kazan'ın senede bir kere yaptığı yağma ziyafetine nisbetle hiç hükmünde kalırdı. Salor Kazan'ın ziyafetinde bütün beylerle halk tamamiyle yeyip içtikten

sonra, Salor Kazan, zevcesinin elinden tutarak sarayından çıkardı, varı yoğu her ne varsa yağma edilmesini davetlilerden rica ederdi. Bu suretle yağmaya uğrayan Salor Kazan bir müddet sonra, yine Oğuz ilinin en zengin beyi olurdu.

Türkler, mazide nail oldukları bu iktisadî refaha istikbalde de mazhar olmalıdırlar. Hem de kazanılacak servetler Salor Kazan'ın zenginliği gibi, umuma ait olmalıdır. Türkler, hürriyet ve istiklâli sevdikleri için, iştirâkçi olamazlar. Fakat, müsavatperver olduklarından dolayı, fertçi de kalamazlar. Türk harsına en uygun olan sistem solidarizm, yani tesanütçülüktür. Ferdî mülkiyet, içtimaî tesanüde hâdim bulunmak şartiyle meşrudur. Sosyalistlerin ve komünistlerin ferdî mülkiyeti ilgaya teşebbüs etmeleri doğru değildir. Yalnız, içtimaî tesanüde hadim olmayan ferdî mülkiyetler varsa, bunlar meşru sayılamaz. Bundan başka, mülkiyet yalnız ferdî olmak lâzım gelmez. Ferdî mülkiyet gibi, içtimaî mülkiyet de olmalıdır. Cemiyetin bir fedakârlığı veya zahmeti neticesinde husule gelen ve fertlerin hiçbir emeğinden hasıl olmayan fazla temettüler, cemiyete aittir.

Fertlerin, bu temettüleri kendilerine hasretmesi meşru değildir. Fazla temettülerin "plus-value"lerin cemiyet namına toplanmasiyle husule gelecek büyük meblâğlar, cemiyet hesabına açılacak fabrikaların, tesis olunacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Bu umumî teşebbüslerden husule gelecek kazançlarla fakirler, öksüzler, dullar, hastalar, kötürümler, körler ve sağırlar için, hususî melceler ve mektepler açılır, umumî bahçeler, müzeler, tiyatrolar, kütüphaneler tesis olunur. Ameleler ve köylüler için sıhhî evler inşa edilir. Memleket umumî bir elektrik şebekesi içine alınır. Hülâsa, her türlü sefalete nihayet vererek umumun refahını temin için her ne lâzımsa yapılır.

Hattâ, bu içtimaî servet, kâfi miktara baliğ olunca halktan vergi almağa da ihtiyaç kalmaz. Hiç olmazsa vergilerin nev'i ve miktarı azaltılabilir.

Demek ki, Türklerin içtimaî mefkûresi, ferdî mülkiyeti kaldırmaksızın, içtimaî servetleri fertlere gasbettirmemek, umumun menfaatine sarfetmek üzere, muhafaza ve tenmiyesine çalışmaktır.

Türklerin, bundan başka, bir de iktisadî mefkûresi vardır ki, memleketi büyük sanayie mazhar etmektir. Bazıları "memleketimiz bir ziraat yurdudur, biz daima çiftçi bir millet kalmalıyız. Büyük sanayiyle uğraşmağa kalkışmamalıyız" diyorlar ki, asla doğru değildir. Filhakika, çiftçiliği hiçbir zaman elden bırakacak değiliz, fakat asrî bir millet olmak istiyorsak, mutlaka büyük sanayie malik olmamız lâzımdır. Avrupa inkılâplarının en ehemmiyetlisi iktisadî inkılâptır. İktisadî inkılâp ise, nahiye iktisadı yerine millet iktisadının ve küçük hirfetler yerine büyük sanayiin ikame edilmesinden ibarettir. Millet iktisadı ve büyük sanayi ise ancak himaye usulünün tatbikiyle husule gelebilir. Bu hususta, bize rehber olacak millî iktisat nazariyeleridir. Amerika'da John Ray ve Almanya'da Friedrich List, İngiltere'de Manchesterienlerin tesis ettikleri iktisadiyat ilminin, umumî ve beynelmilel bir ilim olmayıp yalnız İngiltere'ye mahsus bir millî iktisat sisteminden ibaret olduğunu meydana koydular. İngiltere büyük sanayi memleketi olduğu için, mamûlâtını harice göndermeğe ve hariçten iptidaî maddeler getirmeğe muhtaçtır. Bu sebeple, İngiltere için faydalı olan yegâne usûl, gümrüklerin serbest olması kaidesi, yani açık kapı siyasetidir. Bu kaidenin İngiltere gibi büyük sanayie malik olamamış olan milletler tarafından kabul edilmesi, ilelebet İngiltere gibi sınaî memleketlere iktisaden esir kalmasını intaç edecektir. İşte, bu iki müceddit, kendi mem-

leketleri için, birer hususî millî iktisat sistemi vücuda getirerek, memleketlerinin büyük sanayie malik olması için çalıştılar. Ve muvaffak da oldular. Bugün, Amerika ile Almanya büyük sanayi hususunda İngiltere ile boy ölçüşecek bir mertebeye yükselmişlerdir ve şimdi, onlar da İngiltere'nin açık kapı siyasetini takip ediyorlar. Fakat, bu devre gelebilmeleri, senelerce millî iktisadın himaye usûllerini tatbik sayesinde olduğunu pekâlâ biliyorlar.

İşte Türk iktisatçılarının da ilk işi, evvelâ Türkiye'nin iktisadî şe'niyetini tetkik ve saniyen, bu objektif tetkiklerden millî iktisadımız için ilmî ve esaslı bir program vücuda getirmektir. Bu program vücuda geldikten sonra, memleketimizde büyük sanayi vücuda getirmek için her fert bu program dairesinde çalışmalı ve İktisat Vekâleti de bu ferdî faaliyetlerin başında umumî bir nâzım vazifesini ifa etmelidir.

Yedinci Mebhas

SİYASÎ TÜRKÇÜLÜK

Türkçülük, siyasî bir fırka değildir; ilmî, felsefî, bediî bir mekteptir; başka bir tâbirle, harsî bir mücahede ve teceddüt yoludur. Bu sebepledir ki, Türkçülük, şimdiye kadar bir fırka şeklinde siyasî mücadele meydanına atılmadı; bundan sonra da, şüphesiz atılmayacaktır.

Maamafih Türkçülük, büsbütün siyasî mefkûrelere bigâne de kalamaz. Çünkü, Türk harsı, sair mefkûrelerle beraber, siyasî mefkûrelere de maliktir. Meselâ, Türkçülük hiçbir zaman klerikalizmle, teokrasi ile, istibdatla itilâf edemez. Türkçülük, asrî bir cereyandır ve ancak asrî mahiyette bulunan cereyanlarla ve mefkûrelerle itilâf edebilir.

İşte bu sebepledir ki, bugün Türkçülük, Halk Fırkasına müzahirdir. Halk Fırkası, hükümranlığı millete, yani Türk halkına verdi. Devletimize Türkiye ve halkımıza Türk milleti adlarını bahşetti. Halbuki, Anadolu inkılâbına kadar, devletimizin, milletimizin, hattâ lisanımızın adları, Osmanlı kelimesi idi. Türk kelimesi ağıza alınamazdı. Hiç kimse "ben Türküm" demeğe cesaret edemezdi. Son zamanlarda, Türkçüler böyle bir iddiaya cür'et ettikleri için, sarayın ve eski kafalıların menfuru oldular. İşte, Halk Fıfkasının annesi olan Müdafaai Hukuk Cemiyeti, büyük müncimiz olan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin irşat ve rehberliğiyle bir taraftan Türkiye'yi düşman istilâlarından kurtarırken, diğer taraftan da devletimize, milletimize, lisanımıza hakiki adlarını verdi ve

siyasetimizi mutlakiyetin ve unsurlar siyasetinin son izlerinden bile kurtardı. Hattâ, diyebiliriz ki, Müdafaai Hukuk Cemiyeti, hiç haberi olmadan Türkçülüğün siyasî programını tatbik etti. Çünkü, hakikat birdir, iki olamaz. Hakikati arayanlar, başka başka yollardan hareket etseler bile, neticede aynı hedefe vâsıl olurlar. Türkçülükle halkçılığın nihayet aynı programda birleşmeleri, ikisinin de nefsül-emre şe'niyete mutabık olmasının bir neticesidir. İkisi de tam hakikati buldukları içindir ki, tamamiyle birbirine mutabık kaldılar. Bu ayniyetin bir tecellisi de şudur ki, bütün Türkçülerin - hiçbir müstesnaları olmamak üzere - Anadolu mücahedesine iştirâk etmeleri ve onun en ateşli müdafileri olmalarıdır. Türkiye'de Allahın kılıcı halkçıların pençesinde ve Allahın kalemi Türkçülerin elinde idi. Türk vatanı tehlikeye düşünce, bu kılıçla bu kalem izdivaç ettiler. Bu izdivaçtan bir cemiyet doğdu ki, adı Türk Milleti'dir.

İstikbalde de daima halkçılıkla Türkçülük elele vererek mefkûreler âlemine doğru beraber yürüyeceklerdir. Her Türkçü siyaset sahasında halkçı kalacaktır, her halkçı da hars sahasında Türkçü olacaktır. Dinî ilmihalimiz, bize "akaitte mezhebimiz mâtridilik ve fıkıhta mezhebimiz hanefilik" olduğunu öğretiyor. Biz de buna teşbihle, şu düsturu ortaya atabiliriz: "Siyasette mesleğimiz halkçılık, ve harsta mesleğimiz Türkçülüktür."

Sekizinci Mebhas

FELSEFÎ TÜRKÇÜLÜK

İlim, objektif ve müspet olduğu için, beynelmileldir, binaenaleyh, ilimde Türkçülük olamaz. Fakat, felsefe, ilme müstenit olmakla beraber, ilmî düşünüşten başka türlü bir düşünüş tarzıdır. Felsefenin objektif ve müsbet unvanlarını alabilmesi, ancak bu sıfatları haiz olan ilimlere uygun olması sayesindedir. İlmin nefyettiği hükümleri felsefe ispat edemez. İlmin ispat ettiği hakikatleri felsefe nefyedemez. Felsefe, ilme karşı bu iki kayıt ile mukayyet olmakla beraber bunların haricinde tamamiyle hürdür. Felsefe, ilimle tenakuza düşmemek şartiyle, ruhumuz için daha ümitli, daha vecdli, daha teselli verici, daha çok saadet bahşedici, büsbütün yeni ve orijinal faraziyeleri meydana atabilir. Zaten, felsefenin vazifesi bu gibi faraziyeleri ve görüşleri arayıp bulmaktır. Bir felsefenin kıymeti, bir taraftan müspet ilimlerle hemâhenk olmasının derecesiyle, diğer cihetten ruhlara büyük ümitler, vecdler, teselliler ve saadetler vermesiyle ölçülür. Demek ki, felsefenin bir safhası sübjektiftir. Binaenaleyh felsefe, ilim gibi beynelmilel olmağa mecbur değildir. Millî de olabilir. Bundan dolayıdır ki, her milletin, kendisine göre bir felsefesi vardır. Yine bundan dolayıdır ki, ahlâkta, bediiyatta, iktisatta olduğu gibi, felsefede de Türkçülük olabilir.

Felsefe, maddî ihtiyaçların iktiza ve icbar etmediği, menfaatsiz, garazsız, hasbî bir düşünüştür. Bu nevi düşünceye "spekülâsyon" namı verilir. Biz buna, Türkçede

"muakale" ismini veriyoruz. Bir millet muharebelerden kurtulmadıkça, ve iktisadî bir refaha nail olmadıkça, içinde muakale yapacak fertler yetişemez. Çünkü, muakale yalnız düşünmek için düşünmektir. Halbuki, bin türlü derdi olan bir millet, yaşamak için, kendini müdafaa etmek için, hattâ yemek ve içmek için düşünmeğe mecburdur. Düşünmek için düşünmek ancak bu hayatî düşünüş ihtiyaçlarından kurtulmuş olan ve çalışmadan yaşayabilen insanlara nasip olabilir. Türkler, şimdiye kadar böyle bir huzur ve istirahate nail olamadıkları için, içlerinde hayatını muakaleye vakfedebilecek az adam yetişebildi. Bunlar da, düşünüş yollarını bilmediklerinden, mefkûrelerini iyi idare edemediler, ekseriyetle dervişlik ve kalenderlik çıkmazlarına saptılar.

Türkler arasında şimdiye kadar az filozof yetişmesini, Türklerin muakaleye istidatsız olduklarına hamletmemelidir. Bu azlık, Türklerin henüz müspet ilimlere, huzur ve istirahatçe muakaleyi mümkün kılacak bir seviyeyo yükselmemeleriyle izah olunursa, daha doğru olur.

Maamafih, Türklerin felsefece geri kalmaları yalnız yüksek felsefe noktai nazarından doğru olabilir. Halk felsefesi noktaî nazarından Türkler, bütün milletlerden daha yüksektirler.

Rostand adlı bir Fransız filozofu diyor ki: "Bir kumandan için, karşısındaki düşman ordusunun ne kadar askeri, ne kadar silâh ve mühimmatı olduğunu bilmek çok faydalıdır, fakat, onun için bunlardan daha çok faydalı bir şey daha vardır ki, o da karşısındaki düşman ordusunun felsefesini bilmektir."

Falhakika, iki ordu ve iki millet birbiriyle savaşırken, birisinin galip, diğerinin mağlûp olmasını intaç eden en başlıca âmiller, iki tarafın felsefeleridir. Ferdî hayatı vatanın istiklâlinden, şahsî menfaati namus ve vazifeden da-

ha kıymetli gören bir ordu mutlaka mağlûp olur. Bunun aksi bir felsefeye malik olan ordu ise, mutlaka galebe çalar. O halde, halk felsefesi itibariyle, Yunanlılarla İngilizler mi daha yüksektir; yoksa Türkler mi daha yücedir? Bu sualin cevabını verecek Çanakkale muharebeleriyle Anadolu muharebeleridir. Türkleri bu iki muharebede galip kılan maddî kuvvetleri değildi, ruhlarında hükümran bulunan millî felsefeleriydi.

Türkler, maddî silâhların manevî kuvvetleri hükümsüz bıraktığı son asra gelinceye kadar Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da bütün milletleri yenmişler, tâbiiyetleri altına almışlardı. Demek ki, Türk felsefesi, bu milletlere ait felsefelerin hepsinden daha yüksekti. Bugün de öy'edir. Yalnız şu var ki, bugün maddî medeniyet noktaî nazarından ve maddî silâhlar dolayısiyle Avrupalı milletlerden gerideyiz. Medeniyetçe onlara müsavî olduğumuz gün hiç şüphesiz cihan hegemonyası yine bize geçecektir. Mondros'ta esir bulunduğumuz zaman, orada kamp kumandanı olan bir İngiliz, şu sözleri söylemişti: "Türkler, istikbalde yine cihangir olacaklardır."

Görülüyor ki, Türklerde, yüksek felsefe terakki etmemiş olmakla beraber, halk felsefesi gayet yüksektir. İşte felsefî Türkçülük, Türk halkındaki bu millî felsefeyi arayıp meydana çıkarmaktır.

Ey bugünün Türk genci! Bütün bu işlerin yapılması asırlardanberi seni bekliyor.

SON

İ Ç İ N D E K İ L E R

I. TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

II. TÜRKÇÜLÜĞÜN PROGRAMI

VARLIK YAYINLARI

BÜYÜK ESERLER (4 lira, * 6, ** 8, *** 10 lira)

1. * Gustave Flaubert: *Madame Bovary*
3. * Dostoyevski: *Ezilenler*
5. * Homeros: *İliada* (A. C. Emre - 3. bas.)
6. * Homeros: *Odysseia* (A. C. Emre - 2. bas.)
7. * Alberto Moravia: *Romalı Kadın* (2. bas.)
11. Anatole France: *Penguenler Adası*
12. Luigi Pirandello: *Gölge Adam*
13. Orhan Veli: *Bütün Şiirleri* (10. bas.)
14. Cengiz Dağcı: *Korkunç Yıllar* (2. bas.)
16. Alphonse Daudet: *Sapho*
17. * Oscar Wilde: *Dorian Gray'in Portresi*
18. * John Steinbeck: *Uğurlu Perşembe*
19. Goethe: *Genç Werther'in Acıları*
20. * Albert Camus: *Veba*
21. C. Sıtkı Tarancı: *Otuz Beş Yaş* (10. bas.)
22. Jean Giradoux: *Bella*
23. Ernest Hemingway: *Ya Hep, Ya Hiç*
24. *Yeni Şiirimiz* (Antoloji)
25. Alberto Moravia: *Diktatörün Kadını*
26. Guy de Maupassant: *Ölümden Beter*
27. Marcel Proust: *Swann'ın Aşkı*
28. Erskine Caldwell: *Penceredeki Işık*
29. E. M. Forster: *Hindistanda Bir Geçit*
30. * John Steinbeck: *Yukarı Mahalle*
33. Dostoyevski: *Kumarbaz*
34. * Balzac: *Goriot Baba*
35. Montherlant: *Bekârlar*
36. Emile Zola: *Thérèse Raquin*
38. John Steinbeck: *Bilinmiyen Bir Tanrıya*
40. * Knut Hamsun: *Açlık*
41. André Malraux: *İnsanlık Durumu*
42. Cahit Sıtkı Tarancı: *Sonrası*
43. Dostoyevski: *Ebedî Koca*
44. John Dos Passos: *Önemli Adam*
45. Gogol: *Ölü Canlar*
46. William Faulkner: *Kutsal Sığınak*
48. * Ernest Hemingway: *Silâhlara Veda*
50. *** Jack London: *Martin Eden*
51. André Gide: *Kalpazanlar*
52. * Charles Dickens: *Oliver Twist*
53. Nathaniel Hawthorne: *Kızıl Damga*

54. Panait Istrati: *Arkadaş*
55. Sami N. Özerdim: *Bayraklaşan Atatürk*
56. Alexandre Dumas Fils: *Kamelyalı Kadın*
57. Mevlâna *(Haz.: Abdülbaki Gölpınarlı)*
58. Falih Rıfkı Atay: *Roman*
60. John Steinbeck: *Cennet Çayırları*
61. Ernest Hemingway: *Güneş de Doğar*
62. Aldous Huxley: *Yeni Dünya*
63. Orhan Kemal: *Avare Yıllar*
64. Dostoyevski: *Netoçka Nezvanova*
65. Montherlant: *Genç Kızlar*
66. William Saroyan: *İnsanlık Komedisi*
67. Falih Rıfkı Atay: *Zeytindağı*
68. Erskine Caldwell: *Tütün Yolu*
69. Orhan Kemal: *Murtaza*
70. Mark Twain: *Misisipi'de Hayat*
71. Gogol: *Eski Zaman Beyleri*
72. Panait Istrati: *Akdeniz*
73. Orhan Kemal: *Bir Filiz Vardı*
74. E. M. Remarque: *Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*
75. Yakup Kadri: *Millî Savaş Hikâyeleri*
76. André Maurois: *Sonbahar Gülleri*
77. Vercors: *Soysuzlaşan Hayvanlar*
78. Yakup Kadri: *Hep O Şarkı*
79. Dostoyevski: *Öteki*
80. Yakup Kadri: *Anamın Kitabı*
81. Ernest Hemingway: *Irmağın Ötesi*
82. John Steinbeck: *Bir Savaş Vardı*
83. Daninos: *Tanrı Babanın Hatıra Defteri*
84. * Orhan Kemal: *Müfettişler Müfettişi*
85. Panait Istrati: *Kira Kiralina*
86. Varlık Şiirleri Antolojisi
87. **Hemingway: *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*
88. Gogol: *Taras Bulba* (Nurullah Ataç)
89. Orhan Kemal: *Cemile*
90. Dostoyevski: *Stepançikovo Köyü*
91. André Gide: *Vatikanın Zindanları*
92. Panait Istrati: *Uşak*
93. C. Dağcı: *Yurdunu Kaybeden Adam*
94. Montherlant: *Kum Gölü*
95. Dostoyevski: *İnsancıklar*
96. André Gide: *Sapık Sevgi*
97. Panait Istrati: *İş Bulma Kurumu*
98. O. Henry: *Yaşayan Görür*
99. Mahmut Makal: *Bizim Köy*
100. André Gide: *Kadınlar Okulu*
101. Haldun Taner: *Konçinalar*
102. Türk Hiciv ve Mizah Antolojisi
103. André Maurois: *Aile Çevresi*
104. * Alain Fournier: *Adsız Köşk*

105. Panait Istrati: *Minka Abla*
106. * Jean-Paul Sartre: *Bulantı*
107. Jack London: *Ateş Yakmak*
108. John Steinbeck: *Fareler ve İnsanlar*
109. Anton Çehov: *Memurun Ölümü*
110. Miodrag Bulatoviç: *Kırmızı Horoz*
111. * André Malraux: *Kantonda İsyan*
112. İvan Turgenyev: *Kaderci*
113. * Zaharia Stancu: *Ölümle Oyun*
114. * Ignazio Silone: *Bir Avuç Böğürtlen*
115. * André Maurois: *İklimler*
116.** *Türk Hikâye Antolojisi*
117. Beltolt Brecht: *Canavar*
118. Panait Istrati: *Kodin*
119. O. Henry: *Kuklalar*
120. Panait Istrati: *Angel Dayı*
121. Kafka: *Ceza Sömürgesi*
122.** Jean-Paul Sartre: *Akıl Çağı*
123. Orhan Kemal: *Baba Evi*
124. Dostoyevski: *Amcanın Rüyası*
125. Aleksey Tolstoy: *Korku Haftası*
126. Tevfik Fikret: *Son Şiirler*
127. Orhan Kemal: *Sarhoşlar*
128. Necati Cumalı: *Yağmurlu Deniz*
129. Oktay Akbal: *Günlerde*
130.** Kafka: *Dâvâ*
131. Çehov: *Besleme*
132. Panait Istrati: *Perlmutter Ailesi*

FAYDALI KİTAPLAR (5 lira, * 8, ** 10 lira)

1. Büyük Kompozitörler *(80 besteci)*
2. Büyük Yazarlar *(70 yazar)*
3. Kısa Dünya Tarihi *(H. G. Wells)*
4. Büyük Adamlar *(230 ünlü kişi)*
6. * Avrupa Milletleri Tarihi *(Ch. Seignobos)*
7. Dinler Tarihi *(F. Challaye)*
8. Sinema Tarihi *(Z. Güvemli)*
10. * Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü *(B. N.)*
11. Büyük Romanlar
12. Milletlerin Karakterleri *(André Siegfried)*
13. Musiki Tarihi *(İlhan Mimaroğlu)*
15. Kısa Dünya Edebiyatı Tarihi
16. Amerika Federal Hükûmeti ve Çalışma Mekanizması *(F. C. Aceson)*
19. * Amerika Birleşik Devletleri Tarihi
21. Japon Şiiri *(L. Sami Akalın)*
22. Bilimden Beklediğimiz *(Bertrand Russell)*
23. Fransız İhtilâli Tarihi *(P. Gaxotte)*
24. Evlilik ve Ahlâk *(B. Russell)*
25. Saadet Yolu *(B. Russell)*

27. Cinsiyet ve Psikanaliz *(Freud)*
28. Düşünce Tarihi *(O. Hançerlioğlu)*
29. Atatürkçülük Nedir? *(Haz.: Y. Nabi)*
30. Büyük Siyasî Dâvalar *(S. Tiryakioğlu)*
31. Resim Bilgisi *(Nurullah Berk)*
33. İnsan *(Jean Rostand)*
34. Fizyoloji Açısından Cinsiyet *(D. Walker)*
35. Türkiye'de Gerici Akımlar *(Dr. Ç. Özek)*
37. Politikaya Giriş *(Maurice Duverger)*
38. Uzay Bilgisi *(William J. Weiser)*
39. Türkiyede Cinsiyet Problemi *(T. Aytul)*
40. * Büyük Ressam ve Heykeltraşlar *(140 sn.)*
41. * Dünya Edebiyatçıları Ansiklop. Sözlüğü
42. Dünyamızı Keşfedenler *(Haz.: A. Bergin)*
44. Uygarlık Tarihi *(Shepard B. Clough)*
45. Dünya Ekonomi Tarihi *(G. Köhnen)*
46. Romalılar *(R. H. Barrow)*
47. Rüyalar *(Dr. Freud - Dr. Türek)*
48. Dünyamızın Hayat Hikâyesi
49. Atatürk İçin Diyorlar Ki
50. Uygarlık ve Barış *(A. Schweitzer)*
51. * Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I *(Cevdet Kudret)*
52. Ruh ve Akıl Bozuklukları *(Dr. Yellowles)*
53. Özgürlük Düşüncesi *(Orhan Hançerlioğlu)*
54. Eski Akdeniz ve Yakın-Doğu Uygarlıkları *(J. Gabriel-Leroux, Georges Contenau)*
55. Dünyada ve Bizde Sendikacılık *(G. Lefranc - K. Sülker)*
56. İki Dünya Savaşı *(G. Lesitien - R. Céré)*
57. Hükümet Devirme Tekniği *(C. Malaparte)*
58. Karıncaların Dünyası *(D. W. Morley)*
60. Atatürk Yolu *(Yaşar Nabi)*
61. Türkçülüğün Esasları *(Ziya Gökalp)*
62. Neden Hıristiyan Değilim *(B. Russell)*
63. Atatürkçü Olmak *(Ceyhun Atuf Kansu)*
64. Edebiyat Terimleri Sözlüğü *(L. S. Akalın)*
65. * Cinsî Âdetler Tarihi *(R. Lewinsohn)*
66. Güç Çocuğun Eğitimi *(Alfred Adler)*
67. * Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II *(Cevdet Kudret)*
68. Mistisizm - Tasavvuf *(Henri Sérouya)*
69. * Çağımızı Hazırlayan Düşünce *(N. Alsan)*
70. Türkiye Mektupları *(Von Moltke)*
71. Çağdaş Görgü Sözlüğü (İyi yaşama bilgisi)
72.**Felsefe Sözlüğü *(Orhan Hançerlioğlu)*
73. Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi II
74. Çağdaş Eğitim *(W. O. Lester Smith)*
75. Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri *(Suut Kemal Yetkin)*
76. * Başkaldıran İnsan *(Albert Camus)*

77. Yaşayan Alevîlik *(Yahya Benekay)*
78. * Besin ve Beslenme *(Osman Koçtürk)*
79. Bunlar da mı İnsan *(Primo Levi)*
80. Ekonomik Sistemler *(Joseph Lajigue)*
81. Dil Devrimi *(T. Yücel)*
82. Masonluk *(Paul Naudon)*
VARLIK YILLIĞI 1961-62-64 (8 lr.) 1968 (10 lr.)

FAYDALI KİTAPLAR

Ziya Gökalp, Türkçülüğün, yani Türk milliyetçiliğinin esaslarını, 1923'te yazdığı bu eseriyle en kesin ve şaşmaz bir şekilde tesbit etmiştir. Türkçülüğün Doğu uygarlığıyla asla uyuşamıyacağını, Batı uygarlığının aynen ve tereddütsüz kabulü gerektiğini anlatan büyük sosyolog, Türk fikir ve sanat hayatının ancak hurafelerden uzak ve müsbet ilimlere dayanan bir Batı anlayışı içinde gelişebileceğini en sağlam delillerle bu eserinde isbat etmiştir. Bugün de bütün tazeliğini koruyan ve yolumuza ışık serpen bu eserin bütün Türk gençliği tarafından okunmasını gerekli gördüğümüz içindir ki, mevcudu kalmıyan bu kitabı yeniden basmak ihtiyacını duyduk.

5 lira

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

VARLIK

61

ZİYA GÖKALP

TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI

VARLIK YAYINLARI